

1/2025

ročník 10

FORENZNÍ VĚDY PRÁVO KRIMINALISTIKA

VĚDECKÉ STATĚ SCIENTIFIC ARTICLES

- **Jiří STRAUS, Eduard BRUNA:**
Role kriminalistické expertízy v bezpečnostní teorii
The Role of Forensic Expertise in Security Theory
- **Timon SVOBODA:**
Trestní minulost a rozhodování o vině s ohledem
na zásadu presumpce nevin
Criminal History and Deciding on Guilt with Regard
to the Principle of Presumption of Innocence
- **Martin JANKŮ:**
Právo EU - nová úprava přeshraničního přístupu
k elektronickým důkazům v trestních věcech a upevnění
„justiční“ spolupráce mezi členskými státy
EU Law - New Regulation of Cross-border Access
to Electronic Evidence in Criminal Matters and Strengthening
„judicial“ Cooperation between Member States

VYSOKÁ ŠKOLA FINANČNÍ A SPRÁVNÍ
UNIVERSITY OF FINANCE AND ADMINISTRATION

VYDAVATEL / PUBLISHER:

Vysoká škola finanční a správní, a.s. (University of Finance and Administration)

REDAKCE / EDITORIAL STAFF:

VŠFS, Estonská 500, 101 00 Praha 10

<http://www.vsfs.cz/pravo>

fvpk@vsfs.cz

Šéfredaktor / Editor in chief: Jiří Straus

Výkonný redaktor / Executive editor: Zdeněk Sadílek (fvpk@vsfs.cz)

Tajemnice / Secretary: Kateřina Franců (fvpk@vsfs.cz, +420210088813)

VÝKONNÁ RADA REDAKCE / EXECUTIVE BOARD:

Eduard Bruna, Zdeněk Sadílek, Emil Šenkýř

REDAKČNÍ VĚDECKÁ RADA / EDITORIAL SCIENTIFIC BOARD:

Předsedkyně / Chairperson:

Bohuslava Šenkýřová – Vysoká škola finanční a správní

Členové / Members:

Eduard Bruna – Vysoká škola finanční a správní

Markéta Brunová – Vysoká škola finanční a správní

Jan Chmelík – Vysoká škola finanční a správní

Jaroslav Ivor – Paneurópska vysoká škola, Bratislava

Jiří Jelínek – Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Praha

Karel Klíma – Metropolitní univerzita, Praha

Leoš Klímt – EQUITA Consulting

Leszek Korzlenowski – European Association of Security

Bronislav Kováčik – Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica

Pavel Mates – Vysoká škola finanční a správní

Jiří Novotný – Vysoká škola finanční a správní

Sergej Romža – Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košicích

Zdeněk Sadílek – Vysoká škola finanční a správní

Miloš Sokol – Ústřední vojenská nemocnice Praha – Střešovice

Lyubomyr Ivanovych Sopilnyk – Lviv University of Business and Law

Jiří Straus – Vysoká škola finanční a správní

Aleš Vémola – Ústav soudního inženýrství VUT, Brno

Margerita Vysokajová – Vysoká škola finanční a správní

Vladimír Zoubek – Vysoká škola finanční a správní

Přebírání materiálů je povoleno s prokazatelným souhlasem autora a vydavatele.

Taking over materials is permitted only with demonstrable author's and publisher's agreement.

Za jazykovou správnost příspěvku zodpovídá autor. Příspěvky nejsou redigovány.

The author is responsible for the linguistic accuracy of the paper. Articles are not edited.

Časopis je zařazen do databází ASPI a CEEOL – Central and Eastern European Online Library. Journal is included in ASPI and CEEOL databases.

Předtisková příprava / Prepress:

Evidenční číslo / Evidence number:

ISSN elektronické verze:

DOI:

Periodicita / Periodicity:

Ročník / Volume:

Číslo / Number:

Datum vydání / Issued on:

VŠFS

MK ČR E 22509

2533-4395

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk>

3x ročně

10

1

15. 3. 2025

EDITORIAL

JIŘÍ STRAUS**| 4 |**

VĚDECKÉ STATĚ / SCIENTIFIC ARTICLES

JIŘÍ STRAUS, EDUARD BRUNA:**| 6 |**

Role kriminalistické expertizy v bezpečnostní teorii

The Role of Forensic Expertise in Security Theory

TIMON SVOBODA:**| 16 |**

Trestní minulost a rozhodování o vině s ohledem na zásadu presumpce nevin

Criminal History and Deciding on Guilt with Regard to the Principle of Presumption of Innocence

ZDENĚK SADÍLEK:**| 24 |**

Identifikace extrémní stresové reakce při úředním jednání

Identifying Extreme Stress Reactions during Official Meetings

JIŘÍ STRAUS:**| 29 |**

Fyzioterapie jako řešení zdravotních následků mikointoxikace osob

Physiotherapy as a Solution to the Health Consequences of Microintoxication of People

MARTIN JANKŮ:**| 40 |**

Právo EU - nová úprava přeshraničního přístupu k elektronickým důkazům v trestních věcech a upevnění "judiční" spolupráce mezi členskými státy

EU Law - New Regulation of Cross-border Access to Electronic Evidence in Criminal Matters and Strengthening "judicial" Cooperation between Member States

JIŘÍ NOVOTNÝ:**| 53 |**

Smlouvy s orgány veřejné moci v rámci vnitřního trhu

Contracts with Public Authorities within the Internal Market

Editorial

JIŘÍ STRAUS

Vážení čtenáři,

Toto číslo odborného časopisu přináší rozmanité pohledy na aktuální témata z oblasti kriminalistiky, práva a sociálních věd. Bezpečnost společnosti a efektivita vymáhání práva jsou dnes těsně spjaty s rychlým vývojem technologií, zároveň však čelí složitým etickým a právním otázkám. Interdisciplinární charakter kriminalistiky a forenzních věd vyžaduje spojování poznatků z oblasti přírodních věd, práva, psychologie, sociologie i techniky. Předložené články reflektují tuto komplexitu a přinášejí hlubší vhled do aktuálních problémů souvisejících s bezpečností a trestněprávní problematikou.

Pravděpodobnostní závěry v kriminalistické expertize

Jiří Straus a Eduard Bruna ve svém článku analyzují teorii kriminalistické expertizy a její roli při hodnocení důkazů v trestním řízení. Zdůrazňují, že pravděpodobnostní vyjádření je v kriminalistickém zkoumání nezbytné, neboť vědecké poznání nelze vždy redukovat na binární odpovědi „ano“ nebo „ne“. Článek se zabývá metodologií forenzní analýzy a zdůrazňuje odpovědnost znalců při vyjádření expertních závěrů.

Presumpce nevinny a význam trestní minulosti obviněného

Timon Svoboda se věnuje významu znalosti trestní minulosti obviněného při rozhodování o jeho vině. Upozorňuje na možné zkreslení rozhodovacího procesu a porušení principu presumpce nevinny. Článek se inspirovat angloamerickým právním systémem a navrhuje opatření, která by mohla eliminovat negativní dopady tohoto faktoru v trestněprávní praxi.

Stres a jeho vliv na rozhodovací procesy při úředních jednáních

Zdeněk Sadílek se zaměřuje na problematiku stresu při jednání s úřady. Vysvětluje, jak asymetrická mocenská dynamika mezi úředníky a občany může vyvolat extrémní stresové reakce, které ovlivňují rozhodování jednotlivců. Autor zkoumá možnosti aplikace biofeedbacku při analýze a redukci stresové zátěže.

Mikrointoxikace a zdravotní dopady expozice toxickým látkám

Jiří Straus v dalším příspěvku upozorňuje na problém mikrointoxikace osob, které se nevědomky vystavují toxickým látkám v prostředí spojeném s nelegální produkcí drog. Článek podrobně popisuje fyziologické dopady dlouhodobé expozice a možné metody fyzioterapie jako řešení tohoto zdravotního rizika.

Elektronické důkazy a nová legislativa EU

Martin Janků analyzuje nedávno přijaté evropské nařízení o přístupu k elektronickým důkazům v trestním řízení. Zaměřuje se na spolupráci mezi orgány činnými v trestním řízení a soukromými poskytovateli služeb a hodnotí dopad těchto právních změn na ochranu lidských práv.

Veřejné zakázky a smlouvy s orgány veřejné moci v rámci EU

Jiří Novotný se zabývá právním rámcem veřejných zakázek a jejich vlivem na fungování vnitřního trhu EU. Zdůrazňuje, jak harmonizace právních předpisů mezi členskými státy přispívá k transparentnosti a efektivitě veřejných výdajů.

Toto vydání reflektuje složitost současné bezpečnostní reality a propojení různých oborů v jejím zkoumání. Věříme, že příspěvky poskytnou čtenářům podnětné informace a inspiraci k další odborné diskuzi.

Jiří Straus
šéfredaktor

Role kriminalistické expertízy v bezpečnostní teorii

The Role of Forensic Expertise in Security Theory

JIŘÍ STRAUS, EDUARD BRUNA¹

Abstrakt

Článek se zaměřuje na teorii a praktické využití kriminalistické expertízy, zejména v kontextu pravděpodobnostních závěrů znalce v trestním řízení. Klíčová otázka kriminalistické identifikace často zahrnuje hodnocení pravděpodobnosti různých verzí, přičemž znalec je povinen vyjádřit svůj subjektivní pohled na řešený problém. Pravděpodobnostní vyjádření je zásadní při identifikaci objektů a vyšetřování, kdy je třeba podpořit nebo vyvrátit určité verze. Pravděpodobnostní vyjádření je v kriminalistickém zkoumání často nezbytným krokem, protože vědecké poznání nelze vždy zredukovat na jednoznačné „ano“ nebo „ne“. Znalec by neměl být nucen k jednoznačným závěrům, pokud jsou dostupná částečná řešení, která mají důkazní hodnotu. V případech, kdy výklad faktů vyžaduje speciální znalosti, je znalec povinen vyjádřit, jakou mírou pravděpodobnosti lze odpovědět na položenou otázku.

Klíčová slova

kriminalistická expertiza, identifikace, pravděpodobnost, znalecké zkoumání

Abstract

The article focuses on the theory and practical use of forensic expertise, especially in the context of the experts probabilistic conclusions in criminal proceedings. The key question of forensic identification often involves the assessment of the probability of different versions, while the expert is obliged to express his subjective view of the problem being solved. Probabilistic representation is essential in object identification and investigations where certain versions need to be supported or refuted. Probabilistic expression is often a necessary step in forensic investigation, as scientific knowledge cannot always be reduced to an unequivocal „yes“ or „no“. The expert should not be forced to draw definite conclusions if partial solutions are available that have probative value. In cases where the interpretation of the facts requires special knowledge, the expert is obliged to state with what degree of probability the question posed can be answered.

Key words

forensic expertise, identification, probability, expert examination

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2025/1-01>

¹ prof. PhDr. Jiří Straus, DrSc., doc. JUDr. Eduard Bruna, Ph.D., Katedra kriminalistiky a forenzních disciplín, Katedra práva, Vysoká škola finanční a správní, a.s.

Úvod

V rámci teorie policejné bezpečnostní činností, jako organické součástí systému bezpečnostních věd, je i trestně procesní činnost. Sdělení je zaměřené na teorii a praktickému využití kriminalistické a expertízy, zejména s akcentem na problematiku pravděpodobných závěrů znalce v trestním řízení, kdy se často řeší otázka kriminalistické identifikace a zejména stupeň pravděpodobnostních závěrů. V procesu dokazování se také často řeší otázka pravděpodobnosti objektu nebo vyjádření pravděpodobnosti uvažovaných verzí. Při jednání před soudem nebo při zpracování posudku se v mnoha případech požaduje od znalce, aby se vyjádřil k pravděpodobnosti jedné nebo druhé verze, v takových případech je nutné vyjádřit subjektivní pohled na hodnocený problém. Pravděpodobnostní vyjádření identifikace objektu je často nevyhnutelným stupněm poznání v kriminalistickém zkoumání.

Znalec je osoba rozdílná od procesních stran a orgánů činných v trestním řízení. Jde o odborníka s fundovanými, konkrétními znalostmi a dovednostmi v určitém oboru, který je přibírán rozhodnutím orgánu činného v trestním řízení, aby objasnil skutečnosti důležité pro trestní řízení, k jejichž objasnění se vyžadují odborné znalosti.

Expertiza (kriminalistická expertiza) je svou podstatou procesem utváření znaleckého důkazu. Expertiza, chápána jako metoda kriminalistické praktické činnosti a využívaná k odhalování a zkoumání stop a jiných důkazů a dekodování kriminalisticky, resp. důkazně relevantní informace, je pramenem důkazů v trestním řízení. Výsledek expertízy je důkazním prostředkem upraveným trestním řádem. Platný trestní řád pojem expertiza nepoužívá, upravuje pouze procesní aspekty opatření a zajištění důkazu znalcem.

1. Pojem, druhy a obsah kriminalistické expertízy

Znalecké zkoumání relevantních skutečností souvisejících s událostí trestného činu prováděné s cílem získat důkaz použitelný v trestním řízení, tj. vlastní proces utváření znaleckého důkazu, je v kriminalistice nazýváno expertizou.

Expertízy lze dělit podle různých kritérií. Takovými kritérii mohou být například počet přibraných znalců, počet aplikovaných oborů, rozsah znaleckého zkoumání, posloupnost expertíz. Nejdůležitějším a základním kritériem **dělení expertíz je dělení podle druhu odborných znalostí v příslušném oboru vědy, techniky, umění a řemesel.** Nejvíce frekventované expertízy jsou daktyloskopická, balistická, mechanoskopická, defektoskopická, metalografická, biologická, trasologická, antropologická aj.

Podle **počtu přibraných znalců** se rozlišují:

- expertizy prováděné jedním znalcem;
- expertizy prováděné dvěma znalci, obligatorně v případech, kdy se jedná o prohlídku a pitvu mrtvol, v ostatních případech jen jde-li o objasnění skutečnosti zvláště důležitých (§ 105 odst. 4 TrŘ);
- ve výjimečných případech víceborové, komplexní expertizy lze přibrat i více znalců než dva.²

Podle posloupnosti se expertizy dělí na prvotní, doplňující a opakované. Doplňující expertiza se nařizuje tehdy, pokud byly zjištěny v průběhu trestního řízení nové skutečnosti, které je třeba v rámci prvotní expertizy objasnit, popřípadě pokud není podaný znalecký posudek dostatečně jasný nebo není z různých důvodů úplný, tj. neřeší důsledně v úvahu připadající, možné aspekty řešení daného předmětu expertizy.

Opakovaná expertiza přichází v úvahu tehdy, pokud se zjistí, že prvotní expertiza nebyla provedena úplně nebo vyjádření znalce zejména v závěru posudku jsou nesrozumitelná a takovéto vady není znalec schopen odstranit ani výsledkem případně doplňující expertizou. Opakovanou expertizu zásadně provádí jiný znalec, v závažných případech může být o její provedení požádán ústav nebo může být nařízena expertiza prováděná dvěma znalci.

2. Etapy utváření znaleckého důkazu

a) Příprava a nařízení expertizy

Taktický význam přípravy a nařízení expertizy spočívá v tom, že provedení objektivního, úplného a vyčerpávajícího znaleckého zkoumání je možné jen na základě důkladné a všestranně zaměřené přípravy. Etapa přípravy včetně nařízení expertizy (znaleckého zkoumání) zahrnuje zajištění, shromáždění a dokumentaci materiálů potřebných k provedení expertizy. Objekty expertizy jsou objekty, které budou podrobeny znaleckému zkoumání za použití odborných znalostí, metod a prostředků a u nichž se předpokládá, že jsou nositeli důležitých informací majících význam pro objasnění odborných otázek. Do skupiny objektů expertizy lze zařadit objekty neznámého původu, u nichž se předpokládá příčinná souvislost s vyšetřovanou událostí nebo některou její okolností. Takovými objekty jsou zejména materiální stopy trestného činu nebo jiné relevantní události, kopie stop (například odlietek trasologické stopy, daktyloskopická stopa zajištěna na fólii apod.), věci, listiny (případně jejich části nebo zbytky), mrtvol, kosterní nálezy a jejich části apod. Objekty známého původu, u nichž se nepředpokládá příčinná souvislost s vyšetřovanou událostí, jsou obstarány v průběhu vyšetřování kriminalistou nebo vlastní činností experta (znalce). Jedná se zejména o srovnávací a pomocné materiály. Nejčastěji se jedná o písemnou dokumentaci v podobě části vyšetřovacího spisu (protokol o ohledání místa

2 PORADA, V. a kol. *Kriminalistika. Technické, forenzní a kybernetické aspekty*. Plzeň: A. Čeněk, 2016, s. 345-353. ISBN 978-80-7380-589-0.

činu, pořízená kriminalisticko-technická dokumentace, protokoly o výsledku a dalších vyšetřovacích úkonech atd.).³

b) Vymezení předmětu znaleckého zkoumání

Je další fází přípravy, proto je důležité nejen určit, které objekty a jakému znaleckému zkoumání budou podrobeny, ale i z jakého hlediska musí být znalecké zkoumání provedeno, neboť jeden a týž objekt může být zkoumán z různých aspektů. Tento objekt může být zkoumán odděleně od ostatních objektů a v rámci zkoumání mohou být zjišťovány jeho určité vlastnosti (například funkční, materiálové, technologické apod.) a naopak v jiných případech může být týž objekt podroben zkoumání z hlediska jeho vztahu k jiným objektům (například za účelem zjištění jeho původu, zda je součástí jiného objektu, nese-li stopy interakce s jinými objekty apod.).

c) Vyžádání znaleckého zkoumání

V této fázi vystupují do popředí dva důležité aspekty. Jednak je to volba vhodného okamžiku nařízení expertizy a jednak rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení o přibrání znalce nebo znalecké instituce (experta, expertizního pracoviště) a přesná formulace odborných otázek, které musí být zodpovězeny. Volba okamžiku nařízení expertizy je vždy determinována konkrétní situací případu. Pro rozhodnutí o momentu nařízení expertizy jsou významné i některé prvky dané situace, kterými jsou například zvláštnosti objektů, které mají být zkoumány a jejich stav, nutnost získání srovnávacích vzorků nebo jiných materiálů bez kterých znalecké zkoumání nelze uskutečnit a další. Důležitá je i další spolupráce se znalcem.

Tato spolupráce je nutná především proto, že soubor výchozích informací předaných znalci nemusí být úplný, což může být zjištěno dodatečně buď v procesu vyšetřování, nebo i v průběhu znaleckého zkoumání. Takto vzniklá informační mezera musí být odstraněna a materiály musí být dodatečně zajištěny a předány znalci.

3. Znalecké zkoumání

Celý proces lze rozdělit do těchto stadií: přípravné stadium, analyticko-syntetické stadium, stadium vyvozování a formulování závěrů.⁴

a) Přípravné stadium

V tomto stadiu si znalec především ujasňuje otázky, které bude řešit, utváří si obecné představy o stavu a znacích zkoumaných objektů, vypracovává hypotézy, určuje metody, prostředky a postupy zkoumání i posloupnost jejich použití na základě ohledání objektů zkoumání a studia ostatních materiálů, které má k dispozici, dokumentuje stav objektů předaných ke zkoumání.

3 PJEŠČAK, J. a kol. *Kriminalistika*. Praha: FMV, 1976. MUSIL, J. a kol. *Kriminalistika*. Praha: FMV, 1993.

4 PJEŠČAK, J. a kol. *Kriminalistika*. Praha: FMV, 1976. MUSIL, J. a kol. *Kriminalistika*. Praha: FMV, 1993.

b) Analyticko-syntetické stadium

V analyticko-syntetickém stadiu dochází k vlastnímu podrobnému a detailnímu zkoumání jednotlivých objektů, jejich vlastností a znaků. Výsledkem analytického stadia je určení obecných (druhových, rodových) a zvláštních vlastností a znaků, jejichž dalším zkoumáním proniká znalec k závěrům jednotlivých dílčích zkoumání a jejich syntézou dospívá k postižení celkových souvislostí.

c) Stadium vyvození a formulování závěrů

Stadium vyvozování a formulování závěrů představuje vrcholné stadium znaleckého zkoumání. Jde o složitý myšlenkový proces, který se uskutečňuje postupně, v němž je nutné často se vracet k analyticko-syntetickému stadiu, výsledkům dílčích zkoumání, ke studiu předložených materiálů s cílem přezkoumání či doplnění faktů, svědčících o pravdivosti postavených hypotéz. Odpovědi musí být jasné, srozumitelné a nesmějí připouštět dvojí výklad. Pokud to výsledky zkoumání dovolují, je závěr formulován jako kategorický soud, v ostatních případech jako pravděpodobný. V případě, že výsledky zkoumání nedovolují odpovědět na položenou otázku ani pravděpodobným závěrem, formuluje závěr tak, že na položenou otázku nelze odpovědět. Podrobněji viz bod 6.

4. Etapa hodnocení a využití znaleckého posudku

Výsledky expertizy, obsažené ve znaleckém posudku, mohou být použity jen na základě jejich objektivnosti, přesnosti a konkrétnosti vylučující jakékoliv pochybnosti o způsobu, jakým byly získány, o správnosti postupu znalce v průběhu zkoumání a o jím použitých metodách a prostředcích. Proto ještě před vlastním využitím výsledků znaleckého zkoumání v procesu dokazování je orgán činný v trestním řízení povinen hodnotit jak vlastní závěry znalce, tak i postup popsany ve znaleckém posudku, jímž k těmto závěrům dospěl. Hodnocení výsledků (závěrů) experta, znalce a jeho postupu v průběhu zkoumání se provádí nepřímo, zprostředkovaně hodnocením odborného vyjádření, resp. znaleckého posudku. Podané odborné vyjádření nebo znalecký posudek je nutno hodnotit ze dvou hledisek - formálního a obsahového. Shrňme-li, tak hodnocení formální stránky odborného vyjádření i znaleckého posudku znamená zjistit případné nedostatky v požadovaných náležitostech odborného vyjádření nebo znaleckého posudku. Hodnocení obsahové stránky znamená zkoumat náležitosti, které by obsahovaly chyby v předložených materiálech, zda nedošlo k záměně objektů, vyhodnotí vhodnost aplikace použitých metod a prostředků, zda závěry učiněné znalcem vycházejí právě z těchto vědeckých metod a postupů.

Znalecký posudek je v trestním řízení důkaz jako každý jiný. Nejde o důkaz výlučný nebo privilegovaný a znalecký posudek podléhá volnému hodnocení důkazů jako každý jiný důkaz. Přesto se však jedná o důkaz specifický svým charakterem a způsobem jeho utváření, který má v trestním řízení své nezastupitelné místo.

5. Závěry znaleckého zkoumání, subjektivní charakter znaleckých závěrů

Ve výše uvedených souvislostech se při formulování závěrů o totožnosti, resp. určení skupinové příslušnosti používají metody formální logiky. Závěry musí být jednoznačné, stručné a srozumitelné. Tomu nejlépe vyhovují kategorické soudy: obecně kladný, obecně záporný, částečně kladný a částečně záporný soud. V případech, kdy se znalci z jakékoli příčiny nepodaří dospět ke kategorické odpovědi, formuluje tzv. závěry pravděpodobné.⁵ Jistota a objektivita závěrů kriminalistického identifikačního zkoumání je závislá na řadě faktorů, nejdůležitější z nich je úplnost vstupních podmínek pro analýzu a existenci matematického modelu sledovaného děje a stupeň jeho shody se skutečným průběhem, jednoznačnost právního předpisu, který je podkladem pro znalecký rozbor aj.⁶ Neexistuje přesně vyhraněná hranice mezi pravděpodobností a jistotou. I v případech, kdy proces znaleckého zkoumání je zcela algoritimizován a vyjádřen matematicky, má taková hranice podmíněnou, relativní pravdu a se dokonalováním metod se může měnit a zpřesňovat. Tuto problematiku v poslední době intenzivně sleduje zejména J. Straus, ale i jiní autoři.⁷

V řadě znaleckých zkoumání je **znalecký závěr vysloven na základě subjektivního názoru znalce**. Subjektivní hodnocení znaleckého zkoumání může někdy přinášet chybnou interpretaci znaleckého posudku. V literatuře jsou známy případy chybného hodnocení vlasů FBI. Problémem dle autorů je, že při mikroskopické analýze vlasů je dán velký prostor pro subjektivní (a tudíž nevědecké) zhodnocení případných shod, a díky tomu, bez existence „tvrdých vědeckých dat“, může expert výsledky interpretovat tak, aby to vyhovovalo obžalobě. Obecně se uvádí, že závěr znalce se opírá o zkušenosti, vědomosti a znalosti znalce. Otázkou je, co to jsou „zkušenosti znalce“. Je to délka praxe nebo počet zpracovaných znaleckých posudků? Stejně tak je otázkou i pojem „vědomosti znalce“. Je zcela nepochybné, že znalec musí mít dostatečné vzdělání v oboru a dlouholeté zkušenosti, ale dalším problémem je jeho následné vzdělávání nebo publikační a přednášková aktivita, která by dokladovala jeho další soustavné vzdělávání.

Pravděpodobnost je často nevyhnutelným stupněm poznání. Jakékoliv poznání, zvláště vědecké, nelze vždy redukovat do kategorických soudů „ano-ne“, nýbrž často připouští různá částečná řešení, což platí i pro identifikační činnost. Nelze nutit znalce k tomu, aby činil pouze kategoricky potvrzující nebo negující závěr, jestliže nachází částečné řešení, které dává také určitou důkazní informaci. Z hlediska objektivnosti a přezkoumatelnosti výsledků znaleckého dokazování musí být zřejmé, jaké podklady byly v procesu kriminalistické identifikace k dispozici. Jaké vzorce, grafy a výpočetní programy znalec použil. Co znamenají jednotlivé veličiny vzorců, prameny z kterých pocházejí aj. Stupeň individuální shody (neshody) je vždy spojen s určitou pravděpodobností.

5 PORADA, V. *Teorie kriminalistické identifikace a její využití v procese dokazování trestní činnosti*. In: ŠIMOVICEK, I. a kol. *Hodnoty trestného práva v teorii a praxi*.

6 BRADÁČ a kol. *Soudní inženýrství*. Brno: CERM, 1999.

7 STRAUS, J. *Pravděpodobnostní závěry znaleckých zkoumání*. Kriminalistika. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2018, roč. LI, 1, s. 46-57.

a) **Hodnocení znaleckého posudku**

Realizuje se podle kritérií, jež mají trojí povahu, jednak je to právní korektnost důkazu, dále důkazní význam (relevance) znaleckého posudku a za třetí je to hodnocení věrohodnosti znaleckého posudku.⁸ Při posuzování věrohodnosti je nutné přihlížet k následujícím kritériím – za prvé je to způsobnost osoby znalce (či znaleckého ústavu) poskytovat věrohodné znalecké posudky, za druhé úplnost a bezvadnost podkladových materiálů a za třetí odbornou odůvodněnost znaleckého posudku.

b) **Věrohodnostní poměr**

Hodnocení znaleckých zjištění před soudem využívá v mnoha případech pojem pravděpodobnosti jako míru nejistoty. Hodnocení pravděpodobnosti závěrů vychází z určení věrohodnostního poměru. Základem je Bayesova teorie podmíněné pravděpodobnosti. **Věrohodnostní poměr** udává podíl pravděpodobnosti, že se vyskytne nějaký jev A za určité podmínky (B), k pravděpodobnosti, že se jev A vyskytne, když podmínka neplatí (non B). Koncept věrohodnostního poměru je prakticky shodný s významem pojmu relativní riziko, ale má obecnější použití.⁹

Volba pravděpodobnosti jako měřítka nejistoty nabízí tři zásady hodnocení ve znaleckých závěrech:

1. Pravděpodobnostní vyjádření závěrů znaleckého posudku vychází pouze z podkladů daného případu a informací získaných v rámci řešení konkrétního případu.
2. Závěr je smysluplný pouze tehdy, když se zabývá dvěma nebo více vzájemně rozpornými hypotézami.
3. Úkolem soudního znalce je zvážit pravděpodobnost zjištění ve vztahu k řešeným hypotézám, a nikoliv samotnou pravděpodobnost hypotéz.¹⁰

Při vyhodnocování závěrů znaleckých posudků, zejména při hodnocení jednotlivých hodnocených verzí, se často pracuje s poměrně známým pojmem pravděpodobnosti, s jakým mohl daný jev nastat. Používá se pojem subjektivní pravděpodobnost a podmíněná pravděpodobnost.

Pravděpodobnost podmíněná představuje pojetí, jehož prostřednictvím lze vyjádřit nejistotu (ohledně události, nebo obecně, neznámý stav skutečnosti). Zákony pravděpodobnosti definují hodnoty, jakou může pravděpodobnost mít, a způsob kombinace pravděpodobností.¹¹ V kruzích soudních znalců a soudní oblasti obecně je užitečné vnímat pravděpodobnost, jako pravděpodobnost podmíněnou informacemi dostupnými osobám, které ji přiřazují (tj. veškerá pravděpodobnost je podmíněná).

8 MUSIL, J. *Hodnocení znaleckého posudku. Kriminalistika 3*, 2010, s. 182 a násl.

9 AITKEN, C.G.G., TARONI, F. *Statistics and the Evaluation of Evidence for Forensic Scientists*, Chichester: John Wiley & Sons, 2004.

10 EVETT, I.W., JACKSON, G., LAMBERT, J.A., MCCROSSAN, S. *The Impact of the Principles of Evidence Interpretation on the Structure and Content of Statements. Science and Justice*, 2000, 40, 233-239.

11 AITKEN, C.G.G., TARONI, F. *Statistics and the Evaluation of Evidence for Forensic Scientists*, Chichester: John Wiley & Sons, 2004.

Pravděpodobnosti lze odhadovat z číselných údajů (tam, kde jsou dostupné a známé jako objektivní pravděpodobnosti) nebo ji uvést jako míru osobního přesvědčení (subjektivní pravděpodobnost).¹²

Pravděpodobnost subjektivní vyjadřuje subjektivní hodnocení výsledků zkoumání znalcem. Vyjádření subjektivní pravděpodobnosti je mírou vnitřního přesvědčení znalce o průběhu události. Tuto míru představuje číslo od 0 do 1. Míru přesvědčení lze získat prostřednictvím myšlenkových experimentů a možným získáním dalších informací prostřednictvím ad hoc fyzikálních pokusů malého rozsahu. Vyvozování odborných znalostí je více technicistní přístup ke zjištění subjektivní pravděpodobnosti.¹³ Subjektivní pravděpodobnost je pravděpodobnost, kterou přiřazujeme výsledku pokusu, jež není za stejných podmínek opakovatelný. Pokud není k dispozici žádný lepší odhad pravděpodobnosti daného výsledku, přichází na řadu subjektivní pravděpodobnost. Subjektivní pravděpodobnost znamená, že si na základě získaných informací a názorů na budoucí událost člověk vytvoří svou vlastní procentuální pravděpodobnost.

V případech, kde chybí alternativní hypotéza (např. jeden účastník se odmítne vyjádřit), pak soudní znalec přijme alternativní hypotézu, která pravděpodobně a přiměřeně odpovídá tvrzení účastníka a tuto hypotézu podpoří v závěrech znaleckého posudku. V posudku by měl uvádět, že jakákoliv změna v hypotézách (například účastníci řízení nebo zadavatel předloží nové hypotézy) mohou mít vliv na hodnocení věrohodnosti znaleckých zjištění. Tato skutečnost si vyžádá další posouzení a možné vypracování nového posudku. Pokud nelze alternativní hypotézu stanovit, pak by se měl soudní znalec vyjádřit k tomu, jakou verzi považuje za vhodnou v souvislostech případu, a dbát na to, aby nebyla pro adresáta zavádějící.

c) Doporučení ENFSI

Velkou pomocí pro znalce (kriminalisty, státní zástupce, soudce) je, jestliže pro určitou znaleckou oblast existují standardizované znalecké metody, jejichž kvalita je garantována nezpochybnitelnou odbornou autoritou. Proto je třeba mimořádně ocenit úsilí, které na poli standardizace metod vyvíjí např. organizace European Network of Forensic Science Institutes (ENFSI). ENFSI vydala metodická doporučení pro znalecké výstupy ve forenzních vědách. Jde o znalecké výstupy, které ve svých závěrech interpretují zjištění zkoumání, nejde o hodnocení znaleckých posudků. Tento dokument poskytuje znalcům doporučený rámec pro tvorbu znaleckých posudků a formulace závěrů. Výsledkem znaleckého hodnocení je závěrečné hodnocení, které v konečném důsledku vede k přesvědčivosti zjištění v kontextu tvrzených skutečností. Evropská síť forenzních institucí ENFSI doporučila využít věrohodnostního poměru pro vyjádření hodnoty výsledků forenzního zkoumání. Věrohodnostní poměr lze vyjádřit verbálním ekvivalentem v souladu se škálou závěrů.¹⁴

12 TARONI, F., AITKEN, C.G.G., GARBOLINO, P. *De Finetti's subjectivism, the assessment of probabilities and the evaluation of evidence: a commentary for forensic scientists*. Science & Justice, 2001, 41, 145-150. Thompson W.C.

13 O'HAGAN, A. et al. *Uncertain judgements: eliciting experts' probabilities*, Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, 2006.

14 NORDGAARD, A., ANSELL, R., DROTZ, W., JAEGER, L., *Scale of conclusions for the value of evidence*. Law, Probability and Risk, 2012, 11, 1-24.

Slovní kvantifikátory nemají v žádném případě nahradit používání číselného vyjádření pravděpodobnosti, ale takovéto vyjádření je velmi užitečné pro komunikaci mezi znalci a soudci a vyjádřením věrohodnostního poměru je dobře sdělena váha znaleckých závěrů.¹⁵ Znalci by se měli vyvarovat vyvolání dojmu, že výroky podobného typu - „znalecká zjištění svědčí slabě ve prospěch první hypotézy oproti alternativní hypotéze“ – znamenají, že zjištění svědčí silně ve prospěch uvedené alternativní hypotézy. Znamená to jen, že zjištění jsou desetkrát pravděpodobnější, pokud platí první hypotéza, než pokud by byla pravdivá druhá hypotéza. To je i důvod, proč je třeba výslovně uvést alternativní hypotézu. V případech, v nichž může dojít ke zmatení adresáta výše uvedeným způsobem, by soudní znalec měl přidat doplňující komentář. Otázka vhodně vysoké pravděpodobnosti je různá, např. teoretičtí fyzici si stanovili pro objev nové částice potřebnou pravděpodobnost jedna ku deseti milionům, v procentech je to vyjádřeno 99, 99999 %. V jiných oborech je hranice pro potvrzení hypotézy obvykle mnohem nižší. Například v medicíně nebo v biologii to často bývá jedna ku dvaceti, takovou jistotu lze vyjádřit v procentech jako 95 %.

Závěr

Závěrem lze konstatovat, že pravděpodobnostní vyjádření výsledků identifikace objektů představuje nezbytný krok v procesu kriminalistického zkoumání. Vědecké poznání, zejména v oblasti forenzních disciplín, nelze vždy redukovat na jednoduché dichotomické schéma „ano–ne“. Často je nezbytné připustit dílčí řešení, která mohou poskytnout významnou důkazní informaci. Znalecký posudek by proto neměl být omezen na kategorické potvrzení či vyvrácení hypotézy, pokud odborník na základě zjištěných skutečností dospěje k částečnému řešení s určitou pravděpodobností.

V případech, kdy jsou závěry znaleckého zkoumání jednoznačné, přechází logická analýza na orgány činné v trestním řízení, soudy či jiné příslušné subjekty. Pokud však interpretace faktů vyžaduje speciální znalosti, je znalec povinen formulovat závěr tak, aby bylo zřejmé, v jaké míře a s jakým stupněm pravděpodobnosti lze odpovědět na položenou otázku. Pravděpodobnostní analýza, využívající principy matematické teorie pravděpodobnosti, umožňuje kvantifikovat míru jistoty ve vztahu k předpokládanému průběhu jevu či rozsahu výsledků.

Praktická aplikace pravděpodobnostních závěrů se může lišit v závislosti na druhu právního řízení. V případech, kdy rozsah vstupních hodnot vede k jednoznačnému právnímu závěru, není efektivní usilovat o jejich další zpřesnění. Pokud však výsledky posudku mohou vést k různým právním důsledkům, je třeba zvážit možnost upřesnění vstupních údajů či modelů a projednat postup dalšího zkoumání.

V některých oblastech forenzních věd lze shodu vyjádřit kvantitativně, například v daktyloskopii či genetice, kde je míra shody určena přesnými numerickými hodnotami. Jiné obory, jako trasologie, kriminalistická balistika nebo mechanoskopie, se zaměřují na

15 BIEDERMANN, A. *The Role of the Subjectivist Position in the Probabilization of Forensic Science. Journal of Forensic Science and Medicine*, Január, 2015, s. 140-148.

analýzu markantů ve stopách a srovnávacím materiálu. Tyto obory využívají komplexní hodnocení, zahrnující jak rozměry, tak specifické markanty vzniklé náhodnými procesy, například opotřebením či opravami. Na základě těchto charakteristik je znalec schopen vyjádřit míru pravděpodobnostní shody, což představuje klíčový příspěvek k forenzní analýze a důkaznímu řízení.

Tento přístup odráží nejen interdisciplinární povahu kriminalistických disciplín, ale také nutnost skloubit exaktní metody s požadavky právní praxe.

Literatura

AITKEN, C.G.G. and F. TARONI. *Statistics and the Evaluation of Evidence for Forensic Scientists*, Chichester: John Wiley & Sons, 2004.

BIEDERMANN, A. The Role of the Subjectivist Position in the Probabilization of Forensic Science. *Journal of Forensic Science and Medicine*, Januar, 2015, s. 140-148.

BRADÁČ a kol. *Soudní inženýrství*. Brno: CERM, 1999.

EVETT, I.W., G. JACKSON, J.A. LAMBERT and S. MCCROSSAN. The Impact of the Principles of Evidence Interpretation on the Structure and Content of Statements. *Science and Justice*, 2000, 40, 233-239.

MUSIL, J. Hodnocení znaleckého posudku. *Kriminalistika* 3, 2010, s. 182 a násl.

MUSIL, J. a kol. *Kriminalistika*. Praha: FMV, 1993.

NORDGAARD, A., R. ANSELL, W. DROTZ and L. JAEGER. Scale of conclusions for the value of evidence. *Law, Probability and Risk*, 2012, 11, 1-24.

O'HAGAN, A. et al. *Uncertain judgements: eliciting experts' probabilities*, Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, 2006.

PJEŠČAK, J. a kol. *Kriminalistika*. Praha: FMV, 1976.

PORADA, V. a kol. *Kriminalistika. Technické, forenzní a kybernetické aspekty*. Plzeň: A. Čeněk, 2016, s. 345-353. ISBN 978-80-7380-589-0.

PORADA, V. Teorie kriminalistické identifikace a její využití v procese dokazování trestní činnosti. In: ŠIMOŤEK, I. a kol. *Hodnoty trestného práva v teorii a praxi*. Trnava: TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, 2012, s. 357-387.

STRAUS, J. Pravděpodobnostní závěry znaleckých zkoumání. *Kriminalistika*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2018, roč. LI, 1, s. 46-57.

STRAUS, J., V. PORADA a kol. *Teorie, metody a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017.

TARONI, F., C.G.G. AITKEN and P. GARBOLINO. De Finetti's subjectivism, the assessment of probabilities and the evaluation of evidence: a commentary for forensic scientists. *Science & Justice*, 2001, 41, 145-150. Thompson W.C.

Trestní minulost a rozhodování o vině s ohledem na zásadu presumpce neviný

Criminal History and Deciding on Guilt with Regard to the principle of Presumption of Innocence

TIMON SVOBODA¹

Abstrakt

Příspěvek se zabývá problematikou znalosti trestní minulosti obviněného při rozhodování o jeho vině za jiný trestný čin. Tato znalost může negativně ovlivnit subjektivní přesvědčení osob rozhodujících o vině obviněného, což činí překážky ve vztahu k důslednému naplňování zásady presumpce neviný. Autor se snaží nalézt vhodné řešení tohoto problému *de lege ferenda*, přičemž se inspiruje v angloamerickém právním systému.

Klíčová slova

presumpce neviný, trestní minulost, subjektivní přesvědčení, kognitivní zkreslení

Abstract

The paper deals with the issue of knowledge of the accused's criminal history when deciding on his guilt for another criminal act. This knowledge can negatively affect the subjective beliefs of the persons deciding on the guilt of the accused, which creates obstacles in relation to the consistent fulfillment of the principle of the presumption of innocence. The author tries to find a suitable solution to this *de lege ferenda* problem, taking inspiration from the Anglo-American legal system.

Key words

presumption of innocence, criminal history, subjective beliefs, cognitive distortion

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2025/1-02>

Úvod

Presumpce neviný znamená, že obviněný je považován za nevinného, dokud jeho vina není prokázána zákoným způsobem. Je zárukou objektivního postoje k obviněnému v průběhu trestního řízení.²

¹ Mgr. Timon Svoboda, MAAARS advokáti s.r.o.

² CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Princip presumpce neviný. Stát a právo*. 1964, č. 10, s. 133.

Znalost trestní minulosti obviněného však může ovlivnit subjektivní přesvědčení orgánů činných v trestním řízení o jeho vině. Zásada presumpce nevinoty proto funguje jako protiváha přirozených myšlenkových pochodů osob rozhodujících o vině obviněného, které mohou být ovlivněny v důsledku tzv. kognitivních zkreslení (zkreslujících efektů). Kognitivní zkreslení na straně orgánů činných v trestním řízení představují významný problém, neboť mohou vést k předčasnému utvoření názoru o vině, k zacházení s obviněným jako vinným a případně i k odsouzení nevinné osoby.

V důsledku tzv. efektu pořadí (*primacy effect*) má totiž na celkový dojem největší vliv informace, kterou osoba rozhodující o vině obdrží jako první.³ Proto existuje riziko předčasného zformování vnitřního přesvědčení soudce na podkladě prvotních informací, které o obviněném získá.⁴ Jestliže jednou z těchto informací bude záznam o trestní minulosti obviněného, může to mít na další průběh řízení podstatný vliv. Nesprávný prvotní úsudek je nadto složité opravit s ohledem na tzv. konfirmační zkreslení (*confirmation bias*), podle kterého mají lidé tendenci interpretovat důkazy tak, aby podporovaly jejich původní přesvědčení.⁵ Přitom ani profesionální soudci nejsou vůči takovým kognitivním zkreslujícím efektům imunní.⁶

Presumpce nevinoty do kognitivních procesů nabývání subjektivního přesvědčení o vině obviněného vnáší potřebnou míru objektivity tak, aby subjektivní přesvědčení orgánů činných v trestním řízení nebylo projevem jejich libovůle, ale aby se zakládalo na nutnosti překonání překážek kladených zásadou presumpce nevinoty pomocí hodnocení objektivních důkazů.⁷ Z opačného pohledu, není-li vina jednoznačně prokázána, musí orgán činný v trestním řízení rozhodnout ve prospěch obviněného, byť v rozporu se svým subjektivním přesvědčením.⁸ Právě překonání rozporu mezi požadavkem vyplývajícím z presumpce nevinoty na straně jedné a subjektivním přesvědčením na straně druhé slouží k dosažení závěru, který je v souladu s objektivní realitou.⁹ Subjektivní přesvědčení musí být pojato na základě shromážděných důkazů. Nelze připustit opačný postup, kdy důkazy jsou opatřovány a hodnoceny podle již nabytého subjektivního přesvědčení.

V případě několikrát soudně trestaného recidivisty však může být pro orgány činné v trestním řízení přirozeně složitější přistupovat k němu objektivně a zachovat jeho právo na presumpci nevinoty, neboť si mohou utvořit názor, že se takový recidivistický dopustil

3 ATKINSON, Rita L. *Psychologie*. 1. vydání. Praha: Victoria Publishing, a.s., 1995, s. 718.

4 PUDILOVÁ, Anežka. *Formální důkazní břemeno státního zástupce v trestním řízení*. Praha, 2019. Disertační práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta. Vedoucí práce Tomáš Gřivna. S. 143.

5 OSWALD, M. E., GROSJEAN, S. *Confirmation Bias*. In: POHL, R. F. *Cognitive Illusions. A Handbook on Fallacies and Biases in Thinking, Judgement and Memory*. Hove: Psychology Press, 2004, s. 79.

6 BENNETT, Mark W. *Confronting Cognitive "Anchoring Effect" and "Blind Spot" Biases In Federal Sentencing: a Modest Solution For Reforming a Fundamental Flaw*. *The Journal of Criminal Law and Criminology*. 2014, vol. 104, no. 3, s. 503. Viz též nálezy Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2015, sp. zn. I. ÚS 2726/14, bod 63. odůvodnění.

7 FENYK, Jaroslav. *Důkazní břemeno a trestní řízení*. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní – minulost a budoucnost*. Praha: Leges, 2016, s. 72.

8 SUCHOMEL, Jaroslav. *Ještě jednou k otázce presumpce nevinoty*. *Právník*. 1967, roč. 106, č. 6, s. 506, 509.

9 ČISAŘOVÁ, op. cit., s. 138.

další trestné činnosti. Předmětem tohoto článku je zamyšlení nad možnostmi odstranění překážek naplňování presumpce nevin, které jsou způsobeny tím, že osoby rozhodující o vině obviněného jsou seznámeny s jeho trestní minulostí.

Trestní minulost obviněného a rozhodování o vině

Vyjma případů, kdy skutková podstata trestného činu předpokládá spáchání téhož nebo jiného trestného činu v minulosti, nebo předchozí odsouzení za takový trestný čin, není zpravidla trestní minulost obviněného pro posouzení jeho viny relevantní. V určitých případech může posloužit k dokreslení osobnosti obviněného, která spolu s dalšími důkazy může vést k závěru, že obviněný spáchal skutek, který je mu kladen za vinu. Zásadně tyto okolnosti mají vliv až na rozhodování o trestu, nicméně z toho důvodu se soud s těmito okolnostmi seznámit musí. Taková znalost ale nesmí nahrazovat prokázání viny učiněné na základě důkazů vztahujících se k projednávanému skutku.

Při ukládání trestu soud přihlíží zejména k dosavadnímu způsobu života pachatele, k osobě pachatele a k přitěžující okolnosti předchozího odsouzení za trestný čin.¹⁰ Na všechny tyto okolnosti má trestní minulost obviněného vliv. Její posouzení je v souladu s presumpcí nevin, neboť trest je ukládán výrokem, který navazuje na výrok o vině.

Trestní minulost obviněného je však často nutné zkoumat již na počátku trestního řízení. Posouzení spáchání jiného trestného činu je důležité z hlediska promlčení trestní odpovědnosti.¹¹ V případě trestných činů, které v kvalifikované skutkové podstatě podmiňují užití vyšší trestní sazby opětovným spácháním trestného činu nebo předchozím odsouzením za trestný čin, má taková okolnost vliv na posouzení potřeby nutné obhajoby již v přípravném řízení.¹² Ke zkoumání trestní minulosti obviněného dochází také v případě rozhodování o uložení předstižné vazby,¹³ neboť předchozí páchaní trestné činnosti odůvodňuje obavu z jejího opakování.¹⁴ V tomto případě je zkoumání trestní minulosti obviněného rovněž v souladu s presumpcí nevin, neboť se netýká otázky viny. Z hlediska naplnění účelu předstižné vazby nelze vyčkávat, až bude jisté, že obviněný zopakuje trestnou činnost, pro kterou je stíhán.¹⁵

ESLP ve věci *Bikas* proti Německu potvrdil, že po odsouzení pachatele platnost presumpce nevin končí a v řízení o uložení sankce lze brát v potaz trestní minulost odsouzeného jako součást posouzení jeho charakterových vlastností. Toto posouzení se však nesmí rovnat stanovení viny za jiný trestný čin.¹⁶

¹⁰ § 39 odst. 1 a 2 tr. zák. a § 42 písm. q) tr. zák.

¹¹ § 34 odst. 4 písm. b) tr. zák.

¹² § 36 odst. 3 tr. řádu ve spojení např. s § 149 odst. 2 písm. e) tr. zák. nebo § 283 odst. 2 písm. b) tr. zák.

¹³ § 67 písm. c) tr. řádu.

¹⁴ VICHEREK, Roman. *Důvody vazby. Trestní právo*. 2012, č. 9, s. 22.

¹⁵ *Nález Ústavního soudu ze dne 25. 1. 2006, sp. zn. I. ÚS 356/05.*

¹⁶ *Rozsudek ESLP ze dne 25. 1. 2018 ve věci Bikas proti Německu ke stížnosti č. 76607/13.*

Hodnocením trestní minulosti obviněného v souvislosti s rozhodováním o vině se zabýval také Ústavní soud. Nalezl, že z hlediska presumpce nevinny nesmí v postupu orgánů činných v trestním řízení nic naznačovat tomu, že předjímají výsledek trestního řízení na základě negativního hodnocení obviněného. Zejména to platí v případech, kdy vyvozují skutkové závěry z povahových rysů obviněného a z jeho předchozí trestné činnosti, které však pro posouzení konkrétního projednávaného skutku nemají žádný význam. Fakt, že obviněný má podle evidence Rejstříku trestů sklony k násilné trestné činnosti, nevypovídá nic o tom, zda se předmětného skutku skutečně dopustil. Posuzování těchto okolností při vyhodnocování viny je proto v rozporu s čl. 40 odst. 2 Listiny. Je však potřeba odlišit fázi rozhodování o trestu, při němž je hodnocení osoby obviněného přípustné.¹⁷ Proto v jiném svém rozhodnutí Ústavní soud uvedl, že v otázkách trestání, jako je rozhodování o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, je naopak přihlídnutí k trestní minulosti odsouzeného nezbytné pro reálné posouzení rizika nevedení řádného života po propuštění.¹⁸

Problém spočívá v tom, že s ohledem na shora uvedené je soud na základě studia spisu s trestní minulostí obviněného seznámen již před rozhodováním o jeho vině. Z hlediska vnitřního přesvědčení soudu o vině obviněného může mít tato znalost na rozhodování o vině významný vliv (zejména v důsledku shora popsanych kognitivních zkreslení), ač se fakticky nemusí vůbec týkat viny obviněného za konkrétní projednávaný trestný čin.¹⁹

Řešení problému informovanosti o jiné trestné činnosti obviněného při rozhodování o vině lze nalézt v angloamerickém právním systému, kde je řízení dvoufázové a dělí se na rozhodování o vině a na rozhodování o trestu.²⁰ Existence tohoto systému je dána přítomností laického prvku v angloamerickém soudnictví. V řízeních před porotními soudy je rozhodování o vině svěřeno porotcům, jimž nesmí být prezentována žádná z okolností týkající se trestní minulosti obviněného. Tomu napomáhá i tzv. sekvestrace poroty, tj. její izolace za účelem zamezení vlivu masových sdělovacích prostředků na utváření úsudku jednotlivých porotců.²¹ Okolnosti trestní minulosti obviněného jsou brány v úvahu až v navazující fázi rozhodování o uložení trestu soudcem poté, kdy porota shledá vinu obviněného.²² Proto se podle Thayera angloamerické trestní řízení vždy odlišovalo od trestního systému jiných zemí tím, že nedovolovalo odsoudit obviněného na základě spáchání jiných trestných činů. V angloamerickém trestním řízení je možné odsoudit

17 Nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2015, sp. zn. I. ÚS 2726/14.

18 Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 2. 2022, sp. zn. I. ÚS 147/22.

19 Naproti tomu Repík považuje za bezproblémové, pokud se soud zabývá předchozím odsouzením obviněného při rozhodování o otázce viny za nový trestný čin, pokud slouží jen k dokreslení případu a vina je prokázána na základě jiných důkazů. Za problematickou považuje naopak jen situaci, kdy soud vezme v úvahu trestnou činnost, za kterou obviněný dosud odsouzen nebyl. (REPÍK, Bohumil. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Orac, 2002, s. 181.)

20 FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GRIVNA, T. a kol. Trestní právo procesní. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 914, 920.

21 HERCZEG, Jiří. Média a trestní řízení. Praha: Leges, 2013, s. 243.

22 Viz nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2015, sp. zn. I. ÚS 2726/14; FENYK, CÍSAŘOVÁ, GRIVNA, Trestní právo procesní, s. 914, 921.

obviněného jen na základě důkazů, které se týkají přímo trestné činnosti, pro kterou je obviněný souzen.²³

V našem soudním systému je však angloamerický model patrně nepoužitelný, protože soud musí být s informacemi o trestní minulosti obviněného předem seznámen nejen z hlediska rozhodování o uložení trestu, ale v určitých případech i z hlediska posuzování viny. Jak jsem již naznačil, je tomu tak zejména při posuzování otázky promlčení trestní odpovědnosti za dříve spáchaný trestný čin. Protože jde o otázku podstatnou z hlediska viny obviněného, orgány činné v trestním řízení budou muset posoudit, zda později spáchaný trestný čin mohl přerušit běh promlčecí doby ve vztahu k dříve spáchanému trestnému činu podle § 34 odst. 4 písm. b) tr. zák. Stejně tomu je v případě, kdy skutková podstata vyžaduje spáchání jiného trestného činu. Zejména jde o potřebu posuzování opětovného spáchání některých trestných činů.²⁴ (Podobně je tomu při posuzování viny za trestný čin, z jehož skutkové podstaty vyplývá hodnocení spáchání či nespáchání trestného činu jinou osobou, typicky u různých forem trestné součinnosti.)²⁵ Spáchání jiného trestného činu se v těchto případech posuzuje jako předběžná otázka. Předběžné otázky jsou takové otázky, které sice nejsou předmětem řízení, ale jejichž zodpovězení je předpokladem rozhodnutí ve věci.²⁶ V souladu s § 9 odst. 1 tr. řádu orgány činné v trestním řízení vždy samy posuzují otázku viny obviněného. Proto je-li zodpovězení otázky spáchání jiného trestného činu důležité pro posouzení viny obviněného, pak si ji orgány činné v trestním řízení musejí posoudit samy, ať už byl jiný trestný čin předmětem jiného trestního řízení, nebo nebyl.

Podle některých autorů je tento přístup problematický.²⁷ Převažuje však názor, že takový postup, kdy orgán činný v trestním řízení vyhodnotí v rámci předběžné otázky spáchání jiného trestného činu obviněného, není v rozporu s presumpcí neviny. Hlavním důvodem je skutečnost, že účinky vyřešení takových předběžných otázek jsou omezeny pouze na konkrétní trestní řízení.²⁸ Podle Vojtuše konstatování spáchání trestného činu v rámci předběžné otázky není v rozporu s presumpcí neviny, protože v rámci předběžné otázky není posuzována vina obviněného, ale pouze spáchání jiného trestného činu. „Spáchat trestný čin“ sice znamená naplnit všechny znaky skutkové podstaty trestného činu, ale „vina“ je pojem širší. Pro posouzení viny pachatele za spáchaný trestný čin není podstatné jen to, zda trestní odpovědnost vznikla, ale i to, zda případně později nezanikla. Vina je souhrnem všech podmínek trestní odpovědnosti. Je závěrem o odpovědnosti osoby za její jednání, které naplnilo znaky trestného činu, vyvozeným bez důvodných pochybností v trestním řízení.²⁹

23 THAYER, J. B. *The Presumption of Innocence in Criminal Cases*. *The Yale Law Journal*. 1897, vol. 6, no. 4, s. 192.

24 Např. § 140 odst. 3 písm. h) tr. zák.

25 Např. § 366 odst. 1 tr. zák.

26 JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 24.

27 REPÍK, op. cit., s. 182.

28 SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 76.

29 VOJTUŠ, František. *Spáchanie trestného činu ako predbežná otázka*. *Právnik*. 2020, roč. 159, č. 10, s. 756-759.

Také podle Nejvyššího soudu jsou „vina“ a „spáchání trestného činu“ dvě odlišné skutečnosti s odlišnými právními následky.³⁰ K posouzení spáchání nového trestného činu v promlčecí době v rámci předběžné otázky Nejvyšší soud uvedl, že „není rozhodné, kdy bylo pro nový trestný čin zahájeno trestní stíhání, podstatné je, že z okolností soudy shromážděných bylo bezpochyby dovozeno, že došlo k jeho spáchání. Skutečnost, zda byl nový trestný čin ‚spáchán‘, posuzují totiž soudy jako předběžnou otázku dle ust. § 9 odst. 1 tr. ř. [...] K tomu je třeba připomenout, že podle názoru Nejvyššího soudu není posuzování této otázky jako předběžné podle § 9 odst. 1 tr. ř. na překážku ústavní zásada [presumpce nevin]y. Jde totiž o otázku rozhodnou pro vedení řízení, bez jejíhož zodpovězení před tím, než je o vině pachatele pravomocně soudem rozhodnuto, by v řadě případů mohl být zmařen účel trestního řízení.“³¹

Z těchto důvodů musí orgány činné v trestním řízení v množství případů přihlížet k trestní minulosti obviněného, což v našem právním prostředí může činit překážku zakotvení angloamerického dvoufázového modelu rozhodování o vině a trestu. Nelze se však spoléhat pouze na profesionalitu soudců. Jak vyplývá z nálezu Ústavního soudu, samotná profesionalita soudců nemůže zabránit tomu, aby k porušení presumpce nevin v tomto ohledu došlo.³²

Pokud bychom uvažovali například o možnosti, že by o vině a o trestu rozhodoval odlišný soud (popř. soud v jiném obsazení), patrně by mohlo dojít ke kolizi se zásadou rychlosti a hospodárnosti řízení. De lege ferenda by bylo možné uvažovat alespoň o takovém modelu, který by zaručoval, že v případech, kdy to není z hlediska skutkové podstaty trestného činu nezbytné, by se informace o trestní minulosti obviněného k soudci až do fáze rozhodování o trestu nedostaly. Listiny s těmito informacemi, jako je například opis z evidence Rejstříku trestů, by mohl státní zástupce se spisem předávat soudu například v zapečetěné obálce. Podobně je součástí soudního spisu zapečetěný protokol o hlasování soudního senátu.³³

Problém by nastal v případě, že by soud měl přezkoumávat otázku promlčení trestní odpovědnosti, vyřešenou jinými orgány v přípravném řízení. Takový přezkum by pravděpodobně mohl provést jen na výslovnou žádost obviněného, na základě které by soud mohl do zapečetěných listin nahlédnout. Dalším problémem je skutečnost, že součástí obžaloby musí být též návrh na uložení trestu s uvedením jeho druhu a výměry

30 Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 4. 4. 1974, sp. zn. Tpjf 28/73.

31 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 6. 2007, sp. zn. 3 Tdo 584/2007. Na druhou stranu striktní rozlišování pojmů „vina“ a „spáchání trestného činu“ a umožnění konstatování spáchání trestného činu při posouzení předběžné otázky naráží na judikaturu ESLP. V nedávném rozsudku ve věci *Kangers proti Lotyšsku* ESLP judikoval, že došlo k porušení presumpce nevin, když vnitrostátní soud odsoudil stěžovatele za opakování trestného činu řízení pod vlivem alkoholu. V době jeho odsouzení za tento opakovaný trestný čin však o prvním trestném činu (jehož spáchání bylo předpokladem pro posouzení otázky opakovaného spáchání tohoto trestného činu) stále probíhalo řízení před jiným soudem. Podle ESLP měl vnitrostátní soud vyčkat na rozhodnutí jiného soudu o původním trestném činu. (Rozsudek ESLP ze dne 14. 3. 2019 ve věci *Kangers proti Lotyšsku* ke stížnosti č. 35726/10.)

32 Nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2015, sp. zn. I. ÚS 2726/14, bod 63. odůvodnění. Viz též BENNETT, op. cit., s. 503.

33 § 58 odst. 4 tr. řádu.

a odůvodnění použití určité trestní sazby.³⁴ Tento problém by bylo možné řešit jediné tak, že konkrétní výměru trestu by státní zástupce navrhoval až po prokázání viny v hlavním líčení, což nás navrácí k myšlence na zavedení dvoufázovosti rozhodování o vině a trestu, čímž by věc zřejmě nebylo možné vyřídit bez prodloužení řízení v podobě odročení hlavního líčení. Pro posouzení kolize se zásadou rychlosti řízení je třeba zvážit, zda by takové prodloužení bylo „přiměřené“ sledovanému cíli, když zásada rychlosti řízení je v čl. 6 odst. 1 EÚLP vyjádřena jako právo na projednání věci „v přiměřené lhůtě“. Domnívám se, že je-li cílem důslednější ochrana presumpce nevin, mohlo by jít o prodloužení přiměřené.

Závěr

Podle Stuckenberga zásada presumpce nevin zamezuje tomu, aby se z trestního procesu stal pouhý rituál s předem pojatým výsledkem, čím chrání samou podstatu trestního řízení.³⁵ O významu presumpce nevin svědčí její zakotvení v samostatném odstavci 2 čl. 6 EÚLP. Je proto důležité snažit se o co nejdůslednější naplňování této zásady a její ochranu před negativními faktory, jako je vliv znalosti trestní minulosti obviněného na subjektivní přesvědčení osob rozhodujících o jeho vině. Proto pokládám za nutné vést diskusi o možnostech řešení tohoto problému.

Shora jsem dospěl k závěru, že při rozhodování o vině obviněného v mnoha případech není možné se vyhnout znalosti informací o jeho trestní minulosti. Tyto informace jsou nadto potřebné zejména z hlediska rozhodování o trestu. Nelze se však spoléhat pouze na profesionalitu soudců, která není zárukou toho, že jejich subjektivní přesvědčení o vině nemůže být znalostí trestní minulosti obviněného negativně ovlivněno.

De lege ferenda jsem se snažil nalézt vhodnou variantu, jak zásadu presumpce nevin proti těmto vlivům ochránit. Nedospěl jsem však k jednoznačnému řešení, neboť shora nastíněné varianty by mohly narážet na jiné zásady trestního procesu, zejména na zásadu rychlosti a hospodárnosti řízení. Vzhledem k tomu tento článek předkládám nikoliv jako konkrétní návrh řešení dané problematiky, ale jako příspěvek do diskuse o jejím řešení.

Přikláním se však k názoru, že presumpce nevin je hodna důslednější ochrany.

Literatura

ATKINSON, Rita L. *Psychologie*. 1. vydání. Praha: Victoria Publishing, a.s., 1995, 863 s. ISBN 80-85605-35-x.

BENNETT, Mark W. Confronting Cognitive "Anchoring Effect" and "Blind Spot" Biases In Federal Sentencing: a Modest Solution For Reforming a Fundamental Flaw. *The Journal of*

³⁴ § 177 písm. c) a d) tr. řádu.

³⁵ STUCKENBERG, Carl-Friedrich. *Who is Presumed Innocent of What by Whom? Criminal Law and Philosophy*. 2014, vol. 8, no. 2, s. 312.

Criminal Law and Criminology. 2014, vol. 104, no. 3, s. 489–534. (Dostupné také z: <https://www.jstor.org/stable/44113399>.)

CÍSAŘOVÁ, Dagmar. Princip presumpce nevinoty. *Stát a právo*. 1964, č. 10, s. 127–145.

FENYK, Jaroslav. Důkazní břemeno a trestní řízení. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní – minulost a budoucnost*. Praha: Leges, 2016, s. 67–74. ISBN 978-80-7502-185-4.

FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ, Tomáš GRIVNA a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 952 s. ISBN 978-80-7598-306-0.

HERCZEG, Jiří. *Média a trestní řízení*. Praha: Leges, 2013, 288 s. ISBN 978-80-87576-50-2.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, 864 s. ISBN 978-80-87576-44-1.

OSWALD, Margite E. and Stefan GROSJEAN. Confirmation Bias. In: POHL, R. F. *Cognitive Illusions. A Handbook on Fallacies and Biases in Thinking, Judgement and Memory*. Hove: Psychology Press, 2004, s. 79–96. ISBN 1-84169-351-0.

PUDILOVÁ, Anežka. *Formální důkazní břemeno státního zástupce v trestním řízení*. Praha, 2019. Disertační práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta. Vedoucí práce Tomáš Grivna.

REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, 263 s. ISBN 80-86199-57-6.

SOTOLÁŘ, Alexander, František PÚRY a Pavel ŠÁMAL. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, 468 s. ISBN 80-7179-350-7.

STUCKENBERG, Carl-Friedrich. Who is Presumed Innocent of What by Whom? *Criminal Law and Philosophy*. 2014, vol. 8, no. 2, s. 301–316. (Dostupné také z: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/crimlpy8&i=301>.)

SUCHOMEL, Jaroslav. Ještě jednou k otázce presumpce nevinoty. *Právník*. 1967, roč. 106, č. 6, s. 504–512.

THAYER, James Bradley. The Presumption of Innocence in Criminal Cases. *The Yale Law Journal*. 1897, vol. 6, no. 4, s. 185–212. (Dostupné také z: <https://doi.org/10.2307/780722>.)

VICHEREK, Roman. Důvody vazby. *Trestní právo*. 2012, č. 9, s. 14–24. ISSN 1211-2860.

VOJTUŠ, František. Spáchání trestného činu jako předbežná otázka. *Právník*. 2020, roč. 159, č. 10, s. 745–746. ISSN 0231-6625.

Identifikace extrémní stresové reakce při úředním jednání

Identifying extreme Stress Reactions during official Meetings

ZDENĚK SADÍLEK¹

Abstrakt

Úřední jednání se z principu vyznačuje asymetrickým postavením stran, kdy úřad kumuluje všechny výhody nadřazenosti. Extrémní pocit bezmoci se vryje subjektu jednání do podvědomí natolik silně, že jakýkoliv podnět, byť i jen nepatrně připomínající zdrojovou událost traumatického stresu, aktivuje amygdalu s emočními projevy strachu, stresu a ostražitosti. V obecné populaci se před covidovou sociální izolací vyskytovalo asi 20 % osob s vysokou emoční citlivostí. Stres negativně ovlivňuje jednání subjektů vyšetřování, které jsou vystaveny sociální predaci ze strany úředních osob. Teoretické práce ukazují rozsah vlivu stresu, ale dosud chybí rozsáhlejší experimentální ověření kvůli nedostatku vhodné instrumentální techniky. Biofeedback takovou možnost přináší jak laboratorně, tak i ověřením přímo v terénu.

Klíčová slova

stres, biofeedback, covid, trauma

Abstract

In principle, official proceedings are characterized by the asymmetric position of the party, where the authority accumulates all the advantages of superiority. The extreme feeling of powerlessness is etched into the subject's subconscious so strongly that any stimulus, even slightly reminiscent of the source event of the trauma, only affects the amygdala with emotional manifestations of stress, stress and vigilance. In the general population, before covid social isolation, there were about 20% of people with high emotional sensitivity. Stress negatively acting on the part of the subjects of the investigation, which are exposed to social transmission from officials. Theoretical works show the extent of the effect of stress, but a more extensive experimental verification is still lacking due to the lack of suitable instrumental technique. Biofeedback brings such a possibility both in the laboratory and through verification directly in the field.

Key words

stress, biofeedback, covid, trauma

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2025/1-03>

¹ JUDr. Zdeněk Sadílek, Ph.D., Fakulta právních a správních studií, Katedra kriminalistiky a forenzních disciplín, Vysoká škola finanční a správní, a.s.

Úvod

Každý se v životě stal objektem úředního jednání, někdy i vyšetřování. Nejedná-li se o zkušeného delikventa či patopsychologickou osobnost, byl to pro něj výrazný stresor. Zároveň cílený rozvoj stresového stavu je pro vyšetřující i úřední orgány klíčový pro navození vhodně sugestivního stavu subjektu vyšetřování za účelem potřebné manipulace. Emoční inteligence je zde paradoxně výraznou nevýhodou – schopnost citlivého vnímání vede k akutní stresové poruše, při delším působení či výraznějším traumatu se dostavuje až stresová porucha. Takovým extrémním stresem se může stát právě cílený nátlak v průběhu vyšetřování či justičního řízení. Problematika rozvoje akutního či chronického stresu u osob vystavených soustředěnému tlaku vyšetřujících či justičních orgánů není dosud experimentálně popsána, ačkoliv dostupné kazuistiky existují.

Případová zpráva:

Podle obžaloby chtěli „zaměstnanec soudu“ a jeho „přítel“ vytáhnout z „firmy“ 150 milionů na úplatcích. „Přítel“ v současnosti tvrdí, že má nemocné srdce a nedokáže chodit k soudu. Třikrát se už soud pokusil zahájit proces v největší úplatkářské kauze české justice: případu, v němž je obžalovaný „zaměstnanec soudu“ a jeho „přítel“. Jenže státní zástupce ani po třech jednacích dnech ještě nedokázal dočíst celou obžalobu. V březnu se obžalovaný „přítel“ omluvil kvůli problémům se srdcem. Soudce proto přeložil začátek procesu na květen. Během čtení obžaloby v květnu si „přítel“ vyžádal dvě přestávky – při mluvení sípal a stěžoval si, že se mu špatně dýchá. Potom se přerušovalo kvůli „zaměstnanci soudu“. Nakonec mu advokáti zavolali záchranku a bylo po jednání. „Zaměstnanec soudu“ skončil v nemocnici, kde mu podle lékařské zprávy naměřili extrémně vysoký tlak. Další týden „přítel“ hned na začátku hlavního líčení upozornil, že se necítí dobře. „Byl jsem včera na kardiologii a tam mi řekli, že je to blbé,“ vysvětloval soudci přidušeným hlasem. Rovnou upozornil, že se mu může udělat špatně. A to se také stalo: půl hodiny nato mu už jeho advokátka volala záchranku. Současně dal soudce Holý najevo, že si „přítelův“ zdravotní stav důkladně ověří: například že ho bude zajímat, jak se obžalovaný dostal z ordinace domů – protože jestli sám řídil auto, těžko mohl být v „život ohrožujícím“ stavu. A také „příteli“ vzkázal, ať dodržuje rady lékařů. Tedy ať zhubne a přestane kouřit. To vše proto, aby už konečně proces hladce běžet. A navíc pohrozil, že „přítel“ může skončit ve vazbě, jestli potíže přehrává. Bývalý „zaměstnanec soudu“ je také nemocný, třikrát týdně musí kvůli chorobě ledvin jezdit na dialýzu (Blažek, 2024).

Dopady justičního traumatu a stresu na lidský organismus

Těsná vazba rozvoje stresu na úzkostné poruchy je spojena i s traumatem jako takovým – a pro jedince disponovaného běžnou úrovní emoční inteligence je vyšetřování bezpečnostními orgány nebo konfrontace s justiční mašinérií bezpochyby *apriori* stresem s vysokým traumatickým potenciálem. Důsledkem justičního traumatu z bezmoci je akcentovaná bdělost a opatrnost spojená s vyhýbáním se zdroji stresu či místu spojenému s traumatem (tj. soudní síni), nespavost spojená se zlými sny a vzpomínkami – tedy typickými znaky post-traumatické stresové poruchy. Tyto traumatické vzpomínky se díky

předráždění amygdaly nesmazatelně vtisknou do emočních nervových okruhů a vysílají do podvědomí vjemy opětovně vybavující emoční zátěž vzpomínek na traumatické události. Jde o srovnatelnou formu emoční reakce jako u obětí či svědků aktivního střelce, závažné nehody či přírodní katastrofy (Lehmert, 2024a).

Výše uvedený příklad ukazuje, jak bezmocná je justice a zároveň jak mocný je stres působící na obě strany v průběhu jednání. I z popisu novináře je zřejmé, že nezdraví jedinci vystavení extrémnímu stresu podléhají reakci autonomního nervového systému (ANS) na vstupní podněty. Citlivost osoby na stres je navíc potencována prodělanou infekcí dopadající na centrální nervovou soustavu (CNS) – borelióza, meningitida, covid-19, encefalitida apod. (Lehmert, 2022).

Zátěž organismu přetěžováním jeho kapacity přináší přirozenou reakci na zdroj s rychlým nástupem a zánikem. Fyziologicky je stres řízen amygdalou, která je propojena s centry vzrušení v mozковém kmeni a s bazálními ganglii, jejichž prostřednictvím ANS řídí fyziologické reakce celého organismu. Stres přitom výrazně negativně ovlivňuje vnímání a paměť (Visser et al., 1996). Při akutním stresu mozek nesyntetizuje potřebné neesenciální aminokyseliny. Vlivem chronického stresu se organismus adaptuje zvýšením biosyntézy mozkových neurotransmiterů a následně stresových hormonů, které reaktivují amygdalu a v důsledku toho se spirála úzkosti zvětšuje až do nezvladatelné paniky. Současně se objevují patofyziologické reakce na bazální úrovni (Kim, Yun, Park, 2020). Pokud je organismus naladěn na vysokou míru stresu a dokáže se odpovídajícím způsobem kompenzovat, je to v pořádku. Když ale kompenzace skončí – tedy po návratu z mise – může nastat posttraumatická stresová porucha v důsledku nevyvážené produkce neurotransmiterů a hormonů (Lehmert, 2024b). A pokud je základní míra odolnosti organismu narušena zvýšením přirozené hladiny stresu, pak se dříve běžně zvládaný stres rázem stává nadměrným a vede ke kolapsu fyziologických funkcí organismu, který se dnes označuje jako „civilizační“, psychosomatická onemocnění.

Subtilní poruchy metabolismu mozku, ovlivněného akutní či postakutní infekcí, je obtížné, ne-li nemožné prokázat laboratorně či standardním lékařským vyšetřením (NINDS, 2023). Avšak využití moderních forem profilování neurobiologických abnormalit umožňuje v krátkém časovém horizontu a jakémkoliv prostředí identifikovat probíhající extrémní stres. Tím lze potvrdit či vyvrátit tvrzení o zdravotních vlivech a zároveň navrhnout řešení. K tomu efektivně slouží technologie biofeedbacku.

Biofeedback je původně anglický, mezinárodně používaný termín pro biologickou zpětnou vazbu, která umožňuje sledování, kontrolu a přímou nebo nepřímou zpětnou vazbu pro řízení biologických funkcí v reálném čase. Jako jedním ze zakladatelů metody je považován Neal Miller, psycholog a neurovědec, který experimentálně u krys i lidí dokázal, že je možné sledovat a vědomě ovládat procesy řízené autonomním nervovým systémem. BioFeedback je od 60. let 20. století intenzivně studován na lékařských výzkumných pracovištích po celém světě. Vlastní princip metody se opírá o čistě vědecké způsoby sledování činností a projevů jednotlivých orgánů a částí lidského těla a jejich vzájemných souher – koherencí, které jsou lidskému tělu naprosto přirozené. V současné době je biofeedback používán jak v diagnostické praxi, tak i ke stimulaci činnosti určitých orgánů nebo částí těla a terapii řady obtíží, a to jak v oblasti vědy, výzkumu, vědecké medicíny,

tak i alternativní medicíny. Měření a stimulace pomocí metody biofeedback je neinvazivní a nemá v současnosti žádné známé vedlejší účinky a indikace.

V souvislosti s nejnovějšími vědeckými poznatky je možné biofeedback technologie využít právě ke zkoumání řady nespécifických projevů chování těla a tělesných struktur. S výhodou lze technologie použít především ke sledování vzájemných vazeb chování mozku a nervové soustavy, tělesných struktur, svalů, srdeční činnosti, dechové činnosti atd. Pomocí naměřených informací a analýzou diagnostických dat tak můžeme sledovat např. odezvy těla na signály mozku a zpětně odezvy mozku na chování například svalových nebo podkožních struktur, dechu, srdeční činnosti, funkčnost a výkonnost autonomní nervové soustavy apod.

Metoda biofeedbacku je vhodně doplněna měřením odporu a přenosu řídicích pulzů pro nervovou soustavu. Metoda se začala provádět začátkem 70. let minulého století při zdokonalení citlivosti přístrojů na měření mozkové aktivity, které umožnily snímat pulzy, přes které mozek komunikuje po nervové soustavě s celým tělem. Tyto pulzy jsou obousměrné. Příkazové pulzy vydává mozek pro realizaci cílové reakce svalu, orgánu apod., a reakčními pulzy mozek zpětně přijímá zpětně informace vyhodnocující kvalitu plnění příkazu. Samotný pulz je nízkofrekvenčním elektrickým výbojem, jehož hodnotu lze změřit. Podle těchto měření můžeme zaznamenat intenzitu určité aktivity v daném nervu, a tudíž i v dané oblasti těla, a tak získat podklady pro analýzu citlivosti v dané oblasti těla. Protože nervové dráhy se vždy pojí s určitými orgány, zobrazí se poruchy těchto orgánů zpětně na odpovídajících reakčních liniích. Nervový systém vystavený stresu vykazuje nestálost (Lehmert et al., 2019).

Shrnutí

Většinou se vlivy stresu na organismus projevují podle citlivosti zasažených osob jako soubor nespécifických, špatně diagnostikovatelných obtíží. Často jsou přisouzeny skupině civilizačních chorob či mohou být klasifikovány podle specifických symptomů jako úplně jiné onemocnění. Existuje však jednotící prvek – reakce organismu s fyziologickými i psychologickými projevy. Přestože příčina a přesný mechanismus vlivu infekcí na citlivost organismu vůči stresu nejsou dosud zcela objasněny, základní metabolická dráha je podobná popsaným patologickým procesům mikrodávek metamfetaminu, a tedy extrémního oxidačního stresu mozkových buněk (Lehmert, 2024b). Klinické příznaky všech stresorů – infekce, intoxikace či vnějšího podnětu – jsou velmi podobné. Post-covidové neurologické příznaky jsou podobné příznakům mikrointoxikace metamfetaminem – a oba jsou jen odlišnými aspekty stresu. Velmi zjednodušeným výsledkem je hyperstresovaný organismus s mnohem nižší základní odolností vůči stresu vyvolaného vnějšími vlivy. Zvýšená citlivost na stres u postižených osob vede k urychlenému rozvoji život ohrožujících komplikací, které se mohou vyskytnout bez prodromálních příznaků a které se opakují podle matematického vzorce.

Literatura

BLAŽEK, V. 2024. Největší úplatky v justici: Nekuřte a zhubněte, vzkázal soudce obžalovanému. SeznamZprávy, [online] [cit. 30-05-2024]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-kauzy-nejvetsi-uplatky-v-justici-nekurte-a-zhubnete-vzkazal-soudce-obzalovanemu-252890>

KIM, B, J. YUN and B. PARK. 2020. Methamphetamine-Induced Neuronal Damage: Neurotoxicity and Neuroinflammation. *Biomol Ther.* (Sep 1) 28, (5):381-388. doi: 10.4062/biomolther.2020.044. PMID: 32668144; PMCID: PMC7457172.

LEHMERT, K. 2024a. Manipulace jako faktor sociální deviace v justici. *Forenzní vědy, právo, kriminalistika*, Praha: VŠFS.

LEHMERT, K. 2024b. Research into Post-covid syndrome as risk factor of Central Nervous System oxygen toxicity. In *Coll. of Technical Papers Undersea Defence Technology*, London, UDT.

LEHMERT, K., K. LAVIČKOVÁ, E. AMBROZOVÁ a J. KOLEŇÁK. 2022. The End of Covid Crisis – Lessons Learned and Time to Prepare for Future Events. In *Proceedings of 15th Int. Sci. Conf. European Forum for Entrepreneurship 2022*, Praha: Newton University.

LEHMERT, K., N. HAMPLOVÁ, M. RÖHRICH, R. ŠTĚDRÝ, M. ZVONÁŘ, M. DOLEŽAL a K. POLÁK. Rizika pracovní expozice mikrodávkou metamfetaminu. Časopis výzkumu a aplikací v profesionální bezpečnosti [online]. 2019, roč. 12, speciální č. Nové trendy v BOZP 2019. Dostupné z: <https://www.bozpinfo.cz/josra/rizika-pracovni-expozice-mikrodavkou-metamfetaminu>. ISSN 1803-3687.

NINDS. Coronavirus and the Nervous System. (2023) Available online from www.ninds.nih.gov/current-research/coronavirus-and-ninds/coronavirus-and-nervous-system

VISSER, G. H., R. A. VAN HULST, G. H. WIENEKE and A. C. VAN HUFFELEN. 1996. Transcranial doppler sonographic measurements of middle cerebral artery flow velocity during hyperbaric oxygen exposures. *Undersea Hyperb. Med.* 23, pp. 157–165.

Fyzioterapie jako řešení zdravotních následků mikrointoxikace osob

Physiotherapy as a Solution to the Health Consequences of Microintoxication of People

JIŘÍ STRAUS¹

Abstrakt

Pachatelé kriminální činnosti vstupují do kontaktu s rizikovými faktory dobrovolně a na vlastní riziko, což se netýká ostatních osob přicházejících s nimi do styku – např. dětí obývajících stejnou domácnost nebo zasahující personál. Jsou vystaveni vysokým koncentracím chemických látek včetně psychoaktivních, ačkoliv jsou dávky nižší než při jeho abúzu. Nedobrovolně exponované osoby však bývají postiženy proporcionálně nejvíce, byť i jen délkou nebo četností pobytu v dlouhodobě kontaminovaném prostředí, neboť mikrokontaminace stavby vydrží aktivní i 10–15 let. Poznání šíření a vlivu mikrodávek metamfetaminu na fyziologii člověka je klíčovým prvkem umožňujícím identifikovat řadu dosud neřešených nebo tolerovaných zdravotních obtíží zásadně limitujících pracovní výkon a kvalitu života – a efektivně je v krátkém čase eliminovat. Příspěvek shrnuje poznání a diskutuje možnosti zlepšení životního standardu lidem nedobrovolně postiženým nelegální výrobou psychoaktivních látek.

Klíčová slova

metamfetamin, fyzioterapie, kriminalita, zdraví

Abstract

Perpetrators of criminal activity come into contact with risk factors voluntarily and at their own risk, which does not apply to other persons who come into contact with them - for example, children living in the same household or intervening staff. They are exposed to high concentrations of chemical substances, including psychoactive ones, although the doses are lower than in the case of its abuse. However, involuntarily exposed persons tend to be affected proportionally the most, even if only by the length or frequency of stay in a long-term contaminated environment, as the micro-contamination of the building remains active for 10-15 years. Knowing the spread and effect of microdoses of methamphetamine on human physiology is a key element enabling the identification of a number of hitherto unsolved or tolerated health problems that fundamentally limit work performance and quality of life - and to effectively eliminate them in a short time. The paper summarizes knowledge and discusses the possibilities of improving the standard of living of people involuntarily affected by the illegal production of psychoactive substances.

1 prof. PhDr. Jiří Straus, DrSc., Katedra kriminalistiky a forenzních disciplín, Vysoká škola finanční a správní, a.s.

Key words

methamphetamine, physical therapy, crime, health

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2025/1-04>

Úvod

Samotné téma rizika intoxikace mikrodávkami při služebním zákroku je stále poměrně nové. Od roku 2015 jej začal propagovat na základě zahraničních zkušeností v rámci textů Bulletin NPC SKPV, později Drugs & Forensics Bulletin. S narůstajícím povědomím o šíření metamfetaminu i aerosolem v průběhu služebních zákroků² se pomalu zvyšovalo povědomí o jeho rizikovosti a zároveň i ochota začít se proti němu chránit.³ Spolu s tím vyvstal problém ve zjištění takové subtilní intoxikace a zároveň i její terapie. Terapie těchto stavů byla dosud lékařskou i adiktologickou komunitou přehlížena, v nejlepším pak byli postižení léčeni stejně jako běžní závislí. Rozdíl v terapii je však shodný jako rozdíl v dávce (0,00001 g vs. 0,5 g) a postupy ověřené na tisícovkách závislých se ukázaly být neúčinné.

Stimulace organismu specifickými chemickými, omamnými nebo psychotropními látkami mohou vyvolat řadu reakcí od nespecifických projevů až po fyziologické změny a dopady na lidské zdraví.⁴ Osoby exponované dávkami metamfetaminu mohou vykazovat různé druhy příznaků, které zahrnují řadu fyziologických a psychických obtíží včetně úzkostí, zmatenosti, nespavosti, poruch nálady až po psychickou nestabilitu a násilné chování. Mohou také vykazovat řadu psychotických rysů, včetně paranoie a bludů. Patopsychologické příznaky mohou někdy trvat měsíce nebo roky poté, co osoba přestala být vystavena vlivu psychoaktivních látek.⁵ Výzkumy bylo prokázáno, že stres

-
- 2 LEHMERT, K. a J. RADA. Bezpečné nakládání s materiálem nalezeným ve varnách a pěstírnách. *Drugs Forensics Bull*, 2017, 23 (1), ISSN 1211-8834. Lehmert, K.: Rychlá detekce psychoaktivních látek pro terénní použití. In *Sborník XIII. konference DDD – Přívorovy dny*. 1. vyd. Praha: Sdružení DDD, 2018, ISBN 978-80-02-02799-7. Lehmert, K.: Zdravotní následky kontaminace prostředí výrobou metamfetaminu. In *Sborník XIII. konference DDD – Přívorovy dny*. 1. vyd. Praha: Sdružení DDD, 2018, ISBN 978-80-02-02799-7.
 - 3 KRATINA, T. Toxické látky v nelegálních laboratořích na výrobu metamfetaminu a jejich působení na zasahující příslušníky integrovaného záchranného systému [online]. Kladno, 2018. Dostupné z: <https://dspace.cvut.cz/bitstream/handle/10467/80790/FBMI-DP2018-Kratina-Tomas-prace.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Diplomová práce. ČVUT. Vedoucí práce Jan Stříbrný.
 - 4 LEHMERT, K. a M. HÝBL. Specifické poruchy učení jako možný důsledek nelegální výroby narkotik. *Drugs Forensics Bull*, 2017, 23 (3), ISSN 1211-8834.
 - 5 LEHMERT, K. Rychlá detekce psychoaktivních látek pro terénní použití. In *Sborník XIII. konference DDD – Přívorovy dny*. 1. vyd. Praha: Sdružení DDD, 2018, ISBN 978-80-02-02799-7. Lehmert, K.: Zdravotní následky kontaminace prostředí výrobou metamfetaminu. In *Sborník XIII. konference DDD – Přívorovy dny*. 1. vyd. Praha: Sdružení DDD, 2018, ISBN 978-80-02-02799-7. Lehmert et al., 2019, Rizika pracovní expozice mikrodávkou metamfetaminu. *Časopis výzkumu a aplikací v profesionální bezpečnosti* [online]. 2019, roč. 12, speciální č. Nové trendy v BOZP 2019. Dostupný z: <https://www.bozpinfo.cz/josra/rizika-pracovni-expozice-mikrodavkou-metamfetaminu>. ISSN 1803-3687.

urychluje spontánní recidivu u lidí, kteří užívají metamfetamin a dříve zažili psychózu.⁶ Stává se tak problémem i v případech obývání či u citlivých osob jen v krátkodobém pobytu v nemovitostech kontaminovaných buď předchozí nelegální výrobou psychoaktivních látek, nebo sekundární kontaminací z blízké výroby.

Tyto další problémy odrážejí významné změny v mozku způsobené užitím metamfetaminu. Neurologické studie⁷ prokázaly změny v činnosti dopaminergního systému, které jsou spojeny se sníženou rychlostí přenosu vzruchů a poruchami kognitivních funkcí, které u chronických uživatelů metamfetaminu postoupily až do závažných strukturálních a funkčních změn v oblastech mozku spojených s emocemi a pamětí. Takové skutečnosti jsou nesmírně závažným limitujícím faktorem pro služební zákrok a v delším časovém horizontu si vyžadují i potřebu léčebného procesu k návratu postiženého organismu do původní kondice. Dodržování pravidel bezpečného pohybu v kontaminovaném prostředí není ani dnes u realizací zákroků na varnách a pěstírnách samozřejmé, i když edukace sloužící ke zvýšení povědomí probíhá dlouho.⁸ Paradoxně se riziko kontaminace objevuje i u nasazení mimo kontaminované oblasti, avšak tam kde zasahující personál přichází do rizikového kontaktu s kontaminovanými občany, vozidly apod.⁹

Vliv mikrokontaminace na zdravotní stav

Lidské tělo je připraveno na zvládání různých situací a zároveň jako živý organismus je mu vlastní potřeba udržet homeostatický stav, což zajišťují specifická mozková centra ve spolupráci s autonomním nervovým systémem. Organismus pod vlivem psychoaktivních látek s vytrvale drážděným nervovým systémem je v kontinuálním stresu, v případě stimulantů ještě potencionálně jejich samotným účinkem. Při běžné stresové reakci je možné rozvoj stresu omezeně korigovat, a navíc následně nechat organismus regenerovat po doběhnutí stresového cyklu. Mikrointoxikace metamfetaminem je obvykle spojena s kontaminací prostoru, v kterém se postižený pohybuje. A to jsou dva klíčové faktory, určující odpověď na základní otázku PROČ.¹⁰

6 NEŠPOR, K. 2007. *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál. *ISBN 978-80-7367-6*.

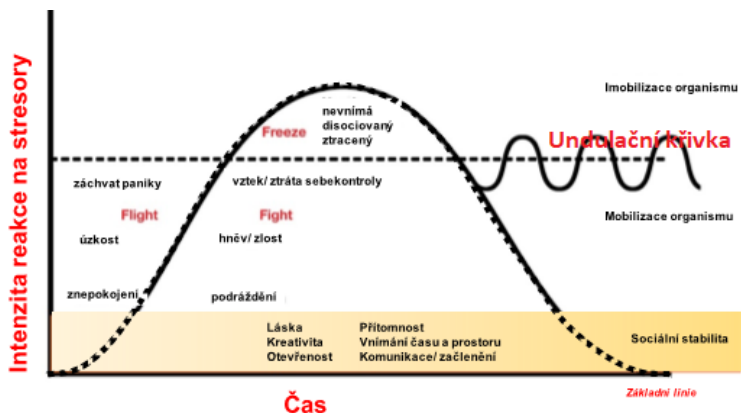
7 HUBLOVÁ, V. a kol. 2016. *Psychobiologická teorie v kontextu poruch osobnosti a well-being; In Psychiatr. praxe; 17(1e): e17–e25; Psychiatrická klinika, LF MU a FN Brno, 1. neurologická klinika LF MU a FN u sv. Anny v Brně, Ústav psychologie a psychosomatiky LF MU. Janík, A., Dušek, K., 1988. Drogové závislosti. 1. vyd. Praha: Ústav zdravotní výchovy. *ISBN 80-7071-189-2*. Martyny, J., 2008. *Methamphetamine Contamination on Persons Associated with Methamphetamine Laboratories. National Jewish Medical and Research Centre* Lehmert et al., 2019, *Rizika pracovní expozice mikrodávkou metamfetaminu. Časopis výzkumu a aplikací v profesionální bezpečnosti [online]. 2019, roč. 12, speciální č. Nové trendy v BOZP 2019. Dostupný z: <https://www.bozpinfo.cz/josra/rizika-pracovni-expozice-mikrodavkou-metamfetaminu>. ISSN 1803-3687.**

8 LEHMERT, K. a J. RADA. *Bezpečné nakládání s materiálem nalezeným ve varnách a pěstírnách. Drugs Forensics Bull, 2017, 23 (1), ISSN 1211-8834.*

9 LEHMERT, K. a M. HÝBL. *Šíření kontaminace z nelegálních laboratoří. Drugs Forensics Bull, 2016, 22 (1), ISSN 1211-8834.*

10 LEHMERT, K. a M. HÝBL. *Specifické poruchy učení jako možný důsledek nelegální výroby narkotik. Drugs Forensics Bull, 2017, 23 (3), ISSN 1211-8834. Kratina, T. Toxické látky v nelegálních laboratořích na výrobu metamfetaminu a jejich působení na zasahující příslušníky integrovaného záchranného systému [online].*

Obr. 1: Reakce těla na působení stresorů

Zdroj: LEHMERT et al. 2019. Rizika pracovní expozice mikrodávkou metamfetaminu. Časopis výzkumu a aplikací v profesionální bezpečnosti [online]. 2019, roč. 12, speciální č. Nové trendy v BOZP 2019. Dostupný z: <https://www.bozpinfo.cz/josra/rizika-pracovni-expozice-mikrodavkou-metamfetaminu>. ISSN 1803-3687.

Kontinuální stimulace organismu postupně snižuje odolnost organismu díky jeho vyčerpání, neboť neustávající stresové podněty způsobené vlivem metamfetaminu mu nedovolí regenerovat. Prostředí nasycené i jen nízkou dávkou metamfetaminu tak udržuje organismus trvale nabuzený, čímž dochází ke vzniku undulační křivky výkonu spojené s excesivním nárůstem stresu vedoucím ke kolapsu organismu, fyzickému i psychickému. Mikrodávka metamfetaminu je tedy mnohem rizikovější svým sklonem k chronicitě než běžná normodávka a též léčba závislosti na mikrodávkách je mnohem komplikovanější a delší.¹¹

Na základě porovnání a analýzy diagnostických dat, měření a aplikací použitých technik, zejména biofeedbacku, je možné konstatovat, že při dlouhodobějším sledování určitých specifických oblastí a měřených fyziologických veličin bylo možné u subjektů zařazených do projektu vysledovat nejen korelaci symptomatických projevů ke sledovaným údajům, ale taktéž blíže stanovit další vývoj týkající se postupného odstranění nebezpečných látek z organismu kontaminovaných osob. Jednotlivé aspekty projevů mikrokontaminace u exponovaných osob jsou pozorovatelné v důsledku excesivního, déletrvajícího stresu bez regenerační fáze především jako:¹²

- změny typu rytmu a energetické výkonnosti mozkové aktivity
- nestabilita srdeční činnosti
- změny koherence srdeční a dechové činnosti

Kladno, 2018. Dostupné z: <https://dspace.cvut.cz/bitstream/handle/10467/80790/FBMI-DP2018-Kratina-Tomas-prace.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Diplomová práce. ČVUT. Vedoucí práce Jan Stříbrný.

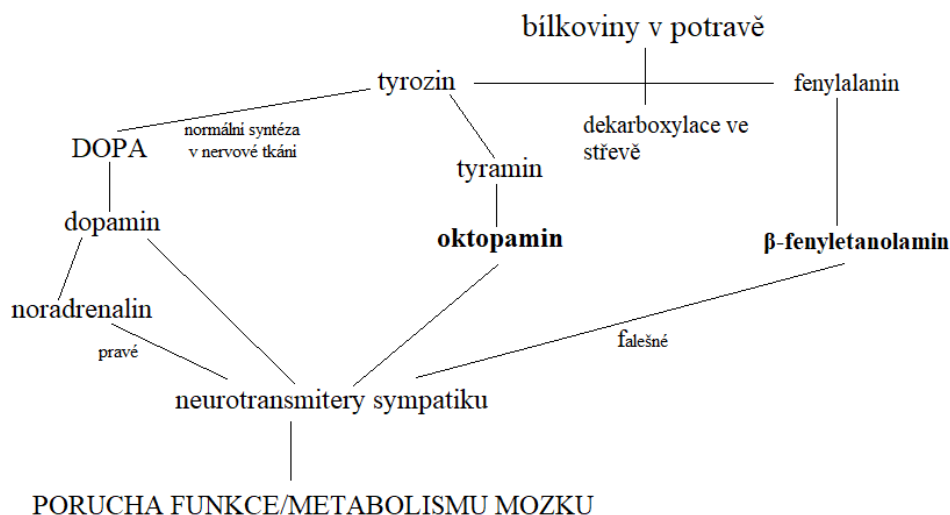
11 LEHMERT et al. 2019. Rizika pracovní expozice mikrodávkou metamfetaminu. Časopis výzkumu a aplikací v profesionální bezpečnosti [online]. 2019, roč. 12, speciální č. Nové trendy v BOZP 2019. Dostupný z: <https://www.bozpinfo.cz/josra/rizika-pracovni-expozice-mikrodavkou-metamfetaminu>. ISSN 1803-3687.

12 LEHMERT, K. a N. HAMPLOVÁ. Rizikovost nedetekovatelné intoxikace psychoaktivními látkami. In Sborník 5. mezinárodní konference o trestněprávních a kriminalistických aspektech dokazování, Praha: VŠFS, 2019.

- vliv změny stavu zátěže na srdeční a dechovou činnost a její koherenci
- změny funkčnosti a výkonnosti v oblasti kognitivních funkcí a to především:
 - pozornosti a koncentrace
 - alfanumerická rekognice
 - klesající úroveň přesnosti a na úkor rychlosti výkonu činností
- psychická nestabilita, schopnost zvládat zátěž a stres, identifikovat a prožívat emoce
- celková neschopnost udržení homeostatického stavu organismu, celkové koherence, výkonnosti organismu a schopnosti regenerace

Vyhodnocením jak experimentálních výzkumů, tak i epidemiologického šetření byly nalezeny souvislosti mezi kvalitou chování a změnami některých fyziologických projevů lidského organismu projevujících se reakcí autonomního nervového systému.¹³ Ten reaguje buď aktivací organismu a zapojením sympatiku nebo naopak utlumením a uvedením organismu do parasympatického módu. Pokud se jedinec nachází ve stresové situaci, reaguje obdobně jako v případě ohrožení života. Poplachovou reakcí organismu je zapojení sympatiku, který aktivuje organismus a připraví ho na útěk nebo útok. Tato příprava probíhá na více úrovních, a to ve formě odvodu krve z periferních částí (vazokonstrikce cév) fungující jako opatření proti vykrvácení v případě povrchových zranění. S tímto mechanismem také úzce souvisí snižování teploty pokožky na periferních částech těla. Dále se tělo připravuje zvýšenou srdeční a dechovou frekvencí pro převod potřebného množství kyslíku, vylučováním potu a aktivizací svalů (obr. 2).

Obr. 2: Působení mikroaerosolu metamfetaminu na metabolismus neurotransmiterů v mozku

Zdroj: LEHMERT et al. 2019. Rizika pracovní expozice mikrodávkou metamfetaminu. Časopis výzkumu a aplikací v profesionální bezpečnosti [online]. 2019, roč. 12, speciální č. Nové trendy v BOZP 2019. Dostupný z: <https://www.bozpinfo.cz/josra/rizika-pracovni-expozice-mikrodavkou-metamfetaminu>. ISSN 1803-3687.

¹³ LEHMERT, K. a N. HAMPLOVÁ. Rizikovost nedetekovatelné intoxikace psychoaktivními látkami. In Sborník 5. mezinárodní konference o trestněprávních a kriminalistických aspektech dokazování, Praha: VŠFS, 2019.

Výrazně ovlivněný je i centrální nervový systém. Zvýšená produkce tyrozinu má za následek přebytek dopaminu, jehož produkce je ovlivňována hladinou vápníku v organismu. Hořčíkovápnická pumpa má také vliv na srdeční frekvenci a krevní tlak, zejména systolický. Dopaminergní systém se pokouší omezit excitaci neuronů a přenos informací z oblasti thalamu do předních laloků. Dopamin je spotřebováván na produkci adrenalinu a kortizolu ke stimulaci organismu. Serotonin, vyrovnávající funkčně dopamin, zůstává v organismu a je zodpovědný za následné stavy serotoninových bouří, ohrožujících extrémně citlivé nebo chronicky intoxikované na životě. Limbický systém je mikrodávkou metamfetaminu poškozen nejvíce – a zároveň kontroluje významné funkce. Přední laloky jsou odpovědné za úmyslné chování a společně s dalšími oblastmi regulují pozornost, plánování a krátkodobou paměť společně s odměnově motivovaným chováním – potěšením, orgasmem, závislostí, agresí, strachem nebo placebo efektem. Tím se také demonstrovuje typické chování intoxikovaného člověka: zvýšená aktivita, potlačená únava, euforie, snížená chuť k jídlu a vliv na libido. Dlouhodobá inhalace mikrodávek metamfetaminu vede až ke ztrátě libida a snížené až vymizené schopnosti dosažení orgasmu a ejakulace.¹⁴

Výše uvedené příznaky nikoliv náhodou připomínají typické znaky stresové fyziologické reakce na ohrožení „útok/útěk“, která je v psychologické rovině spojena s úzkostí a vysokou ostražitostí.¹⁵ Avšak zatímco při běžné stresové reakci je možné vůli rozvoj stresu ovládat přinejmenším pomocí relaxačních technik (dýchání a svalové napětí), při mikrointoxikaci metamfetaminem tělo „jede“ samo. V lepším případě si intoxikovaná osoba uvědomí, co se děje a že je to děj na vůli nezávislý. Horší variantou vývoje situace je možnost, kdy si intoxikovaný vůbec intoxikaci nepřipouští a jeho okolí mu dává najevo, že se mění a je obtížné s ním vydržet. To je zejména v rodinném prostředí významný stresor, umocňující psychickou zátěž a tím i násobící stresovou reakci organismu. Vzniká začarovaný kruh, kdy intoxikovaný se těší do práce, která ho uspokojuje (= přísunem drogy) a zároveň kde není cílem výčitek.¹⁶

To ovšem trvá jen do doby, než dojde ke kolapsu obranných funkcí organismu vyčerpáním. Pokud reakce „útok/útěk“ neskončí po vymizení reálného nebezpečí a stále přetrvává, fyzická připravenost na krizovou událost výrazněji ovlivní myšlenkové pochody a následně se vymyká kontrole. Je-li mikrointoxikací primárně vysoce stresovaný organismus vystaven dalšímu stresu, byť předtím standardně zvládanému, dochází k natolik extrémní stresové náloži, že organismus kolabuje. Toto velmi dobře definoval Stephen Porges v polyvagální teorii.¹⁷ Běžný anatomický popis autonomního nervového systému představuje dvě části – sympatický nervový systém, který je aktivnější („boj/útěk“), a parasympatický nervový systém, který podporuje zdraví, růst a obnovu („odpočinek a strávit“). Polyvagální teorie

14 LEHMERT et al. 2019. Rizika pracovní expozice mikrodávkou metamfetaminu. Časopis výzkumu a aplikací v profesionální bezpečnosti [online]. 2019, roč. 12, speciální č. Nové trendy v BOZP 2019. Dostupný z: <https://www.bozpinfo.cz/josra/rizika-pracovni-expozice-mikrodavkou-metamfetaminu>. ISSN 1803-3687.

15 LEHMERT, K. Research into Post-covid syndrome as risk factor of Central Nervous System oxygen toxicity. In Coll. of Technical Papers Undersea Defence Technology, London, UDT, 2024.

16 LEHMERT, K. a N. HAMPLOVÁ. Rizikovost nedetekovatelné intoxikace psychoaktivními látkami. In Sborník 5. mezinárodní konference o trestněprávních a kriminalistických aspektech dokazování, Praha: VŠFS, 2019.

17 PORGES, S. 2017. The Polyvagal Theory; W.W. Norton & Company, Ltd. ISBN 978-0-393-70787-8.

identifikuje třetí typ reakce nervového systému – „systém sociální angažovanosti“, tj. hybridní stav aktivace a zklidnění, který hraje roli v naší schopnosti se společensky zapojit (nebo ne).

Porgesova teorie polyvagálního reflexu vidí parasympatický nervový systém složený ze dvou odlišných větví – ventrálního vagového systému, který podporuje sociální zapojení, a dorzálního vagového systému, který podporuje imobilizační chování, a to jak „odpočinek a trávení“, tak obrannou imobilizaci nebo „vypnutí“. A právě ono „vypnutí“ je extrémním důsledkem extrémního stresu organismu vystaveného kontinuálnímu dráždění v dlouhodobé časové expozici. Vypínání organismu bylo popsáno v průběhu předráždění autonomního nervového systému během akupresurní terapie.

Přirozená adaptační reakce, střídání sympatiku a parasympatiku, ve fyziologickém stavu zajišťuje dostatečný příjem živin pro náročný fyzický a psychický výkon. Ve chvíli, kdy organismus vyhodnotí, že životní ohrožení pominulo, spouští se protipól sympatiku a to parasympatikus, který má za úkol organismus zklidnit, regenerovat a doplnit zásoby energie. Pokud nedokážeme stres efektivně odbourávat a nechat organismus po ukončení stresové cyklu regenerovat, bude nadále vyhodnocovat všechny situace jako stresující a v průběhu celého dne bude fungovat na úrovni sympatiku. Tím dochází k poměrně rychlému vyčerpání energetických zásob, které se doplňují pouze při zapojení parasympatiku v klidovém režimu. Pokud má organismus fungovat, co neefektivněji je nutné zapracovat na udržení rovnováhy těchto dvou systémů.

Terapeutické působení na agitovaný organismus

V průběhu vlivu metamfetaminu na mozek je organismus ovlivněn jak biochemicky, tak fyziologicky. Mozek se přizpůsobí vyššímu stupni aktivity během chemické stimulace a zrychlení a znásobení biochemických reakcí bude potřebovat čas na návrat do normálních hodnot. Z fyziologického pohledu pravděpodobnost návratu k původním hodnotám výrazně závisí na důsledné abstinenci, tj. totální změnou životního i pracovního stylu včetně povolání. Ačkoliv mikrodávka není takovým rizikem pro nervovou soustavu z důvodu buněčné smrti jako u normodávky, stále záleží na místě postižení. Pokud dojde k poškození nervových buněk mozku tam, kde lze toto poškození kompenzovat z jiných zdrojů, lze předpokládat možnost návratu k původnímu stavu v řádu měsíců. Pokud ale byly poškozeny specializované nervové buňky bez možnosti zastoupení, bude návrat k původnímu stavu obtížný či nemožný.

Dlouhodobá expozice organismu metamfetaminem vede k přizpůsobení nervových přenašečů i receptorů. Protože právě tento systém přenosu informací uvnitř mozku je odpovědný za tvorbu nálad či emocí, chronické předráždění vede k popsaným symptomům jako je nespavost, deprese, podrážděnost, zlost, apatie, úzkost apod. Pro následnou terapii je podstatné, že metamfetamin nezasahuje neurony jako takové – ty zůstávají neporušené. Výrazným způsobem je však zasažen přenos informací mezi nimi.

U některých postižených to trvá týdny, u jiných až 18 měsíců, než dojde k nápravě stavu.¹⁸ V případě probandů sledovaných pro mikrointoxikaci metamfetaminem byl zaznamenán extrémní případ, kdy návrat do původní mentální a fyzické kondice trval více než 4 roky od vzniku akutní fáze mikrointoxikace.

Epizody hypertonických kontrakcí vedly ke kauzálnímu spojení s technikou *Tension & Trauma Release Exercise*, kdy skrz přirozený třes těla lze zklidnit předrážděný nervový systém a navodit opět vyváženost organismu.¹⁹ Tím lze efektivně eliminovat primární, fyzickou, fázi intoxikace. Jako vhodný způsob zpracování následné depresivní fáze způsobené vlivem kortizolu se zmiňuje hypnoterapie, kdy usnadněním komunikace mezi vědomím a podvědomím sledovaného subjektu došlo snížením stresové zátěže k definitivnímu odstranění hypertonických epizod spojené s celkovým zlepšením psychického stavu. Vhodným fyzickým cvičením se dařilo stabilizovat tělesný stav a zároveň efektivně kompenzovat hyperstimulaci organismu. V neposlední řadě se projevil i pozitivní vliv na celkovou detoxikaci organismu.²⁰ Přirozený pohyb je nedílnou součástí všech fyziologických funkcí lidského organismu. Optimální činnost svalového aparátu pomáhá především krevnímu i lymfatickému oběhu a kvalitnímu trávení, resp. vylučování. Zvýšená fyzická zátěž navyšuje intenzitu metabolismu a tím i výměnu látek v těle. Prohlubuje se a zrychluje dýchání, narůstá tělesná teplota, a proto se výrazně zvyšuje pocení. Vhodný pohyb tedy intenzivně podporuje všechny přirozené očištné funkce lidského těla.

Pro optimální činnost svalového aparátu lze jednoznačně doporučit funkční cvičení. Pro tělo správné pohyby, resp. cviky jsou dané funkční anatomií. Fyzické cvičení je prevencí proti depresím, neboť se v těle stabilizuje produkce neurotransmiterů, odpovědných za vyvážení psychiky. Serotonin má navíc klíčovou roli pro regulaci spánku. Vhodně časově i objemově rozložená fyzická zátěž pomáhá snižovat symptomy deprese a stresu. Počáteční intenzita a četnost tréninků se odvodí podle aktuální formy a subjektivního vnímání zdravotní kondice. Před tréninkem se nezapomeňte důkladně rozehrát, a před i po tréninku protáhnout. Strečink je důležitou prevencí zranění a po tréninkové protažení má příznivý vliv na regeneraci. Při práci s nižšími váhami a větším počtem opakování se zároveň stabilizuje autonomním nervovým systémem ovlivněný krevní oběh. Zátěží namáhaný cévní systém v těle reaguje na vyšší tlak tím, že se rozšíří a přenáší větší objem okysličené krve do pracujících muskulatury. Srdeční sval optimalizuje krevní oběh. V případě patologického ovlivnění stresem je vhodnější i z hlediska sebezáchovy snížit zátěž na tolerovanou úroveň a pracovat raději s délkou zátěže. Vhodná úroveň a délka trvání zátěže zvýší průtok krve mozkem, což zlepšuje i regeneraci mozkových tkání. Pravidelné cvičení zvyšuje velikost hippokampu, což je oblast mozku, která je zodpovědná za učení a paměť.

Při cvičení lidí ovlivněných psychoaktivními látkami využíváme váhy vlastního těla a malých zátěží prostřednictvím principů rovnováhy, postupné rychlosti, správného zaměření cviku

18 BUDDY, T. and N. T. FOGOROS. 2018. *Brain Recovery After Stopping Metamphetamine*. 2018. [online]. Dostupné z: <https://www.verywellmind.com/brain-recovery-possible-for-meth-users-67583>

19 BERCELLI, D. 2012a. *The Revolutionary Trauma Release Process*. Namaste Publishing, 2012. ISBN 978-1-897238-40-0. Bercelli, D., 2012b. *Trauma Release proces*; Amazon, 2012, ISBN 978-1-41960-754-7.

20 LEHMERT, K. *Research into Post-covid syndrome as risk factor of Central Nervous System oxygen toxicity*. In *Coll. of Technical Papers Undersea Defence Technology*, London, UDT, 2024.

a práci s postupnou silou provedení. Efekt přinese teprve dlouhodobé a pravidelné cvičení s minimem 1x týdně a optimem 3x v týdnu. Klíčové je cvičení v tandemu, neboť zejména v prvních fázích rekonvalescence může být nutná dopomoc a kontrola životních funkcí při prekolapsových až kolapsových stavech. Ty se dostávají díky zvýšené zátěži agitovaného organismu.

Fyzioterapie zároveň napomáhá i k udržení objemu svalové hmoty, neboť excitace organismu vede k stresovému tremoru a tím i výrazně negativní energetické bilanci. Ta se projevuje úbytkem na váze spojeným se ztrátou svalové hmoty, což ohrožuje zdraví postižených. Efektivní nabírání svalové hmoty je záležitostí tří základních věcí – kvalitní stravy spolu se suplementy, kompozičně i časově adekvátní skladby cvičení a dostatku relaxace. Pokud je jedno z toho zanedbáno, je celé snažení výrazně sabotováno a zlepšení zdravotního stavu, pokud nějaký vůbec bude, jsou daleko za očekáváním. Klíčové je přijímat více energie, než organismus vydává. Je to právě ten energetický přebytek, ze kterého jsou svaly při odpočinku po cvičení budovány. Pro nabírání svaloviny platí, že je třeba přijímat dostatečné množství bílkovin 1-1,5 g na 1 kg tělesné váhy. S větší proteinovou dotací si tělo nedokáže poradit a bílkoviny vylučuje. Tuků se obecně doporučuje přijímat menší množství, avšak nelze je omezit úplně. Řada vitamínů je totiž rozpustná výhradně v tucích. K regeneraci je důležitý spánek, který zlepšuje i rekonvalescenci. S psychoaktivními látkami jsou ale spojeny poruchy spánku v délce i kvalitě, je proto alespoň zpočátku nutné sáhnout k medikamentóznímu řešení.

Závěr

Z hlediska nápravy poškozených mozkových struktur je zajímavá studie katedry psychologie Centrem pro výzkum závislosti Temple University (NIDA, 2013), zaměřené na nápravu mozkových struktur u uživatelů běžných rekreačních drog (marihuana, MDMA, metamfetamin). Uživatelé normodávek metamfetaminu, abstinující 6 měsíců, vykazovali nízké skóre v motorických dovednostech, verbálním vyjadřování i psychologických testech ve srovnání s osobami, které nikdy metamfetamin nepožili. Po 12-17 měsících se jejich schopnosti zejména v oblasti motorické a verbální zlepšili na úroveň shodnou s referenční skupinou. Stále však byli vystaveni většímu riziku psychických obtíží v podobě depresí, apatie nebo agrese (Lehmert et al., 2019). Asi nejvýznamnější je poškození odměnového systému mozku. Chronická otrava metamfetaminem způsobuje nárůst hladiny cytokinů v mozku. Ty, kromě jiného, způsobují i nárůst počtu nervových synapsí v mozku. Platí přímá úměra – čím častěji metamfetamin působí na mozek, tím více cytokiny podporují vznik dalších synapsí, které přenášejí vzruchy zvýšené mozkové aktivity. Tyto změny zůstávají obvykle permanentní (Lehmert, 2024). Narušený odměnový systém je zodpovědný za sníženou sexualitu, problémy se soustředěním na pracovní nebo sportovní výkon, bažením po droze (cravingem) apod. To se po přerušení příslunu metamfetaminu může projevit zvýšením touhy po náhradním uspokojení – touze po alkoholu, cukru, kofeinu, zvýšené sexualitě atd. Posledním významným následkem je přímá buněčná smrt v postižených oblastech mozku zodpovědných za sebekontrolu, zejména čelní lalok, nucleus caudatus a hipokampus. Poškození těchto oblastí se manifestuje zejména psychózami, schizofrenií až demencí u přímých „pouličních“ uživatelů gramových dávek. Bohužel tyto mozkové buňky

nemají náhradu a jejich poškození je obvykle permanentní. U motivovaných postižených toto lze korigovat úmyslnou změnou vzorců chování při dobré spolupráci zejména s blízkými osobami, pokud budou postiženému ukazovat nové vzorce chování a pomáhat mu je fixovat. To si však vyžaduje obrovskou trpělivost z obou stran, která už však po tak dlouhé době intoxikace i následné terapie bývá obvykle vyčerpána.

Literatura

BERCELI, D. 2012a. *The Revolutionary Trauma Release Process*. Namaste Publishing, 2012, ISBN 978-1-897238-40-0.

BERCELI, D. 2012b. *Trauma Release proces*. Amazon, 2012, ISBN 978-1-41960-754-7.

BUDDY, T. and N. T. FOGOROS. 2018. Brain Recovery After Stopping Metamphetamine. 2018. [online]. Dostupné z: <https://www.verywellmind.com/brain-recovery-possible-for-meth-users-67583>

HUBLOVÁ, V. a kol. 2016. Psychobiologická teorie v kontextu poruch osobnosti a well-being; In *Psychiatr. praxe*; 17(1e): e17–e25; Psychiatrická klinika, LF MU a FN Brno, 1. neurologická klinika LF MU a FN u sv. Anny v Brně, Ústav psychologie a psychosomatiky LF MU.

JANÍK, A. a K. DUŠEK. 1988. *Drogové závislosti*. 1. vyd. Praha: Ústav zdravotní výchovy. ISBN 80-7071-189-2.

KRATINA, T. Toxické látky v nelegálních laboratořích na výrobu metamfetaminu a jejich působení na zasahující příslušníky integrovaného záchranného systému [online]. Kladno, 2018. Dostupné z: <https://dspace.cvut.cz/bitstream/handle/10467/80790/FBMI-DP2018-Kratina-Tomas-prace.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Diplomová práce. ČVUT. Vedoucí práce Jan Stříbrný,

LEHMERT, K. Profilace důkazního materiálu v kontaminovaném prostředí. *Drugs Forensics Bull.* 2015, (2), 36–45.

LEHMERT, K. Jsou výsledky testů na omamné a psychotropní látky věrohodné? In *Sborník 2. mezinárodní konference o trestněprávních a kriminalistických aspektech dokazování*, 1. vyd. Praha: VŠFS, 2016a, ISBN 978-80-7408-134-7.

LEHMERT, K. Věrohodnost výsledků testů na omamné a psychotropní látky. *Drugs Forensics Bull.* 2016b, 22 (2), ISSN 1211-8834.

LEHMERT, K. Dekontaminace prostor zasažených nelegální výrobou narkotik. In *Sborník XI. konference DDD – Přívorovy dny*. 1. vyd. Praha: Sdružení DDD, 2016c, ISBN 978-80-02-02659-4.

LEHMERT, K. Zdravotní rizika pěstíren konopí. *Drugs Forensics Bull.* 2016d, 22 (4), ISSN 1211-8834.

LEHMERT, K. Jak neriskovat v prostorách nelegálních varen a pěstíren. *DDD*, 2016e, XXV (4), ISSN 1212-4257.

LEHMERT, K. Rychlá detekce psychoaktivních látek pro terénní použití. In *Sborník XIII. konference DDD – Přívorovy dny*. 1. vyd. Praha: Sdružení DDD, 2018, ISBN 978-80-02-02799-7.

LEHMERT, K. Zdravotní následky kontaminace prostředí výrobou metamfetaminu. In *Sborník XIII. konference DDD – Přívorovy dny*. 1. vyd. Praha: Sdružení DDD, 2018, ISBN 978-80-02-02799-7.

LEHMERT, K., E. AMBROZOVÁ, V. POKORNÝ and J. KOLEŇÁK. Microdosing of Psychoactive Substances in Business Practice. *Business*, Vol. 1 (3), 2021, ISSN 2673-7116.

LEHMERT, K., O. ANDRLÍK a D. ANDRLÍKOVÁ. Ovlivnění ceny nemovitosti po výrobě psychoaktivních látek. In *Sborník 4. mezinárodní konference o trestněprávních a kriminalistických aspektech dokazování*, Praha: VŠFS, 2018.

LEHMERT, K. a N. HAMPLOVÁ. Copping a Microdose. *CBRNe World*, 2018, 5, ISSN 2040-2074.

LEHMERT, K. a N. HAMPLOVÁ. Rizikovitost nedetekovatelné intoxikace psychoaktivními látkami. In *Sborník 5. mezinárodní konference o trestněprávních a kriminalistických aspektech dokazování*, Praha: VŠFS, 2019.

LEHMERT, K., N. HAMPLOVÁ, M. RÖHRICH, R. ŠTĚDRÝ, M. ZVONAŘ, M. DOLEŽAL a K. POLÁK. Rizika pracovní expozice mikrodávkou metamfetaminu. Časopis výzkumu a aplikací v profesionální bezpečnosti. [online]. 2019, roč. 12, speciální č. Nové trendy v BOZP 2019. Dostupný z: <https://www.bozpinfo.cz/josra/rizika-pracovni-expozice-mikrodavkou-metamfetaminu>. ISSN 1803-3687.

LEHMERT, K. a M. HRACHOVEC. Kontaminace obcí po nelegální výrobě metamfetaminu. In *Sborník konference "Quo Vadis, bezpečnost měst a obcí v ČR?"*, Praha: IVS, 2017, ISBN 978-80-86976-47-1.

LEHMERT, K. a M. HÝBL. Šíření kontaminace z nelegálních laboratoří. *Drugs Forensics Bull.* 2016, 22 (1), ISSN 1211-8834.

LEHMERT, K. a M. HÝBL. Specifické poruchy učení jako možný důsledek nelegální výroby narkotik. *Drugs Forensics Bull.* 2017, 23 (3), ISSN 1211-8834.

LEHMERT, K., P. ŠTASTNÁ, M. KUCHARA a K. HÁJKOVÁ. Dopady nelegální výroby metamfetaminu na lidské zdraví a životní prostředí. *Drugs Forensics Bull.* 2016, 22 (3), ISSN 1211-8834.

LEHMERT, K. a J. RADA. Bezpečné nakládání s materiálem nalezeným ve varnách a pěstírnách. *Drugs Forensics Bull.* 2017, 23 (1), ISSN 1211-8834.

LEHMERT, K. Research into Post-covid syndrome as risk factor of Central Nervous System oxygen toxicity. In *Coll. of Technical Papers Undersea Defence Technology*, London, UDT, 2024.

MARTYNY, J. 2008. Methamphetamine Contamination on Persons Associated with Methamphetamine Laboratories. National Jewish Medical and Research Centre.

NEŠPOR, K. 2007. *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-6.

NIDA. 2013. *What are the long-term effects of methamphetamine abuse?* National Institute on Drug Abuse, Bethesda, Maryland; updated Sept. [online]. Dostupné z: <https://www.drugabuse.gov/publications/research-reports/methamphetamine/what-are-long-term-effects-methamphetamine-abuse>

PORGES, S. 2017. *The Polyvagal Theory*. W.W. Norton & Company, Ltd. ISBN 978-0-393-70787-8.

Právo EU - nová úprava přeshraničního přístupu k elektronickým důkazům v trestních věcech a upevnění justiční spolupráce mezi členskými státy

EU Law - New Regulation of Cross-border Access to Electronic Evidence in Criminal Matters and Strengthening judicial Cooperation between Member States

MARTIN JANKŮ¹

Abstrakt

S tím, jak se "kybernetické" aspekty stále více stávají součástí trestné činnosti, nabývají na významu elektronické důkazy a možnost širokého přístupu k nim. Uchovávání těchto důkazů mimo jurisdikci státu vyšetřujícího orgánu přimělo orgány činné v trestním řízení aktivně zkoumat možnosti spolupráce se soukromými poskytovateli služeb na dobrovolné bázi. Legislativa EU tento typ spolupráce nedávno formalizovala přijetím nařízení (EU) 2023/1543 o evropském vydávacím příkazu a evropském uchovávacím příkazu pro elektronické důkazy v trestním řízení spolu se směrnicí (EU) 2023/1544. V příspěvku autor objasňuje klíčová ustanovení tohoto nařízení, následně pak kriticky reflektuje garance pro ochranu základních lidských práv s ohledem na privatizaci postupů v oblasti vymáhání práva.

Klíčová slova

elektronické důkazy; evropský vydávací příkaz (EVP); evropský uchovávací příkaz (EUP); poskytovatelé služeb; zásada vzájemného uznávání

Abstract

As cyber-related aspects are increasingly become part of criminal activity, electronic evidence and the possibility of wide access to it are gaining more importance. The storage of this evidence outside the investigating jurisdiction prompted law enforcement authorities to actively explore avenues for collaboration with private service providers on a voluntary basis. This has resulted in the establishment of an informal channel of cooperation, running parallel to those established through mutual legal assistance and the principle of mutual recognition. The EU legislation has recently formalised this type of cooperation by adopting Regulation (EU) 2023/1543 on the European Extradition Order and the European Preservation Order for electronic evidence in criminal proceedings together with Directive (EU) 2023/1544. In this paper, the author explains the key provisions of this Regulation, and then critically reflects the guarantees for the protection of fundamental rights with regard to the privatisation of law enforcement procedures.

1 doc. JUDr. Martin Janků, CSc., Provozně ekonomická fakulta ČZU v Praze

Key words

electronic evidence (e-evidence), European Production Order, European Preservation Order, service providers, principle of mutual recognition

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2025/1-05>

1 Úvod

Rozsáhlé využívání online služeb k dosažení cíle trestných útoků, které často přesahují rámec páčání klasické počítačové kriminality či kyberkriminality (trestné činy při kterých je užito moderních informačních a komunikačních technologií²), zvyšuje význam modernizace a přizpůsobování souboru nástrojů, které policejní a soudní orgány používají k jejich odhalování na vnitrostátní i nadnárodní úrovni. Nedílnou součástí včasné prevence a účinného potírání soudobé trestné činnosti je zejména přístup k elektronickým datům (známým také jako digitální data, což je termín, který zahrnuje různé kategorie dat, jako jsou údaje o účastnících, údaje o provozu či údaje o obsahu v oblasti telekomunikací³). Lze je získat různými způsoby v závislosti na národním právu státu, v jehož jurisdikci jsou elektronické údaje uloženy, na existenci dvoustranných nebo mezinárodních dohod o přeshraničním přístupu k elektronickým údajům nebo důkazům obecně, ale také v důsledku dalších okolností, jako je například to, zda jsou dané údaje volně přístupné či nikoliv.

V praxi je přístup vyšetřujících orgánů k elektronickým údajům poměrně komplikovanou záležitostí. Hlavním důvodem je délka řízení předvídaného existujícími nástroji pro vzájemnou právní pomoc, které - přestože se zaměřují na boj proti kyberkriminalitě, a tedy zohledňují specifika příslušného trestního řízení - byly buď přijaty před rozšířením tzv. *cloud computingu* (poskytování služeb pomocí cloudů), jako např. Budapešťská úmluva o počítačové kriminalitě z roku 2001, nebo - přestože se zabývají přeshraničním přístupem k důkazům v trestním řízení - neobsahují specializovaná ustanovení týkající se elektronických dat vzhledem k jejich krátkému životnímu cyklu, jako např. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/41/EU ze dne 3. dubna 2014 o evropském vyšetřovacím příkazu v trestních věcech (dále jen "směrnice o evropském vyšetřovacím příkazu").⁴ Zatímco tedy směrnice o evropském vyšetřovacím příkazu byla přijata na základě zásady vzájemného uznávání rozsudků a soudních rozhodnutí⁵ a vybudovala kanály *spolupráce mezi příslušnými orgány členských států* za účelem provádění vyšetřovacích úkonů, přístup k elektronickým údajům je nakonec většinou zajišťován prostřednictvím *dobrovolné přímé spolupráce*

2 Srov. KOLOUCH, J. *Cyber Crime*. 2016, Praha: CZ.Nic, ISBN 978-80-88168-18-8; online na https://knihy.nic.cz/media/filer_public/46/a9/46a97e3e-4fc7-4598-a73e-a44b2cce5e57/cybercrime-ukazka.pdf

3 Přehled stávajícího právního rámce v členských státech EU viz Smuha, N.: *Towards the EU harmonization of access to cross-border e-evidence*: (2018) *European Criminal Law Review*, 83 a násl.

4 Directive 2014/41/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 regarding the European Investigation Order in criminal matters.

5 VAŠKE, V. *Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice*. Praha: C.H. Beck, 2007. 491 s. ISBN 978-80-7179-614-5.

mezi zahraničními poskytovateli služeb a vnitrostátními vyšetřujícími a soudními orgány.⁶ Vzhledem k tomu, že tato alternativa je rychlejší a méně byrokratická, stala se ve srovnání s využíváním nástrojů vzájemné právní pomoci často využívanou formou spolupráce, i když v praxi ne vždy zaručuje úspěšný výsledek. Podle studie Europolu není zejména přímá spolupráce se zahraničními poskytovateli služeb ve většině členských států EU upravena (alespoň ne výslovně)⁷, což vede k rozdílnému zacházení s žádostmi o spolupráci podanými vnitrostátními orgány jednotlivých států v závislosti na místě usazení poskytovatele služeb. Podle téže studie navíc zůstává nejisté, zda budou údaje získané prostřednictvím dobrovolné spolupráce přípustné jako důkaz před příslušnými vnitrostátními trestními soudy.⁸ A ani spolupráci ze strany poskytovatelů služeb nelze považovat za samozřejmost. Existují různé důvody, jako jsou vzájemně si odporující vnitrostátní právní předpisy, které působí problémy co se týče legálnosti spolupráce se zahraničními policejními a soudními orgány, nedostatek prostředků pro řešení rostoucího počtu žádostí, jakož i či nedostatek vůle k vyhotovení protokolů o spolupráci pro tento účel.⁹

Proto se jako významný průlom jeví nové právní předpisy EU o přeshraničním přístupu k elektronickým důkazům v trestním řízení (dále též "e-důkazy"). Tyto byly přijaty v červenci 2023 po složitých a dlouhých jednáních probíhajících od zveřejnění návrhu Komise v dubnu 2018.¹⁰

Nová pravidla jsou obsažena v nařízení (EU) 2023/1543 (dále jen "nařízení") a směrnici (EU) 2023/1544¹¹ (dále jen "směrnice") a vstoupí v platnost v srpnu 2026.¹² Nařízení směřuje k usnadnění přímé spolupráce mezi příslušnými vnitrostátními orgány a zahraničními poskytovateli služeb působícími v EU bez ohledu na místo jejich usazení, a tedy i jejich přímého zapojení do vymáhání práva. Směrnice potom zajišťuje, aby poskytovatelé služeb, kteří nabízejí služby v EU, aniž by měli stálou pobočku na území EU, jmenovali právního zmocněnce alespoň v jednom členském státě EU za účelem uchovávání a předkládání elektronických důkazů v trestním řízení.

V tomto příspěvku hodláme objasnit některá klíčová ustanovení nařízení. Zaměříme se nejprve na analýzu ustanovení, jež určují pravidla pro přímou spolupráci s poskytovateli

6 Dok. Evropské komise 'Non-paper: Improving cross-border access to electronic evidence: Findings from the expert process and suggested way forward' (2017) <https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2017-05/20170522_non-paper_electronic_evidence_en.pdf>

7 Viz Europol, 'SIRIUS EU Electronic Evidence Situation Report' (2023). Dostupné online <https://www.europol.europa.eu/publications-events/publications/sirius-eu-electronic-evidence-situation-report-2023>

8 Tamtéž, s. 42.

9 Tamtéž, s. 16.

10 Evropská komise, Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o evropských vydávacích a uchovávacích příkazech pro elektronické důkazy v trestních věcech, COM/2018/225 final - 2018/0108.

11 Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2023/1544 ze dne 12. července 2023, kterou se stanoví harmonizovaná pravidla pro určování určených provozoven a jmenování zástupců za účelem shromažďování elektronických důkazů v trestním řízení.

12 Ucelený přehled klíčových ustanovení obou právních nástrojů viz Juszcak A., Sason, E.: *The use of electronic evidence in the European Area of Freedom, Security and Justice. An introduction to the new EU package on e-evidence* (2023) EUCRIM 2, 182 a násl.

služeb, znamenající posun v privatizaci činností při vymáhání práva. Dále konfrontujeme cíl nařízení upřednostňovat rychlost a účinnost trestní represe s možnými konflikty s národní úpravou práva na obhajobu a ochrany základních lidských práv. V závěru se zmíníme o budoucích problémech, které vyplývají nejen z provádění nové legislativy EU, ale také z rychlého technologického vývoje, umožňujícího mj. přímé získávání důkazů z informačních systémů.

2 Nařízení (EU) 2023/1543 a jeho stěžejní ustanovení

2.1 Předmět a oblast působnosti

Nové nařízení o přeshraničním přístupu k elektronickým důkazům bylo přijato s dvojitým cílem:

- 1) zvýšit efektivitu policejního vyšetřování trestných činů a posílit důvěru v jednotný digitální trh zlepšením bezpečnosti a snížením pocitu beztrestnosti za trestné činy spáchané v online prostředí a
- 2) zajistit přitom ochranu základních práv osob, kterých se takové přeshraniční vyšetřování týká.

Proto nové nástroje, jimiž jsou evropský vydávací příkaz (dále jen "EVP") a evropský uchovávací příkaz (dále jen "EUP"), mohou být vydány nejen z podnětu příslušného orgánu členského státu, ale také na žádost samotné podezřelé nebo obviněné osoby nebo advokáta jednajícího jejím jménem v rámci platného práva na obhajobu a v souladu s vnitrostátním trestním právem procesním. EVP a EUP lze vydat pouze v rámci probíhajícího trestního řízení a pro výkon trestu odnětí svobody nebo ochranného opatření spojeného s odnětím osobní svobody v délce nejméně čtyř měsíců po skončení trestního řízení, který musel být uložen rozhodnutím, jež nebylo vydáno *in absentia* (vzhledem k rozdílným vnitrostátním právním přístupům k této otázce), v případech, kdy odsouzená osoba uniká před spravedlností. Dále je vzhledem k neexistenci harmonizovaného přístupu k trestání právnických osob za trestné činy napříč členskými státy EU vyjasněno, že EVP i EUP mohou být vydány v řízení týkajícím se trestného činu, za který by mohla ve vydávajícím státě nést odpovědnost nebo být potrestána právní osoba. A konečně se nařízení nepoužije na řízení zahájená v rámci vzájemné právní pomoci jinému členskému státu nebo třetí straně.

2.2 Poskytovatelé služeb a e-důkazy: definice a hlavní rozdíly

Poskytovatelé služeb, s nimiž mohou přímo spolupracovat příslušné orgány vydávajícího státu, jsou definováni jako fyzické nebo právní osoby poskytující služby elektronické komunikace, internetových domén a číslování adres internetového protokolu a další služby informační společnosti, které umožňují jejich uživatelům mezi sebou navzájem komunikovat, uchovávat nebo jiné zpracování údajů jménem uživatele. Spojovacím článkem mezi poskytovatelem služeb a vykonávajícím státem není místo uložení údajů určených k vydání nebo uchování, ale místo poskytování služeb v

Unii. To znamená, že EVP a EUP nevycházejí z principu teritoriality, a to především s ohledem na složité uplatňování této zásady v oblasti přístupu k elektronickým údajům a jejich proměnlivé lokalizace. Takové řešení je možné najít i v národní legislativě.¹³ Proto nařízení vyžaduje, aby výše uvedené služby poskytovatele mohly využívat i fyzické nebo právnické osoby v členském státě a aby existovalo podstatné spojení s tímto členským státem. Takové spojení existuje, má-li poskytovatel služeb provozovnu v členském státě, nebo, v případě neexistence takové provozovny, má-li tento poskytovatel významný počet uživatelů/klientů v jednom nebo více členských státech nebo zaměřuje-li svou činnost na jeden nebo více členských států.

Neméně důležité je vymezení elektronických důkazů (e-důkazů) a zejména rozlišení mezi různými kategoriemi údajů, které do této definice spadají. Nařízení se drží tradičního rozlišování mezi:

- a) údaje o účastníkovi,
- b) údaje o provozu a
- c) údaje o obsahu.

Klade přitom důraz na oblast telekomunikací.

Do první kategorie (údaje o účastníkovi) patří údaje, které má poskytovatel služeb a které souvisejí s předplatným jeho služeb, konkrétně údaje, které se týkají totožnosti účastníka nebo zákazníka, typu služby a doby jejího trvání, jakož i údaje související s ověřováním využívání služby (s výjimkou prostředků ověřování totožnosti uživatele, jako jsou hesla). Údaje o provozu souvisejí s poskytováním služby nabízené provozovatelem a poskytují k ní kontext nebo dodatečné informace (např. polohu zařízení, datum, čas, dobu trvání atd.). Údaje o obsahu jsou definovány jako jakákoliv digitální data (např. text, hlasové video), jež nespadají do výše uvedených dvou kategorií.

Nařízení definuje dva různé režimy: první (považovaný za méně rušivý) nabízí větší flexibilitu pro údaje o účastnících a zahrnuje údaje požadované výhradně za účelem identifikace účastníka v rámci konkrétního vyšetřování, jako jsou IP adresy a případně zdrojové porty a časová razítka; druhý (přísnější a více rušivý) režim zahrnující údaje o pohybu, které nejsou požadovány výhradně pro účely identifikace uživatele, a údaje o obsahu.

2.3 Požadavky na vydávání, oznamování a vymáhání EVP a EUP

Výše uvedené rozlišování mezi různými kategoriemi údajů má plošný dopad na několik oblastí úpravy. Za prvé, kategorie údajů, které mají být poskytnuty, určuje, který orgán je oprávněn vydat takový příkaz. EVP k získání údajů o účastníkovi nebo údajů požadovaných výhradně za účelem identifikace uživatele i EUP bude vydávat soudce, vyšetřující soudce nebo státní zástupce či jakýkoli jiný příslušný orgán, který v daném případě jedná jako vyšetřující orgán v trestním řízení s pravomocí nařídit shromažďování důkazů.

¹³ Např. belgický trestní řád spojuje povinnost poskytovatele služeb umožnit přístup k elektronickým datům nikoliv s místem jeho sídla nebo místem uložení dat, ale s faktory, jako je jazyk poskytovaných služeb či doména nejvyšší úrovně (viz Smuha N., op. cit. v pozn. 2).

V druhém případě bude EVP resp. EUP potvrzen soudcem, vyšetřujícím soudcem nebo státním zástupcem. Ale v případech, kdy jsou k předložení požadovány údaje o provozu (s výjimkou údajů požadovaných výhradně za účelem identifikace uživatele) nebo údaje o obsahu, není již uveden jako možný vydávající orgán státní zástupce.

Dále nařízení obsahuje další omezení, neboť EVP k získání údajů o provozu (které nejsou požadovány výhradně pro účely identifikace uživatele) nebo údajů o obsahu může být vydán pouze pro:

- trestné činy, za které lze ve vydávajícím státě uložit trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně tři roky;
- bez ohledu na trestní rámec - podvody a padělání bezhotovostních platebních prostředků, pohlavní zneužívání a pohlavní vykořisťování dětí a dětskou pornografii a útoky proti informačním systémům, *pokud jsou zcela nebo zčásti spáchány prostřednictvím informačního systému;*
- trestné činy terorismu, *bez ohledu na způsob jejich spáchání,* a pro výkon trestu odnětí svobody nebo ochranného opatření spojeného s odnětím svobody v trvání nejméně čtyř měsíců uloženého na základě trestního řízení rozhodnutím, které nebylo vydáno *in absentia*.

Nařízení obecně stanoví pro vydání EVP přísnější podmínky než pro vydání EUP. EVP zejména musí být nezbytný a přiměřený vzhledem k vyšetřovanému případu a "může být vydán pouze tehdy, pokud by podobný příkaz mohl být vydán za stejných podmínek v obdobném vnitrostátním případě." (čl. 5 odst. 2 nařízení). Naopak v případě EUP je požadavek přiměřenosti posuzován pouze s ohledem na "účel zabránit odstranění, smazání nebo změně údajů, a bylo tak možné podat následnou žádost o vydání těchto údajů", ať už prostřednictvím vzájemné právní pomoci nebo prostřednictvím EVP (čl. 6 odst. 2 nařízení).

Kromě toho nařízení stanoví další podmínky pro vydání EVP k získání údajů o provozu (s výjimkou údajů požadovaných výhradně za účelem identifikace uživatele) nebo údajů o obsahu v následujících případech:

- údaje chráněné profesní mlčenlivostí podle práva vydávajícího státu, kdy lze EVP vydat pouze tehdy, jestliže osoba vázaná profesní mlčenlivostí má bydliště ve vydávajícím státě, oslovení osoby by mohlo ohrozit vyšetřování nebo pokud byla tato osoba právoplatně zbavena své profesní mlčenlivosti;
- údaje chráněné imunitami nebo výsadami udělenými podle práva vykonávajícího státu nebo se na tyto údaje vztahují v tomto státě pravidla pro určení a omezení trestní odpovědnosti týkající se svobody tisku a svobody projevu v jiných sdělovacích prostředcích, což je případ, kdy si vydávající stát může před vydáním příslušného EVP vyžádat objasnění statusu těchto údajů nebo od něj upustit, pokud riskuje, že dotyčné údaje patří do této zvláštní kategorie.

Tato alternativa souvisí se snahou co nejvíce chránit základní lidská práva osob, které se mohou stát předmětem vyšetřování z důvodu své politické, profesní či dokonce

dobrovolné činnosti (např. členové politických stran, investigativní novináři, členové nevládních organizací atd.)

V dalším kroku jsou EVP či EUP vydávány ve formě certifikátů (v nařízení označovány jako „EPOC“¹⁴), které jsou zpravidla adresovány určené provozovně nebo zástupci dotčeného poskytovatele služeb, výjimečně pak též vykonávajícímu orgánu. Co se posledně uvedeného týče, oznámení vykonávajícímu orgánu se zasílá pouze v případě EVP vydaných za účelem získání údajů o provozu (s výjimkou údajů požadovaných výhradně za účelem identifikace uživatele) nebo údajů o obsahu. Zároveň však nařízení zavádí důležitou výjimku pro oznámení vykonávajícímu orgánu v případech, kdy má vydávající orgán důvodné podezření, že daný trestný čin byl, je nebo pravděpodobně bude spáchán ve vydávajícím státě a dotčená osoba v něm má bydliště.

Oznámení (nebo jeho neučinění) má dopad na časový rámec provedení EPOC. Obecně platí, že poskytovatel služeb předá požadované údaje nejpozději do 10 dnů nebo - v naléhavých případech do 8 hodin po obdržení EPOC. Tyto lhůty se prodlužují v případech, kdy je vyžadováno oznámení vykonávajícímu orgánu, a v závislosti na tom, zda tento orgán uplatnil některý z důvodů pro odmítnutí příkazu (viz dále), nebo potvrdil, že tak učinit nehodlá. Důvody pro odmítnutí EVP zahrnují následující:

- 1) požadované údaje jsou chráněny imunitami nebo výsadami podle práva vykonávajícího státu, které brání provedení nebo výkonu příkazu, nebo se na požadované údaje vztahují pravidla pro určení nebo omezení trestní odpovědnosti, která se týkají svobody tisku nebo svobody projevu v jiných sdělovacích prostředcích;
- 2) provedení EPOC by znamenalo zjevné porušení některého ze základních práv uvedeného v čl. 12 odst. 1 písm. a). 6 Smlouvy o Evropské unii (SEU) a v Listině základních práv EU (LZPS);
- 3) provedení EPOC by bylo v rozporu se zásadou *ne bis in idem*; a
- 4) vyšetřovaný čin nenaplňuje skutkovou podstatu trestného činu podle práva vykonávajícího státu¹⁵, ledaže se jedná o některý z trestných činů uvedených v příloze nařízení, který je ve vydávajícím státě „trestán odnětím svobody nebo ochranným opatřením spojeným se zbavením osobní svobody s horní hranicí trestní sazby v délce nejméně tří let“ (čl. 12 odst. 1 písm. d).

Dále čl. 16 nařízení stanoví postup výkon EVP a EUP v případě, že poskytovatel služeb nevyhoví příslušnému EPOC, aniž by uvedl důvody přijatelné pro vydávající orgán, popř. pokud vykonávající orgán neuvedl žádný z výše uvedených důvodů pro odmítnutí. V tomto případě se EVP stává "klasickým" nástrojem vzájemné právní pomoci a jeho výkon lze odepřít z důvodů vyjmenovaných v nařízení, zejména:

- EVP nebyl vydán pro některý z trestných činů uvedených v nařízení;

¹⁴ Angl. *European Production Order Certificate*.

¹⁵ Tzv. *kritérium dvojího ohrožení (double jeopardy)*.

- je dána faktická nemožnost splnění z důvodu okolností, které poskytovatel služby nemůže ovlivnit, nebo příkaz obsahuje zjevné chyby,
- požadované údaje jsou nedostupné, příp. chráněné imunitami nebo výsadami udělenými podle práva vykonávajícího státu nebo se na ně vztahují pravidla pro určení nebo omezení trestní odpovědnosti, která se týkají svobody tisku nebo svobody projevu v jiných sdělovacích prostředcích;
- výkon EVP by za konkrétních okolností v dané věci vedl ke zjevnému porušení příslušného základního práva dle SEU a LZPS.

Důvody odmítnutí výkonu EUP jsou obdobné.

A konečně nutno uvést, že v případě nesplnění povinností podle uznaného EVP nebo EUP, jehož vykonatelnost potvrdil vykonávající orgán, uloží tento orgán peněžitou sankci ve výši "až 2 % celkového celosvětového ročního obratu poskytovatele služeb dosaženého za předchozí finanční rok" (čl, 15 odst. 1).

2.4 Ochrana základních práv dotčených osob

Nařízení napomáhá vytvoření právního rámce pro přístup k údajům, který se týká jedné z nejintimnějších oblastí soukromí v digitálním věku: obsahu a kontextu telekomunikačních služeb. Tento právní rámec, který klade důraz na rychlost a efektivitu, může vytvářet problémy v souvislosti se zajištěním základních lidských práv. Kompromisní řešení dosažená jako výsledek dlouhotrvajících jednání o obsahu nařízení v rámci unijního dialogu byla přijata s cílem umožnit dotčenému jedinci zasahovat do probíhajících procedur. Je tomu tak například v případě dodržování zásady *ne bis in idem* či požadavku trestnosti jednání podle práva obou států, jehož neexistence představuje důvod pro odmítnutí výkonu EVP, jakož i v případech, kdy vykonávající stát může zasáhnout a uvést tyto důvody pro odmítnutí výkonu EVP či EUP, a to i v případech, kdy mu oznámení nedošlo (viz výše). Tyto kroky mají význam proto, že zapojují do celé procedury vykonávající stát a umožňují mu v rámci jeho jurisdikce zasáhnout a chránit práva dotčených osob.

Neméně důležité je informování osoby, jejíž údaje jsou požadovány (nařízení ji označuje jako „uživatele“). Vydávající orgán bez zbytečného odkladu informuje tuto osobu o poskytnutí údajů na základě EVP. Uvedené informování může být odloženo nebo omezeno, nebo dokonce odepřeno, pokud by byla ohrožena prevence, odhalování, vyšetřování či stíhání trestných činů nebo výkon trestů, a dále aby byla chráněna veřejná, resp. národní bezpečnost, jakož i práva a svobody třetích osob. V takovém případě vydávající orgán uvede ve spisu důvody pro odložení informování, jeho omezení nebo upuštění od něj (včetně stručného odůvodnění).

A konečně nařízení stanoví právo dotčené osoby (podezřelého, obviněného nebo třetí osoby) na účinné prostředky nápravy EVP (nikoli u EUP), přičemž toto právo lze uplatnit pouze u soudů vydávajícího státu.

3 Přímá spolupráce státních orgánů s poskytovateli služeb jako zintenzivnění procedury vymáhání práva

Rozhodnutí EU formalizovat dříve dobrovolnou přímou spolupráci mezi národními vyšetřujícími orgány a poskytovateli služeb v jiných členských státech je reakcí na kritiku malé účinnosti existujících nástrojů vzájemné právní pomoci a zejména evropského vyšetřovacího příkazu. Nicméně je důležité zdůraznit, že směrnice o evropském vyšetřovacím příkazu (č. 2014/41/EU) není implementována v Dánsku a Irsku. Jak známo, oba státy se justiční spolupráce v trestních věcech tradičně účastní pouze v omezené míře, přičemž zejména rozhodnutí Irska o opt-out značně ovlivnilo oblast pohybu e-důkazů, vzhledem k tomu, že v irské jurisdikci sídlí řada evropských poboček nejvýznamnějších technologických společností (např. Meta, Microsoft, Google).¹⁶

Model přímé spolupráce představuje podstatné omezení národní suverenity vykonávajícího státu, tj. státu, v němž má poskytovatel služeb provozovnu. Toto omezení, pokud vyplývá z mezinárodní smlouvy, může být uplatňováno na základě zásady mezinárodního práva, podle níž suverenní státy mohou jednat jakýmkoli způsobem, pokud tím neporušují výslovný zákaz.¹⁷ V oblasti přeshraniční justiční spolupráce v trestních věcech na úrovni EU i Rady Evropy se ovšem jedná o široké sebeomezení států.¹⁸ Za zmínku zejména stojí, že použití nařízení EU jako legislativního nástroje významně omezuje diskreci národního zákonodárce v oblasti justiční spolupráce, a to na základě čl. 82 odst. 1 SFEU, který představuje základní ustanovení primárního práva EU týkající se justiční spolupráce mezi členskými státy v trestních věcech a právní základ pro vytvoření kanálů přímé spolupráce vyšetřujících orgánů s poskytovateli služeb...

Podle čl. 82 odst. 1 SFEU představuje základ justiční spolupráce v trestních věcech na úrovni EU zásada vzájemného uznávání. Ačkoli toto ustanovení nepřisuzuje pojmu vzájemné uznávání konkrétní význam ani neuvádí, že se nezbytně musí týkat spolupráce mezi vnitrostátními orgány veřejné moci, zcela nepochybně se týká *justiční* spolupráce, což je pojem, nezahnující soukromé subjekty.¹⁹ Zásada vzájemného uznávání si bere za vzor jiný unijní právní rámec, a sice *evropské hospodářské právo*. Je proto často argumentováno, že by měla být vykládána flexibilním způsobem a že v této souvislosti existuje prostor pro zohlednění nejnovějšího technologického vývoje, mj. zejména rostoucího významu přeshraničního přístupu k elektronickým důkazům.²⁰ Přijetí takového názoru však nebere v úvahu odlišné politické souvislosti *evropského trestního práva* ve srovnání s evropským hospodářským právem, neboť v případě toho druhého uplatňování zásady vzájemného uznávání umožňuje volný pohyb osob, zboží a služeb, zatímco v případě trestního práva se

¹⁶ V takovém případě se nadále použije Evropská úmluva o vzájemné pomoci v trestních věcech z roku 1959.

¹⁷ Zásada je odvozována z rozhodnutí PCIJ v případě *Lotus* (1929) – blíže viz Hertogen A. Letting *Lotus Bloom*, *European Journal of International Law*, Volume 26, Issue 4, November 2015, s. 901–926, <https://doi.org/10.1093/ejil/chv072>

¹⁸ TOSZA, S. *The E-Evidence Package is Adopted: End of a Saga or Beginning of a New One?* (2023) *EDPL* 2, s. 165.

¹⁹ *Tamtéž*, s. 169.

²⁰ Gless, S. *Zum Prinzip der gegenseitigen Anerkennung* (2004) *ZStW* 116 (2), s. 353 ad.

dotýkáme omezení základních svobod jako ústavního základu národních právních řádů.²¹ Kromě toho je tato omezující funkce uplatňována v kontextu, který neznamená sbližování vnitrostátních právních úprav v procesních otázkách jako celku, a tedy zahrnujících např. též ochranu práva na obhajobu, neboť směrnice přijaté na základě Usnesení Evropské rady ze dne 30. listopadu 2009 o „cestovní mapě pro posílení procesních práv podezřelých nebo obviněných osob v trestním řízení“ se tímto regulačním aspektem blíže nezabývaly.²² V každém případě je třeba poznamenat, že již před přijetím návrhu Komise EU na zlepšení přeshraničního přístupu k elektronickým důkazům byly právní přístupy jednotlivých členských států dosti rozdílné, nejen pokud jde o otázky související s nezbytnou vazbou na národní právní řády při činění vyšetřovacích úkonů s přeshraničními účinky, ale také s ohledem na procesní záruky, které jsou poskytovány osobám, jichž se tyto vyšetřovací úkony dotýkají. Vzhledem k tomu existovaly v národních úpravách značné diskrepance mezi postupným rozšiřováním postupů při činění vyšetřovacích úkonů a ochranou práv podezřelých nebo obviněných osob. Nařízení se touto otázkou nezabývá, neboť se nezabývá výkonem práva na obhajobu dotčených osob, s výjimkou toho, že samotnému podezřelému nebo obviněnému přiznává právo požádat o vydání EVP nebo EUP v rámci platné národní úpravy práva na obhajobu.

Je však pravda, že spolupráce se soukromými subjekty, zakotvená v nařízení, není první unijní úpravou v této oblasti. Právní rámec EU pro boj proti praní špinavých peněz je zřejmě nejreprezentativnějším příkladem norem, jimiž je soukromým osobám, nazývaným zde jako povinné subjekty, uložena řada povinností v oblasti náležité péče. Vyvolává to otázky ohledně vhodnosti decentralizace rozhodování týkajícího se trestního soudnictví, jež má dopad na jeho výkon.²³

Připomenout můžeme ještě některé další příklady, jako je existence mechanismů *whistleblowingu* v soukromém i veřejném sektoru, fungování programů resp. útvarů pro trestněprávní *compliance* v soukromých firmách či tzv. interní investigace.²⁴ Nově přijatý unijní předpis o přeshraničním přístupu k elektronickým důkazům však posunuje rozsah zapojení soukromých subjektů do výkonu veřejného práva na novou úroveň, která překračuje rámec pouhé samoregulace a zasahuje do oblasti výkonu veřejných povinností, včetně posuzování zákonnosti, přiměřenosti či ochrany základních lidských práv. Návrh nařízení o přeshraničním přístupu k elektronickým důkazům, předložený Komisí, poprvé vyslovil myšlenku privatizace vzájemné právní pomoci, včetně právních norem ukládajících poskytovatelům služeb dokonce i povinnost zkoumat, zda příslušný EVP zjevně neporušuje základní lidská práva nebo není zjevně zneužitelný, a přitom na druhé straně obsahuje hrozbu sankcí, které mohou být uloženy v případě nedodržení

²¹ Tamtéž, s. 358.

²² Srov. doc. 2009/C 295/01, online na [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32009G1204\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32009G1204(01))

²³ Blíže viz VAVOULA, N. *The evolving EU anti-money laundering regime. Challenges for fundamental rights and the rule of law* Maastricht Journal of European and Comparative Law. 2016, no. 2, s. 261 a násl.

²⁴ NÁHLOVSKÁ, E. Význam etického kodexu pro trestněprávní compliance. Advokátní deník. 16. 1. 2016 Dostupné online: <https://advokatnidenik.cz/2020/01/16/vyznam-etického-kodexu-pro-trestnepravni-compliance/>

povinností po obdržení vykonatelného příkazu.²⁵ V této podobě však návrh nebyl do konečné verze nařízení zahrnut. Nařízení nakonec stanoví pouze oznámení EVP k získání dat o provozu (s výjimkou údajů určených výhradně k identifikaci uživatele) nebo dat o obsahu vykonávajícímu orgánu, které může vést k uplatnění některého z důvodů k jeho odmítnutí (viz výše), mezi nimiž je i zjevné porušení příslušného základního práva uvedeného v čl. 6 Smlouvy o EU či v LZPS. Z toho tedy nutně vyplývá, že ve všech *ostatních případech* je to poskytovatel služeb, od něhož se očekává, že bude fungovat jako jakýsi „detektor“ porušení základních práv a při jeho zjištění odmítne vykonat příslušný EVP či EUP, čímž spustí mechanismus podle čl. 16 nařízení („Výkon příkazu“). Pokud však vykonávající orgán dospěje k opačnému závěru, tedy že k porušení základních práv vydáním EVP nedochází a příkaz má být vykonán, poskytovatel služeb při odmítnutí stále čelí riziku uložení sankce podle čl. 15 nařízení. To znamená, že poskytovatel služeb je postaven před dilema „splnění nebo potrestání“, dilema, které může být mj. ovlivněno i nedostatkem potřebných odborných znalostí (pokud jde o posouzení, v jakých případech může být vydání příkazu k poskytnutí nebo uchování dat v rozporu se základními právy), krátkými lhůtami k provedení a velkým počtem příkazů, které musí vykonat. Současně ale mohou být výše zmíněné „ostatní případy“, tj. situace, za nichž vykonávající stát nemá žádnou či skoro žádnou možnost zasáhnout z důvodu chybějícího oznámení, tvořeny žádostmi pocházejícími z vydávajícího státu, který se snaží identifikovat zranitelné osoby, jako jsou kupř. novináři, kteří mohou vyšetřovat skandál kolem politické korupce v tom samém státu.²⁶

Tento regulační rámec je komplikován skutečností, že poskytovatelé služeb jsou soukromými subjekty, které se řídí především korporátními zájmy. Soukromé společnosti sice často vyvíjejí iniciativy ve prospěch veřejných zájmů (např. v oblasti firemního etického kodexu a odpovědnosti firmy), ale zejména tehdy, pokud to zároveň (nebo především) slouží jejich veřejnému image nebo korporátní agendě.

To ale ještě neznamena, že jim může či měl by být svěřen výkon veřejné moci. Ta naopak vyžaduje nestrannost a nezávislost, což jsou kvality, které často nejsou vlastní soukromým společnostem, ani v souladu s jejich podnikatelskými zájmy. Při prosazování těchto zájmů může dokonce dojít k vykonání potenciálně zneužívajícího EVP či EUP, jen aby tyto subjekty zamezily uvalení sankcí. Je tomu tak zejména proto, že peněžité sankce mají nepříznivý dopad nejen na podnikový rozpočet, ale znamenají také poškození pověsti a další možné finanční ztráty, pokud je například odmítnutí splnit určitý EVP veřejností vnímáno jako krytí vyšetřovaného protiprávního jednání. Kromě toho jsou hodnotové soudy, které patří do veřejné sféry, spojeny s veřejnoprávními pravidly přijímání (politické) zodpovědnosti, zatímco zaměstnanci soukromé firmy se zodpovídají akcionářům a vlastníkům společnosti. Navíc může být s přenesením výkonu veřejné moci do soukromého sektoru spojeno i riziko zneužití moci či její výkon pod vlivem korupce.

25 MITSILEGAS, V. *Privatisation of mutual trust in Europe's area of criminal justice: The case of e-evidence*. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2018, No. 25, s. 263 et sd.

26 Viz EDRI, „e-Evidence“ trilogues: what's left of fundamental rights safeguards' (2022) online <https://edri.org/our-work/e-evidence-trilogues-whats-left-of-fundamental-rights-safeguards/>

4 Závěr a vývoj *de lege ferenda*

Iniciativa unijního normotvůrce upravit přeshraniční přístup k elektronickým důkazům v trestním řízení ukazuje rostoucí význam tzv. druhé generace forenzních důkazů, která zahrnuje mimo jiné i digitální data.²⁷ Jejich používání znamená nutnost zajistit, aby se občané seznámili s vlastnostmi těchto důkazů, a aby byla vytvořena správná infrastruktura pro jejich zpracování, včetně poskytnutí potřebných procesních záruk v trestním řízení, zahrnujícím využití elektronických důkazů získaných prostřednictvím EVP.

V tomto ohledu jsou formulace přijaté ve finální verzi nařízení a z nich vyplývající normativní důsledky problematické na více úrovních. Kladou totiž zvýšený důraz na trestní represi a efektivitu vymáhání práva, a to i za cenu oslabení ochrany základních lidských práv. Z této obecné tendence je jasnou výjimkou pouze výslovné uznání práva podezřelého nebo obviněné osoby požádat (ve prospěch jejího práva na obhajobu) o vydání EVP nebo EUP.

Nedostatek harmonizovaných pravidel pro přípustnost elektronických důkazů však představuje problém, který se stane ještě naléhavější vzhledem k rodící se třetí generaci forenzních důkazů, které budou generovány *přímo* informačními systémy.²⁸ Zatímco elektronické důkazy zahrnují mimo jiné údaje o obsahu, které mohou být vyměňovány prostřednictvím aplikace pro výměnu rychlých zpráv (*instant messaging*), důkazy generované umělou inteligencí (AI) budou zahrnovat například výstupy detektoru falzifikátů (*deepfake*), který zkoumá pravost výše uvedených údajů o obsahu (např. hlasová pošta) s pomocí AI. Prozatím jen málo národních zákonodárců podniklo kroky k regulaci používání důkazů generovaných AI. Snahy EU samotné vyvrcholily přijetím *AI Act* (2024), nařízení, kterým se stanoví harmonizovaná pravidla pro využití umělé inteligence.²⁹ To může mít nepřímý dopad na používání AI v oblasti trestního soudnictví, ale rozhodně se nezaměřuje na otázky, které se týkají trestního řízení a provádění důkazů. To znamená, že v oblasti trestního soudnictví, které se stále ještě přizpůsobuje digitálnímu prostředí, bude brzy postaveno před nutnost kategorizace nové generace důkazů, jejichž dekodování bude z větší či menší části v rukou soukromého sektoru, což před něj postaví další problémy související s tím, jak zajistit ochranu základních práv.

Literatura

DASKAL, J. Unpacking the CLOUD Act' (2018) *EUcrim* 4, s. 220 ad.

27 K nové „druhé generaci“ forenzních důkazů, které se vyznačují vysokou mírou průkaznosti, viz např. Murphy E.: *Inferences, Arguments, and Second Generation Forensic Evidence*, (2008) 59 *Hastings L.J.* 1047. Online na https://repository.uclawsf.edu/hastings_law_journal/vol59/iss5/4

28 See GLESS, S. *AI in the courtroom: a comparative analysis of machine evidence in criminal trials* (2020) *Georgetown Journal of International Law* 51, s. 195 a násl.

29 COM(2021)0206 – C9-0146/2021 – 2021/0106(COD)). Plný text online <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0138_EN.html>

EDRI. “e-Evidence” trilogues: what’s left of fundamental rights safeguards’ (2022). Dostupné z: <https://edri.org/our-work/e-evidence-trilogues-whats-left-of-fundamental-rights-safeguards/>>

EU. doc. 2009/C 295/01. Dostupné z: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32009G1204\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32009G1204(01))

EU. Non-paper: Improving cross-border access to electronic evidence: Findings from the expert process and suggested way forward (2017) Online. Dostupné z: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2017-05/20170522_non-paper_electronic_evidence_en.pdf

EUROPOL. SIRIUS EU Electronic Evidence Situation Report (2023). Online. Dostupné z: <https://www.europol.europa.eu/publications-events/publications/sirius-eu-electronic-evidence-situation-report-2023>

GLESS, S. Zum Prinzip der gegenseitigen Anerkennung. (2004) *ZStW* 116 (2), s. 353 a násl.

HERTOGEN, A. Letting Lotus Bloom, *European Journal of International Law*, Volume 26, Issue 4, November 2015, s. 901–926, Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/ejil/chv072>

JUSZCZAK, A. and E. SASON. The use of electronic evidence in the European Area of Freedom, Security and Justice. An introduction to the new EU package on e-evidence (2023) *EUcrim* 2, 182 a násl.

KOLOUCH, J. Cyber Crime. 2016, Praha: CZ.Nic. Online. Dostupné z: https://knihy.nic.cz/media/filer_public/46/a9/46a97e3e-4fc7-4598-a73e-a44b2cce5e57. ISBN 978-80-88168-18-8.

MITSOLEGAS, V. Privatisation of mutual trust in Europe’s area of criminal justice: The case of e-evidence. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2018, No. 25, s. 263 a násl.

MURPHY, E. Inferences, Arguments, and Second Generation Forensic Evidence, (2008) 59 *Hastings L.J.* 1047. Online. Dostupné z: https://repository.uclawsf.edu/hastings_law_journal/vol59/iss5/4

NÁHLOVSKÁ, E. Význam etického kodexu pro trestněprávní compliance. *Advokátní deník*. 16. 1. 2016. Online. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/01/16/vyznam-etickeho-kodexu-pro-trestnepravni-compliance/>

PASTRANA, A. The Proposal on Electronic Evidence in the European Union’ (2021). *Global Affairs* 7, 777 (s. 785 ad.).

SMUHA, N. Towards the EU harmonization of access to cross-border e-evidence. (2018). *European Criminal Law Review*, 83 a násl.

TOSZA, S. The E-Evidence Package is Adopted: End of a Saga or Beginning of a New One? (2023). *EDPL* 2, s. 165.

VAŠKE, V. Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. Praha: C.H. Beck, 2007. 491 s. ISBN 978-80-7179-614-5.

VAVOULA, N. The evolving EU anti-money laundering regime. Challenges for fundamental rights and the rule of law. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 2016, no. 2, s. 261 a násl.

WIECZOREK, I. The emerging role of the EU as a primary normative actor in the EU Area of Criminal Justice’ (2021). *European Law Journal* 27, s. 349 a násl.

Smlouvy s orgány veřejné moci v rámci vnitřního trhu

Contracts with Public Authorities within the Internal Market

JIŘÍ NOVOTNÝ¹

Abstrakt

Veřejné zakázky hrají klíčovou roli v dosažení inteligentního, udržitelného růstu podporujícího začlenění a zároveň k zajištění nejefektivnějšího využití veřejných prostředků. Podle Smlouvy o fungování EU² přijímá Unie opatření určená k zajištění fungování vnitřního trhu v souladu s příslušnými ustanoveními svých zakladatelských smluv. V oblasti smluv uzavíraných s orgány veřejné moci je harmonizace vnitrostátních právních předpisů členských států realizována zejména stanovením společných pravidel a postupů pro případy, kdy jsou uzavírány smlouvy s orgány veřejné moci. Tato koordinace je nezbytná k zajištění účinnosti zásad zakotvených ve Smlouvě o fungování Evropské unie, zejména volného pohybu zboží, svobody usazování a volného pohybu služeb, jakož i zásad z toho vyplývajících, jako je rovné zacházení, zákaz diskriminace, vzájemné uznávání, proporcionalita a transparentnost. Za tímto účelem Unie stanoví pravidla a principy jejichž revize a modernizace má zvýšit efektivitu veřejných výdajů, a to zejména usnadněním účasti malých a středních podniků na veřejných zakázkách. Otázkou jakým způsobem však koordinace vnitrostátních předpisů v otázce smluv uzavíraných s orgán veřejné moci přispívá k zajištění fungování vnitřního trhu, se zabývá následující článek. Obdobně lze hledat odpověď na otázku, jakým způsobem Unie v případě smluv uzavíraných s orgány veřejné moci odstraňuje odlišnosti vnitrostátních právních předpisů členských států.

Klíčová slova

EU, harmonizace, smluvní pravidla, veřejné zakázky

Abstract

Public procurement plays a key role in achieving smart, sustainable and inclusive growth while ensuring the most efficient use of public funds. Under the Treaty on the Functioning of the EU, the Union is to adopt measures designed to ensure the functioning of the internal market in accordance with the relevant provisions of its founding Treaties. In the area of contracts concluded with public authorities, harmonisation of the national laws of the Member States is achieved in particular by establishing common rules and procedures for the award of contracts to public authorities. Such coordination is necessary to ensure the effectiveness of the principles enshrined in the Treaty on the Functioning of the European Union, in particular the free movement of goods, freedom of establishment and freedom to provide services, as well as the principles resulting therefrom, such as equal treatment,

1 JUDr. et PhDr. Jiří Novotný, Ph.D., Katedra teorie práva, Fakulta právnická ZČU v Plzni; a VŠFS, a. s.

2 Smlouva o fungování EU, čl. 26 odst. 1.

non-discrimination, mutual recognition, proportionality and transparency. To this end, the Union shall lay down rules and principles, the revision and modernisation of which shall increase the efficiency of public spending, in particular by facilitating the participation of small and medium-sized enterprises in public procurement. The following article deals with the question of how the coordination of national regulations on contracts concluded with public authorities contributes to ensuring the functioning of the internal market. Similarly, the answer can be sought to the question of how the Union eliminates differences in the national legislation of the Member States in the case of contracts concluded with public authorities.

Key words

EU, harmonisation, contract rules, public procurement

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2025/1-06>

Úvodem k problematice

Směrnici Rady 71/305/EHS o koordinaci postupů při zadávání veřejných zakázek na stavební práce Unie již v roce 1971 harmonizovala vnitrostátní pravidla členských států při zadávání veřejných zakázek na stavební práce. Tato harmonizace se ale nevztahovala na veřejné zakázky, jejichž předmětem bylo dodání služeb či výroba, distribuce, přeprava nebo doprava vody a energie. Veřejné zakázky byly zmíněnou směrnicí definovány jako smlouvy za peněžní náhradu uzavřené písemně mezi dodavatelem (fyzickou či právnickou osobou) a orgánem zadávajícím veřejnou zakázku. Za orgán zadávající veřejnou zakázku byl pro účely směrnice považován státní, regionální nebo místní orgán a veřejnoprávní právnické osoby. Ačkoli tyto prvotní harmonizační snahy předcházely integračnímu záměru vytvořit vnitřní trh, byly vedeny již tehdy platným závazkem členských států odstranit dosavadní omezení svobody usazování a poskytování služeb, jež doprovázela snaha zajistit rovnost zacházení a rovné příležitosti mezi dopravními podniky, které napříč členskými státy podléhaly jak právu veřejnému, tak právu soukromému. Kritériem pro zadávání veřejných zakázek v rámci směrnice Rady 71/305/EHS byla jak nejnížší cena, tak i další kritéria, jako lhůta dokončení, provozní náklady, ziskovost a technické okolnosti. Svým obsahem směrnice Rady 71/305/EHS stanovila, kromě obecných pravidel, zejména pravidla pro zveřejnění a vedení řízení, a pravidla účasti v řízení.³ V souladu se stanoveným cílem postupně vytvořit vnitřní trh, Unie již v roce 1993 přijala směrnici o koordinaci postupů při zadávání zakázek subjekty působícími v odvětví vodního hospodářství, energetiky, dopravy a telekomunikací.⁴ Jedním z důvodů přijetí společných pravidel byla skutečnost, že tehdejší smlouva o EHS zakazovala omezení volného pohybu

3 Směrnice Rady 71/305/EHS ze dne 26. července 1971 o koordinaci postupů při zadávání veřejných zakázek na stavební práce *Úřední věstník L 185*, 16. 8. 1971.

4 Směrnice Rady 93/38/EHS ze dne 14. června 1993 o koordinaci postupů při zadávání zakázek subjekty působícími v odvětví vodního hospodářství, energetiky, dopravy a telekomunikací. *Úř. věst. L 199*, 9. 8. 1993, p. 84–138.

zboží a možnosti poskytovat služby týkající se zakázek zadávaných v odvětví vodního hospodářství, energetiky, dopravy, a telekomunikací.⁵

Prostřednictvím nařízení Rady (EHS) č. 3975/87 ze dne 14. prosince 1987⁶ byl stanoven postup pro použití pravidel hospodářské soutěže pro podniky v odvětví letecké dopravy, a dále pak byla nařízením (EHS) č. 3976/87 ze dne 14. prosince 1987 o použití čl. 85 odst. 3 Smlouvy pro určité kategorie dohod a jednání ve vzájemné shodě v odvětví letecké dopravy⁷, stanovena pravidla k prohloubení hospodářské soutěže mezi subjekty, které nabízejí služby v letecké dopravě veřejnosti. Obdobně i Smlouva o Euroatomu zakazovala jakákoli omezení založená na státní příslušnosti, pokud jde o společnosti podléhající soudní pravomoci členského státu, které projeví přání podílet se ve Společenství na výstavbě jaderných zařízení vědecké nebo průmyslové povahy nebo zde poskytovat s tím související služby.⁸ Důležitým pro následný vývoj harmonizace pravidel poskytování veřejných zakázek bylo rozhodnutí Rady 94/800/ES ze dne 22. prosince 1994 o uzavření dohod jménem Evropského společenství s ohledem na oblasti, které jsou v jeho působnosti, v rámci Uruguayského kola mnohostranných jednání (1986–1994)⁹, jež schválilo zejména Dohodu WTO o vládních zakázkách. Cílem dohody bylo vytvořit mnohostranný rámec vyvážených práv a povinností týkajících se veřejných zakázek se záměrem dosáhnout liberalizace a rozšíření světového obchodu. Dohoda se vztahovala na všechny předpisy, postupy a zvyklosti týkající se zadávání vládních zakázek, dále na zadávání vládních zakázek všemi smluvními prostředky, včetně koupě, koupě na splátky, nájmu nebo nájmu s právem následné koupě nebo bez něj, včetně jakékoli kombinace zboží a služeb.¹⁰

Přijetím směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/17/ES, o koordinaci postupů při zadávání zakázek subjekty působícími v odvětví vodního hospodářství, energetiky, dopravy a poštovních služeb; směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/18/ES, o postupech při zadávání veřejných zakázek na stavební práce, dodávky a služby; a dále pak směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/81/ES, o koordinaci postupů při zadávání některých zakázek na stavební práce, dodávky a služby zadavateli v oblasti obrany a bezpečnosti, měl být dosavadní přístup zjednodušen a více koordinován. Důvodem bylo přijetí nových změn směrnice Rady 92/50/EHS ze dne 18. června 1992 o koordinaci postupů při zadávání veřejných zakázek na služby¹¹, směrnice Rady 93/36/EHS ze dne 14. června

5 Smlouva o EHS, čl. 30 a čl. 59.

6 Council Regulation (EEC) No 3975/87 of 14 December 1987 laying down the procedure for the application of the rules on competition to undertakings in the air transport sector. OJ L 374, 31. 12. 1987, p. 1–8.

7 Council Regulation (EEC) No 3976/87 of 14 December 1987 on the application of Article 85 (3) of the Treaty to certain categories of agreements and concerted practices in the air transport sector. OJ L 374, 31. 12. 1987, p. 9–11.

8 Smlouva o Euroatomu, čl. 97.

9 94/800/EC: Council Decision (of 22 December 1994) concerning the conclusion on behalf of the European Community, as regards matters within its competence, of the agreements reached in the Uruguay Round multilateral negotiations (1986–1994). OJ L 336, 23. 12. 1994, p. 1–2.

10 Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations (1986–1994) - Annex 4 - Agreement on Government Procurement (WTO). OJ L 336, 23. 12. 1994, p. 273–289.

11 Council Directive 92/50/EEC of 18 June 1992 relating to the coordination of procedures for the award of public service contracts. OJ L 209, 24. 7. 1992, p. 1–24.

1993 o koordinaci postupů při zadávání veřejných zakázek na dodávky¹² a směrnice Rady 93/37/EHS ze dne 14. června 1993 o koordinaci postupů při zadávání veřejných zakázek na stavební práce¹³, které byly nutné ke splnění požadavků na zjednodušení a modernizaci vyjádřených veřejnými zadavateli a hospodářskými subjekty v jejich reakcích na Zelenou knihu, kterou přijala Komise dne 27. listopadu 1996¹⁴, měly být uvedené směrnice v zájmu srozumitelnosti přepracovány. Zadávání zakázek sjednaných v členských státech jménem státu, regionálních nebo místních orgánů a jiných veřejnoprávních subjektů mělo zajistit dodržování zásady zakladatelských smluv, zejména mělo být v souladu se zásadou volného pohybu zboží, zásadou svobody usazování a zásadou svobodného poskytování služeb a se zásadami z nich odvozenými, jako je zásada rovného zacházení, zásada zákazu diskriminace, zásada vzájemného uznávání, zásada proporcionality a zásada transparentnosti. Pro veřejné zakázky, které převyšovaly určitou hodnotu, bylo dle Unie žádoucí, aby byla vypracována ustanovení zavádějící na úrovni Společenství koordinaci vnitrostátních zadávacích řízení těchto zakázek, jež by byla založena na těchto zásadách, aby zajistila jejich účinnost a zaručila otevření zadávání veřejných zakázek hospodářské soutěži.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/17/ES umožňovala zadavatelům před zahájením zadávacího řízení prostřednictvím „technického dialogu“ vyhledávat nebo přijímat informace, které mohou použít při přípravě zadávací dokumentace za předpokladu, že tyto informace nebudou bránit hospodářské soutěži. S ohledem na rozmanitost zakázek na stavební práce zamýšlela směrnice zadavatelům stanovit buď společné, nebo oddělené zadávání zakázek na návrh a provádění stavebních prací. Záměrem směrnice ale nebylo předepsat společné nebo oddělené zadávání. Rozhodnutí zadat zakázku společně nebo odděleně mělo být založeno na kvalitativních a hospodářských kritériích, která měla být vymezena vnitrostátním právem. Podle směrnice zakázka mohla být považována za zakázku na stavební práce, pouze pokud její předmět zvláště zahrnoval provedení činností uvedených v příloze XII, a to i tehdy, když zakázka zahrnovala poskytování jiných služeb nezbytných k provedení těchto činností. Zakázky na služby, zejména v oblasti správy majetku, mohly za určitých okolností zahrnovat stavební práce. Pokud byly však tyto stavební práce ve vztahu k hlavnímu předmětu zakázky pouze vedlejší a byly jen jeho případným důsledkem nebo doplňkem, skutečnost, že byly zahrnuty do zakázky, nebyla důvodem, aby byla posuzována jako zakázka na stavební práce. Pro účely výpočtu odhadované hodnoty zakázky na stavební práce směrnice doporučovala za vhodné vzít za základ hodnotu samotných stavebních prací a případnou odhadovanou hodnotu dodávek a služeb, které zadavatelé dávají k dispozici zhotovitelům, do té míry, do jaké byly tyto služby nebo dodávky nezbytné k provedení dotčených prací. Mělo být zřejmé, že pro účely této právní úpravy jsou dotčenými službami služby, které poskytují zadavatelé prostřednictvím svých vlastních zaměstnanců. Na druhou stranu výpočet hodnot zakázek na služby poskytnuté či neposkytnuté zhotoviteli na dodatečné provedení stavebních

12 Council Directive 93/36/EEC of 14 June 1993 coordinating procedures for the award of public supply contracts. OJ L 199, 9. 8. 1993, p. 1–53.

13 Council Directive 93/37/EEC of 14 June 1993 concerning the coordination of procedures for the award of public works contracts. OJ L 199, 9. 8. 1993, p. 54–83.

14 COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. GREEN PAPER - PUBLIC PROCUREMENT IN THE EUROPEAN UNION: EXPLORING THE WAY FORWARD. COM/96/0583 FINAL. Brusel dne 27. 11. 1996.

prací se řídil pravidly používanými na zakázky na služby. Pokud jde o zakázky na služby, mělo být úplné uplatňování této směrnice na přechodnou dobu omezeno na zadávání zakázek na ty služby, u kterých směrnice dovoluje, aby se v plné míře využil potenciál pro zvýšení přeshraničního obchodu. Zakázky na jiné služby měly být po určitou dobu sledovány před tím, než bude přijato rozhodnutí o plném uplatňování této směrnice.¹⁵

Odvětví jako vodní hospodářství, energetika a doprava, a telekomunikace patřily k odvětvím, které byly podle akčního programu a časového plánu Bílé knihy o dotvoření vnitřního trhu vyjmuté z aplikace směrnice Rady 71/305/EHS ze dne 26. července 1971 o koordinaci postupů při zadávání veřejných zakázek na stavební práce, a směrnice Rady 77/62/EHS ze dne 21. prosince 1976 o koordinaci postupů při zadávání veřejných zakázek na dodávky. Důvodem pro vynětí těchto odvětví byla dle Unie skutečnost, že subjekty poskytující služby byly v některých případech veřejnoprávní a v jiných subjekty soukromoprávní. Pro vytvoření vnitřního trhu však bylo dle Unie nezbytné zajistit skutečné otevření trhu a přiměřenou rovnováhu při používání pravidel pro zadávání veřejných zakázek v těchto odvětvích. Právě uzavřená povaha trhů zmíněných odvětví, existence zvláštních a výlučných práv udělovaných vnitrostátními orgány, která se týkají dodávek do sítí, poskytování nebo provozu sítí pro zajištění dotyčných služeb, využití geografické oblasti pro určitý účel, poskytování a provozování veřejných telekomunikačních sítí nebo poskytování veřejných telekomunikačních služeb, byla důvodem, proč subjekty působící v těchto odvětvích nenakupovaly na základě soutěže na úrovni Společenství. Další příčinou, proč ve zmíněných odvětvích neexistovala soutěž na úrovni Společenství, spočívala dle Unie v tom, že existovaly různé způsoby, kterými mohly vnitrostátní orgány ovlivnit chování zadavatelů, včetně majetkové účasti a zastoupení ve správních, řídicích nebo dozorčích orgánech zadavatelů.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/18/ES, o postupech při zadávání veřejných zakázek na stavební práce, dodávky a služby poskytla veřejným zadavatelům před zahájením zadávacího řízení prostřednictvím „technického dialogu“ možnost vyhledávat nebo přijímat informace, které mohly použít při přípravě zadávací dokumentace za předpokladu, že tyto informace nebudou bránit hospodářské soutěži. Dále bylo veřejným zadavatelům umožněno stanovit buď společné, nebo oddělené zadávání zakázek na návrh a provádění stavebních prací, a to práce s ohledem na rozmanitost veřejných zakázek na stavební práce. Směrnice ale neumožňovala veřejným zadavatelům předepsat společné nebo oddělené zadávání veřejných zakázek. Rozhodnutí zadat zakázku společně nebo odděleně by mělo být založeno na kvalitativních a hospodářských kritériích, která mohly být vymezena vnitrostátním právem. Podle směrnice mohla být zakázka považována za veřejnou zakázku na stavební práce, pouze pokud její předmět zvláště zahrnuje provedení činností (specifikovaných v příloze I), a to i tehdy, když zakázka zahrnovala poskytování jiných služeb nezbytných k provedení těchto činností. Veřejné zakázky na služby, zejména v oblasti správy majetku, mohly za určitých okolností zahrnovat stavební práce. Pokud však takové stavební práce byly ve vztahu k hlavnímu předmětu zakázky pouze vedlejší a byly jen jeho případným důsledkem nebo doplňkem, skutečnost, že byly zahrnuty do

15 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/17/ES ze dne 31. března 2004 o koordinaci postupů při zadávání zakázek subjekty působícími v odvětví vodního hospodářství, energetiky, dopravy a poštovních služeb. Úř. věst. L 134, 30. 4. 2004.

zakázky, nebylo dle směrnice důvodem, aby byla posuzována jako veřejná zakázka na stavební práce. Směrnice současně definovala na úrovni rámcové dohody zvláštní pravidly pro rámcové dohody uzavřené pro zakázky spadající do oblasti působnosti směrnice. V případě, že veřejný zadavatel uzavřel rámcovou dohodu, jež se týkala zejména zveřejňování, lhůt a podmínek pro podávání nabídek, mohl sjednat zakázky založené na této rámcové dohodě v době platnosti této dohody buď za použití podmínek stanovených v rámcové dohodě, nebo pokud nebyly všechny podmínky předem stanoveny v rámcové dohodě, obnovením soutěže mezi stranami rámcové dohody ve vztahu k těm podmínkám, které nebyly stanoveny. Obnovení soutěže tak mělo být v souladu s určitými pravidly, jejichž cílem bylo zaručit nezbytnou pružnost a dodržování obecných zásad, zejména zásady rovného zacházení. Ze stejných důvodů byla doba platnosti rámcové dohody omezena a neměla překročit čtyři roky, s výjimkou případů, které veřejní zadavatelé náležitě odůvodní.¹⁶

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/81/ES, o koordinaci postupů při zadávání některých zakázek na stavební práce, dodávky a služby zadavateli v oblasti obrany a bezpečnosti, upravila zvláštní požadavky zejména v oblasti bezpečnosti dodávek a bezpečnosti informací. Požadavky se vztahovaly především nákupů zbraní, střeliva a válečného materiálu pro ozbrojené síly, jakož i služeb a prací s tím přímo souvisejících, ale také některých zvláště citlivých nákupů v oblasti nevojenské bezpečnosti. Pravidla směrnice se vztahovala jak na vojenské vybavení, tak na oblast nevojenské bezpečnosti. Vojenské vybavení bylo specifikováno podle typů výrobků dle seznamu zbraní, střeliva a válečného materiálu přijatým rozhodnutím Rady 255/58 ze dne 15. dubna 1958¹⁷ a členské státy se mohly při provádění směrnice omezit pouze na tento seznam, jež zahrnoval pouze vybavení, které je navrženo, vyvinuto a vyrobeno speciálně pro vojenské účely. V oblasti nevojenské bezpečnosti se pravidla směrnice vztahovala na zadávání zakázek podobné povahy a stejné citlivosti jako zakázky v oblasti obrany. To byl případ především oblastí, v nichž vojenské a nevojenské síly spolupracovaly na splnění stejného úkolu nebo v nichž je účelem veřejné zakázky chránit bezpečnost Unie nebo členských států na jejich vlastním území či mimo ně před vážnými hrozbami ze strany nevojenských nebo nevládních subjektů (jako např. ochrana hranic, činnost policie a mise pro řešení krizí).¹⁸

Změna unijní strategie

V roce 2014 Unie reformovala dosavadní pravidla pro zadávání veřejných zakázek prostřednictvím směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/25/EU ze dne 26. února

¹⁶ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/18/ES ze dne 31. března 2004 o koordinaci postupů při zadávání veřejných zakázek na stavební práce, dodávky a služby. Úř. věst. L 134, 30. 4. 2004, p. 114–240.

¹⁷ Council Decision of 31 March 1958 drawing up a list of products to which Article 223(l)b applies. 255/58, 31 March 1958 and Written Question E-132/01, 4 May 2001.

¹⁸ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/81/ES ze dne 13. července 2009 o koordinaci postupů při zadávání některých zakázek na stavební práce, dodávky a služby zadavateli v oblasti obrany a bezpečnosti a o změně směrnic 2004/17/ES a 2004/18/ES (Text s významem pro EHP). Úř. věst. L 216, 20. 8. 2009, p. 76–136.

2014 o zadávání zakázek subjekty působícími v odvětví vodního hospodářství, energetiky, dopravy a poštovních služeb a o zrušení směrnice 2004/17/ES; směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/24/EU ze dne 26. února 2014 o zadávání veřejných zakázek a o zrušení směrnice 2004/18/ES; směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/81/ES ze dne 13. července 2009 o koordinaci postupů při zadávání některých zakázek na stavební práce, dodávky a služby veřejnými zadavateli nebo zadavateli v oblasti obrany a bezpečnosti a o změně směrnice 2004/17/ES a 2004/18/ES; a dále pak směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/23/EU ze dne 26. února 2014 o udělování koncesí; směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/55/EU ze dne 16. dubna 2014 o elektronické fakturaci při zadávání veřejných zakázek.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/24/EU blíže definovala samotný pojem zadávání veřejných zakázek a stanovila pravidla pro zadávání veřejných zakázek a organizování soutěží o návrh veřejnými zadavateli, jejichž odhadovaná hodnota dosahovala finančních limitů stanovených směrnicí. Cílem pravidel pro zadávání veřejných zakázek nebylo pokrýt všechny formy vynakládání veřejných peněžních prostředků, ale pouze ty, jejichž cílem bylo pořízení stavebních prací, dodávek nebo služeb za úplaty prostřednictvím veřejné zakázky. Směrnice se tak měla vztahovat pouze na pořízení stavebních prací, dodávek nebo služeb bez ohledu na to, zda k němu dochází prostřednictvím nákupu, leasingu nebo jiných smluvních forem. Pojem pořízení byl směrnicí chápán širěji ve smyslu získání výhod z příslušných stavebních prací, dodávek nebo služeb, přičemž nebyl nezbytně vyžadován převod vlastnictví na zadavatele zakázek. Směrnice současně zaváděla nová pravidla o přeshraničním společném zadávání veřejných zakázek, a to za účelem usnadnění spolupráce mezi veřejnými zadavateli a pro zvýraznění prospěchu vnitřního trhu vytvořením přeshraničních podnikatelských příležitostí pro dodavatele a poskytovatele služeb. Směrnice dále upravila podmínky pro přeshraniční využívání centrálních zadavatelů a určení použitelné právní předpisy pro zadávání veřejných zakázek, včetně použitelných právních předpisů pro opravné prostředky.¹⁹ Společné zadávání veřejných zakázek veřejnými zadavateli z různých členských států i po koordinaci pravidel naráželo na konkrétní právní problémy z hlediska konfliktů vnitrostátních právních předpisů, kdy především veřejní zadavatelé byli vystaveni značným právním a praktickým obtížím při nákupech od centrálních zadavatelů v jiných členských státech, nebo při společném zadávání veřejných zakázek, a to i přesto, že směrnice 2004/18/ES implicitně umožňovala přeshraniční společné zadávání veřejných zakázek.

Cílem přijetí směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/25/EU bylo zachovat pravidla pro zadávání zakázek subjekty působícími v odvětví vodního hospodářství, energetiky, dopravy a poštovních služeb. Důvodem byla skutečnost, že vnitrostátní orgány byly i nadále schopné ovlivnit jednání dotyčných subjektů, a to i prostřednictvím kapitálové účasti nebo zastoupením v jejich správních, řídicích nebo dozorcích orgánech. Dalším z důvodů pro ponechání právní úpravy zadávání zakázek v těchto odvětvích byl uzavřený charakter trhů, na kterých subjekty z těchto odvětví působí, způsobený tím, že členské státy udělují zvláštní nebo výhradní práva na dodávky, obstarávání nebo provozování sítí

19 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/24/EU ze dne 26. února 2014 o zadávání veřejných zakázek a o zrušení směrnice 2004/18/ES Text s významem pro EHP. Úř. věst. L 94, 28. 3. 2014, p. 65–242.

pro poskytování dotčených služeb. Unie v tomto ohledu zdůrazňovala, že pro dosažení skutečného otevření trhu a přiměřené rovnováhy při používání pravidel pro zadávání zakázek v odvětvích vodního hospodářství, energetiky, dopravy a poštovních služeb, musí být subjekty, jež mají být zahrnuty, vymezeny na jiném základě než odkazem na jejich právní postavení. Dle Unie tak bylo nezbytné zajistit, aby nebylo ohroženo rovné zacházení se zadavateli z veřejného a soukromého sektoru, a dále pak i to, aby v souladu s článkem 345 Smlouvy o fungování EU nebyla dotčena úprava vlastnictví uplatňovaná v členských státech.²⁰

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/23/EU zcela nově vytvářela na úrovni Unie právní rámec pro udělování koncesí. Podle Unie dosavadní stav, ve kterém nebyla jednoznačně na úrovni Unie stanovena pravidla, která upravovaly udělování koncesí, vyvolával nejen nejistotu, vytvářel překážky pro volný pohyb služeb a narušoval fungování vnitřního trhu. Hospodářské subjekty, zejména malé a střední podniky, byly dle Unie připravovány o svá práva na vnitřním trhu a přicházely o důležité obchodní příležitosti, přičemž ve stávajícím stavu se orgánům veřejné správy nemuselo podařit nalézt nejlepší možnost použití veřejných finančních prostředků, aby občané Unie mohli využívat kvalitní služby za nejlepší ceny. Podle Unie měl odpovídající a vyvážený právní rámec pro udělování koncesí zajistit pro všechny hospodářské subjekty v Unii účinný a nediskriminační přístup na trh a právní jistotu podporující veřejné investice do infrastruktur a strategických služeb pro občany. Zamýšlený právní rámec měl přinést i větší právní jistotu pro hospodářské subjekty a měl představovat základní nástroj umožňující další otevření mezinárodních trhů s veřejnými zakázkami a posílení mezinárodního obchodu. Zvláštní význam pak byl v rámci směrnice přikládán zlepšení možností malých a středních podniků co do přístupu na trhy s koncesemi v celé Unii.²¹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/23/EU ze dne 26. února 2014 o udělování koncesí²², stanovila pravidla pro řízení, na jejichž základě veřejní zadavatelé a zadavatelé zadávají zakázky prostřednictvím koncese, jejíž odhadovaná hodnota dosahovala alespoň finančních limitů ve výši 5 186 000 EUR nebo vyšší. Za finanční hodnotu koncese se považoval celkový obrát koncesionáře bez DPH za dobu trvání koncese, odhadnutý veřejným zadavatelem nebo zadavatelem, jako protiplnění za stavební práce a služby, jež jsou předmětem koncese, jakož i za dodávky, jež s těmito stavebními pracemi a službami souvisejí. Zmíněná směrnice se vztahovala na udělování koncesí na stavební práce a na služby hospodářským subjektům, a to veřejnými zadavateli nebo zadavateli za předpokladu, že stavební práce nebo služby jsou určeny k vykonávání směrnicí specifikovaných činností. Uplatňování této směrnice podléhalo článku 346 Smlouvy o fungování EU. Dohody, rozhodnutí či jiné právní nástroje, které upravovaly rozdělení pravomocí a odpovědnosti za výkon úkolů veřejné služby mezi veřejnými zadavateli či zadavateli nebo skupinami veřejných zadavatelů či zadavatelů a které nestanovily odměnu za smluvní plnění, se považovaly za věc vnitřní organizace

20 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/25/EU ze dne 26. února 2014 o zadávání zakázek subjekty působícími v odvětví vodního hospodářství, energetiky, dopravy a poštovních služeb a o zrušení směrnice 2004/17/ES Text s významem pro EHP. Úř. věst. L 94, 28. 3. 2014, p. 243–374.

21 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/23/EU ze dne 26. února 2014 o udělování koncesí Text s významem pro EHP. Úř. věst. L 94, 28. 3. 2014, s. 1–64.

22 Directive 2014/23/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on the award of concession contracts Text with EEA relevance. OJ L 94, 28. 3. 2014, s. 1–64.

dotyčného členského státu, a tudíž nebyly touto směrnicí žádným způsobem dotčeny. Nařízením (EU) 2023/2497 ze dne 15. listopadu 2023 byl výše uvedený finanční limit navýšen na částku 5 538 000 EUR.²³

Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2014/24/EU ze dne 26. února 2014 o zadávání veřejných zakázek a o zrušení směrnice 2004/18/ES²⁴ byla stanovena pravidla pro zadávání veřejných zakázek a organizování soutěží o návrh veřejnými zadavateli, jejichž odhadovaná hodnota dosahuje alespoň finančních limitů uvedených ve směrnici. Podle směrnice byly limity veřejné zakázky, jejichž odhadovaná hodnota bez DPH se rovnala těmto finančním limitům nebo je vyšší: 5 186 000 EUR u veřejných zakázek na stavební práce, 134 000 EUR u veřejných zakázek na dodávky a služby zadávaných ústředními orgány státní správy a u soutěží o návrh pořádaných takovými orgány; 207 000 EUR u veřejných zakázek na dodávky a služby zadávaných veřejnými zadavateli na nižší úrovni a u soutěží o návrh pořádaných takovými zadavateli; a 750 000 EUR u veřejných zakázek na sociální a jiné zvláštní služby. Zadáváním veřejných zakázek ve smyslu této směrnice bylo pořízení veřejné zakázky prostřednictvím stavebních prací, dodávek nebo služeb jedním či více veřejnými zadavateli od hospodářských subjektů vybraných těmito veřejnými zadavateli bez ohledu na to, zda tyto stavební práce, dodávky nebo služby mají sloužit veřejnému účelu, či nikoli. Směrnicí však nebyl dotčen způsob, jakým členské státy organizují své systémy sociálního zabezpečení. Shodně s předchozí směrnicí dohody, rozhodnutí či jiné právní nástroje, které upravovaly rozdělení pravomocí a odpovědnosti za výkon veřejných úkolů mezi veřejnými zadavateli nebo skupinami veřejných zadavatelů a které nestanovily odměnu za smluvní plnění, se považovaly za věc vnitřní organizace dotčeného členského státu, a tudíž nebyly touto směrnicí žádným způsobem dotčeny.²⁵ Nařízením (EU) 2023/2495 ze dne 15. listopadu 2023 byl finanční limit u veřejných zakázek na stavební práce navýšen na částku 5 538 000 EUR; u veřejných zakázek na dodávky a služby zadávaných ústředními orgány státní správy a u soutěží o návrh pořádaných takovými orgány na částku 143 000 EUR; u veřejných zakázek na dodávky a služby zadávaných veřejnými zadavateli na nižší úrovni a u soutěží o návrh pořádaných takovými zadavateli navýšen na částku 221 000 EUR.²⁶

Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2014/25/EU ze dne 26. února 2014 o zadávání zakázek subjekty působícími v odvětví vodního hospodářství, energetiky, dopravy a poštovních služeb a o zrušení směrnice 2004/17/ES byla stanovena pravidla pro zadávání zakázek zadavateli a organizování soutěží o návrh, pokud jde o zakázky a soutěže o návrh, jejichž odhadovaná hodnota dosahuje alespoň finančních limitů: 414 000 EUR u zakázek na dodávky a služby, jakož i u soutěží o návrh; 5 186 000 EUR u zakázek na

23 Nařízení Komise v přenesené pravomoci (EU) 2023/2497 ze dne 15. listopadu 2023, kterým se mění směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/23/EU ohledně finančních limitů pro koncese. C/2023/7637. Úř. věst. L, 2023/2497, 16. 11. 2023.

24 Directive 2014/24/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on public procurement and repealing Directive 2004/18/EC Text with EEA relevance. OJ L 94, 28. 3. 2014, s. 65–242.

25 Directive 2014/24/EU, čl. 1.

26 Nařízení Komise v přenesené pravomoci (EU) 2023/2495 ze dne 15. listopadu 2023, kterým se mění směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/24/EU ohledně finančních limitů pro veřejné zakázky na dodávky, na služby a na stavební práce a pro soutěže o návrh, C/2023/7642. Úř. věst. L, 2023/2495, 16. 11. 2023.

stavební práce; a 1 000 000 EUR u zakázek na sociální a jiné zvláštní služby. Zadáváním zakázek ve smyslu této směrnice bylo pořízení, dodávek, stavebních prací, nebo služeb prostřednictvím zakázky na dodávky, stavební práce a služby jedním či více zadavateli od hospodářských subjektů vybraných těmito zadavateli, pokud příslušné stavební práce, dodávky nebo služby byly určeny k výkonu některé z činností. Oblast působnosti této směrnice nezahrnovala služby obecného zájmu, které neměly hospodářskou povahu. Touto směrnicí nebyla dotčena možnost členských států stanovit v souladu s právem Unie, co považují za služby obecného hospodářského zájmu, jakým způsobem by tyto služby měly být organizovány a financovány, v souladu s pravidly pro státní podpory, a jakým zvláštním povinnostem by měly podléhat. Touto směrnicí rovněž nebylo dotčeno rozhodnutí veřejných orgánů, zda, jak a do jaké míry chtějí samy vykonávat veřejné funkce podle článku 14 Smlouvy o fungování EU a Protokolu č. 26.²⁷ Nařízením Komise v přenesené pravomoci (EU) 2023/2496 ze dne 15. listopadu 2023 byly výše uvedené limity u zakázek na dodávky a služby, jakož i u soutěží o návrh navýšeny na částku 443 000 EUR; a u zakázek na stavební práce navýšeny na částku 5 538 000 EUR.²⁸

Shora uvedená pravidla pro udělování koncesí měla za cíl stanovit jasný právní přístup a současně zaručit účinný přístup na trh s koncesemi pro všechny uniijní podniky, včetně malých a středních podniků, a poskytnout jim možnosti pro investice do významnějších veřejných služeb v budoucnosti. Dalším příkladem mohou být pravidla pro elektronickou fakturaci. V členských státech existovala řada celosvětových, celostátních, regionálních i soukromých norem pro elektronickou fakturaci, žádná z těchto norem však nepřevažovala a většina z nich nebyla navzájem interoperabilní. Napříč Uníí tak neexistovala žádná společná norma, a členské státy v případě, kdy prosazují používání elektronických faktur při zadávání veřejných zakázek nebo toto používání povinně ukládají, preferovaly vytvoření vlastního technického řešení založeného na vlastní vnitrostátní normě. V důsledku toho počet odlišných norem koexistujících v rámci všech členských států dle Unie narůstá a je pravděpodobné, že se bude i dále zvyšovat. Dalším příkladem pravidel byla pravidla v oblasti zadávání zakázek subjekty působícími v odvětví vodního hospodářství, energetiky, dopravy a poštovních služeb, kdy pro hospodářské soutěže byla vypracována ustanovení koordinující postupy při zadávání zakázek překračujících určitou hodnotu.

Současný stav sbližování právních předpisů

Ačkoli si Unie dala za cíl vytvořit a rozvíjet prostor svobody, bezpečnosti a práva, a k postupnému vytvoření tohoto prostoru má Unie pravomoc přijímat opatření týkající se soudní spolupráce v občanských věcech s mezinárodním prvkem v míře nezbytné pro řádné fungování vnitřního trhu, i nadále přetrvávají zásadní odlišnosti v rámci jednotlivých

27 Directive 2014/25/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on procurement by entities operating in the water, energy, transport and postal services sectors and repealing Directive 2004/17/EC Text with EEA relevance. OJ L 94, 28. 3. 2014, s. 243–374.

28 Nařízení Komise v přenesené pravomoci (EU) 2023/2496 ze dne 15. listopadu 2023, kterým se mění směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/25/EU ohledně finančních limitů pro zakázky na dodávky, na služby a na stavební práce a pro soutěže o návrh. C/2023/7647. Úř. věst. L, 2023/2496, 16. 11. 2023.

právních řádu členských států. Případné kolize smluvních závazkových vztahů podle občanského a obchodního práva jsou v současnosti řešeny prostřednictvím kolizních norem.²⁹ Je nezbytné, aby zadávání veřejných zakázek orgány nebo jménem orgánů členských států musí být v souladu se zásadami zakotvenými ve Smlouvě o fungování Evropské unie, a to zejména zásadami volného pohybu zboží, svobody usazování a volného pohybu služeb, jakož i se zásadami z nich vyplývajících, jako je rovné zacházení, zákaz diskriminace, vzájemné uznávání, proporcionalita a transparentnost. Pro veřejné zakázky, které převyšují určitou hodnotu, byla již vypracována ustanovení koordinující vnitrostátní postupy při zadávání veřejných zakázek, aby bylo zajištěno uplatňování uvedených zásad v praxi a otevření zadávání veřejných zakázek hospodářské soutěži. Otevřená soutěž s cílem získat za veřejné prostředky maximální protihodnotu, však i přes stanovení výše uvedených koordinujících postupů, právě z důvodu odlišných vnitrostátních pravidel, eliminuje ze soutěže především malé a střední podniky, a to právě pro zvýšené náklady spojené s přeshraniční veřejnou zakázkou.

Unie s cílem zvýšit u účastníků trhu, včetně malých a středních podniků, důvěru v účast na zadávacích řízeních přijala několik právních úprav, jejichž cílem bylo dosažení účinných možností řešení problémů a spravedlivého zadávání veřejných zakázek nezávislým přezkumem rozhodnutí o zadání veřejné zakázky. Směrnice o zvýšení účinnosti přezkumného řízení při zadávání veřejných zakázek ukládá členským státům zajistit, aby přezkumné řízení na zadání veřejné zakázky probíhalo podle prováděcích pravidel, jež budou dostupná každé osobě, která má nebo měla zájem na získání určité zakázky a které v důsledku domnělého protiprávního jednání vznikla nebo hrozí škoda. Požadavek Unie na přezkumné řízení zahrnoval zejména pravomoc přijímat co nejrychleji prostřednictvím předběžných postupů předběžná opatření směřující k nápravě domnělého protiprávního jednání nebo k zabránění dalšímu poškození dotčených zájmů, včetně opatření vedoucích k pozastavení nebo zajištění pozastavení daného zadávacího řízení nebo výkonu rozhodnutí učiněného veřejným zadavatelem; zrušit protiprávní rozhodnutí nebo zajistit jeho zrušení, včetně odstranění diskriminačních technických, hospodářských nebo finančních specifikací ve výzvě k podání nabídek, v zadávací dokumentaci nebo v jakýchkoliv dalších dokumentech souvisejících se zadávacím řízením; a současně také požadavek přiznat náhradu škody osobám poškozeným protiprávním jednáním.³⁰

Dalším krokem k odstranění nejednotnosti jednotlivých vnitřních právních řádů členských států, resp. k odstranění rozdílů v pravidlech pro zadávání veřejných zakázek v jednotlivých členských státech Unie, je dále pak zavedení pravidel pro společné zadávání veřejných zakázek veřejnými zadavateli z různých členských států. Ačkoli již směrnice 2004/18/ES umožňovala přeshraniční společné zadávání veřejných zakázek, nebyly touto směrnicí odstraněny obtíže při nákupech od centrálních zadavatelů v jiných členských státech nebo při společném zadávání veřejných zakázek. Z tohoto důvodu zavedla směrnice 2014/24/EU nová pravidla o přeshraničním společném zadávání veřejných zakázek, jež měly

29 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I). Úř. věst. L 177, 4. 7. 2008, s. 6–16.

30 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2007/66/ES ze dne 11. prosince 2007, kterou se mění směrnice Rady 89/665/EHS a 92/13/EHS, pokud jde o zvýšení účinnosti přezkumného řízení při zadávání veřejných zakázek (Text s významem pro EHP). Úř. věst. L 335, 20. 12. 2007, s. 31–46.

usnadnit spolupráci mezi veřejnými zadavateli a pro zvýraznění prospěchu vnitřního trhu vytvořením přeshraničních podnikatelských příležitostí pro dodavatele a poskytovatele služeb.

Společné zadávání veřejných zakázek s ohledem na výše uvedené může mít různou podobu, tedy jak společně koordinovaným zadáváním veřejných zakázek prostřednictvím přípravy společných technických specifikací pro stavební práce, dodávky nebo služby, jež budou zadány několika veřejnými zadavateli, z nichž každý povede samostatné zadávací řízení, až po případy, kdy veřejní zadavatelé společně povedou jediné zadávací řízení, a to buď na základě společného jednání, nebo pověřením jednoho veřejného zadavatele, aby zadávací řízení vedl jménem všech veřejných zadavatelů. Společné zadávání veřejných zakázek bylo směrnicí 2014/24/EU specifikováno buď jako příležitostné společné zadávání veřejných zakázek, tedy případ, kdy se dva nebo více veřejných zadavatelů dohodnou na společném provádění některých konkrétních zadávacích řízení. Pokud bylo zadávací řízení vedeno celé společně jménem a na účet všech zúčastněných veřejných zadavatelů, pak v takovém případě postihovala veřejné zadavatele společná odpovědnost za plnění svých povinností podle zmíněné směrnice.³¹ Druhou rovinu pak představovala pravidla pro zadávání veřejných zakázek za účasti veřejných zadavatelů z různých členských států. V tomto případě mohou veřejní zadavatelé z různých členských států jednat společně při zadávání veřejných zakázek jedním ze způsobů stanovených směrnicí.³²

Závěr

Nedílnou součástí vnitřního trhu je využívání veřejných prostředků. Pro orgány veřejné moci by zadávání veřejných zakázek mělo být účinným nástrojem pro efektivní, udržitelné a strategické vynakládání veřejných financí. Ačkoli je základem zadávání veřejných zakázek otevřená soutěž, a to s cílem získat za veřejné prostředky maximální protihodnotu, jsou z důvodu odlišných vnitrostátních pravidel ze soutěže i nadále eliminováni zejména malé a střední podniky, právě pro zvýšené náklady spojené s přeshraniční účastí v soutěži o veřejnou zakázku. I přes shora uvedené snahy Unie zvýšit napříč členskými státy důvěru účastníků trhu v účasti v přeshraničním zadávání veřejných zakázek, nebyla doposud odstraněna jedna ze základních překážek, která přináší účastníkům zvýšené náklady, a to odlišné vnitrostátní právní normy členských států. K odstranění rozdílů odlišných vnitrostátních právních řádů členských států v případě zadávání veřejných zakázek přistoupila Unie, kromě stanovení společných pravidel pro zadání veřejných zakázek, poměrně specifickým způsobem, když zavedla společné (přeshraniční) zadávání veřejných zakázek.

Společné (přeshraniční) zadávání veřejných zakázek, ať již jako příležitostné společné zadávání veřejných zakázek, či zadávání veřejných zakázek za účasti veřejných zadavatelů z různých členských států, nikterak nemění dosavadní odlišné vnitrostátní právo členských států. Společné přeshraniční zadávání veřejných zakázek nevytváří žádná nová jednotná

31 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/24/EU ze dne 26. února 2014, čl. 38.

32 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/24/EU ze dne 26. února 2014, čl. 39.//

smluvní pravidla, která by eliminovala náklady malých a středních podniků spojených se vstupem na část unijního trhu, na kterém platí odlišné normy soukromého práva. Pravidla pro společné zadávání veřejných zakázek, pak v oblasti soukromého práva nevytváří „nová“ společná unijní pravidla smluvních závazkových vztahů, avšak pouze doplňuje stávající kolizní normy Unie.

Tím sice Unie zajistila možnost účastnit se veřejné zakázky v jiném členském státě, avšak bez eliminace té zásadní překážky, kterou tvoří odlišné normy soukromého a obchodního práva, jež zůstaly i nadále, několik desetiletí po vzniku myšlenky vytvořit společný vnitřní trh, zásadní překážkou pro nejen pro malé a střední podniky, ale pro obyvatele Unie v běžných smluvních vztazích.

Literatura

A Digital Single Market Strategy for Europe.

BAR, Christian von, Eric M. CLIVE, Hans SCHULTE-NÖLKE a H. G. BEALE. Principles, definitions and model rules of European private law: draft common frame of reference (DCFR). Outline ed. Munich: Sellier, European Law Publishers, 2009. ISBN 978-3-86653-097-3.

BAR, Christian von, Eric M. CLIVE, Hans SCHULTE-NÖLKE and Hugh BEALE. Principles, definitions and model rules of European private law: draft common frame of reference (DCFR). Outline ed. Munich: Sellier, European Law Publishers, 2009. ISBN 978-3-86653-097-3.

COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. GREEN PAPER - PUBLIC PROCUREMENT IN THE EUROPEAN UNION: EXPLORING THE WAY FORWARD. COM/96/0583 FINAL. Brusel dne 27. 11. 1996.

Council Directive 92/50/EEC of 18 June 1992 relating to the coordination of procedures for the award of public service contracts. OJ L 209, 24. 7. 1992, p. 1–24.

Council Directive 93/36/EEC of 14 June 1993 coordinating procedures for the award of public supply contracts. OJ L 199, 9. 8. 1993, p. 1–53.

Council Directive 93/37/EEC of 14 June 1993 concerning the coordination of procedures for the award of public works contracts. OJ L 199, 9. 8. 1993, p. 54–83.

Council Decision of 31 March 1958 drawing up a list of products to which Article 223(I)b applies. 255/58, 31 March 1958 and Written Question E-132/01, 4 May 2001.

Council Regulation (EEC) No 3975/87 of 14 December 1987 laying down the procedure for the application of the rules on competition to undertakings in the air transport sector. OJ L 374, 31. 12. 1987, p. 1–8.

Council Regulation (EEC) No 3976/87 of 14 December 1987 on the application of Article 85 (3) of the Treaty to certain categories of agreements and concerted practices in the air transport sector. OJ L 374, 31. 12. 1987, p. 9–11.

94/800/EC: Council Decision (of 22 December 1994) concerning the conclusion on behalf of the European Community, as regards matters within its competence, of the agreements reached in the Uruguay Round multilateral negotiations (1986–1994). OJ L 336, 23. 12. 1994, p. 1–2.

Konsolidovaná znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie Smlouva o Evropské unii (Konsolidované znění) Smlouva o fungování Evropské unie (Konsolidované znění) Protokoly Přílohy Smlouvy o fungování Evropské unie Prohlášení připojená k závěrečnému aktu mezivládní konference, která přijala Lisabonskou smlouvu podepsanou dne 13. prosince 2007 Srovnávací tabulky. Úř. věst. C 202, 7. 6. 2016, s. 1–388.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I). Úř. věst. L 177, 4. 7. 2008, s. 6–16.

Nařízení Komise v přenesené pravomoci (EU) 2023/2495 ze dne 15. listopadu 2023, kterým se mění směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/24/EU ohledně finančních limitů pro veřejné zakázky na dodávky, na služby a na stavební práce a pro soutěže o návrh, C/2023/7642. Úř. věst. L, 2023/2495, 16. 11. 2023.

Nařízení Komise v přenesené pravomoci (EU) 2023/2496 ze dne 15. listopadu 2023, kterým se mění směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/25/EU ohledně finančních limitů pro zakázky na dodávky, na služby a na stavební práce a pro soutěže o návrh. C/2023/7647. Úř. věst. L, 2023/2496, 16. 11. 2023.

Nařízení Komise v přenesené pravomoci (EU) 2023/2497 ze dne 15. listopadu 2023, kterým se mění směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/23/EU ohledně finančních limitů pro koncese. C/2023/7637. Úř. věst. L, 2023/2497, 16. 11. 2023.

Směrnice Rady 71/305/EHS ze dne 26. července 1971 o koordinaci postupů při zadávání veřejných zakázek na stavební práce Úřední věstník L 185, 16. 8. 1971.

Směrnice Rady 93/38/EHS ze dne 14. června 1993 o koordinaci postupů při zadávání zakázek subjekty působícími v odvětví vodního hospodářství, energetiky, dopravy a telekomunikací. Úř. věst. L 199, 9. 8. 1993, p. 84–138.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/17/ES ze dne 31. března 2004 o koordinaci postupů při zadávání zakázek subjekty působícími v odvětví vodního hospodářství, energetiky, dopravy a poštovních služeb. Úř. věst. L 134, 30. 4. 2004.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/18/ES ze dne 31. března 2004 o koordinaci postupů při zadávání veřejných zakázek na stavební práce, dodávky a služby. Úř. věst. L 134, 30. 4. 2004, p. 114–240.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2007/66/ES ze dne 11. prosince 2007, kterou se mění směrnice Rady 89/665/EHS a 92/13/EHS, pokud jde o zvýšení účinnosti přezkumného řízení při zadávání veřejných zakázek (Text s významem pro EHP). Úř. věst. L 335, 20. 12. 2007, s. 31–46.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/81/ES ze dne 13. července 2009 o koordinaci postupů při zadávání některých zakázek na stavební práce, dodávky a služby zadavateli v oblasti obrany a bezpečnosti a o změně směrnic 2004/17/ES a 2004/18/ES (Text s významem pro EHP). Úř. věst. L 216, 20. 8. 2009, p. 76–136.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/23/EU ze dne 26. února 2014 o udělování koncesí Text s významem pro EHP. Úř. věst. L 94, 28. 3. 2014, s. 1–64.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/24/EU ze dne 26. února 2014 o zadávání veřejných zakázek a o zrušení směrnice 2004/18/ES Text s významem pro EHP. Úř. věst. L 94, 28. 3. 2014, p. 65–242.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/25/EU ze dne 26. února 2014 o zadávání zakázek subjekty působícími v odvětví vodního hospodářství, energetiky, dopravy

a poštovních služeb a o zrušení směrnice 2004/17/ES Text s významem pro EHP. Úř. věst. L 94, 28. 3. 2014, p. 243–374.

Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství (podepsaná 25. 3. 1957, ve znění Římské smlouvy), revidovaný překlad.

Smlouva o založení Evropského společenství pro atomovou energii (podepsaná 25. 3. 1957, ve znění Římské smlouvy), revidovaný překlad.

Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations (1986- 1994) - Annex 4 - Agreement on Government Procurement (WTO). OJ L 336, 23. 12. 1994, p. 273–289.

POKYNY PRO AUTORY/INSTRUCTIONS FOR AUTHORS:

Pokyny pro autory:

FORENZNÍ VĚDY, PRÁVO, KRIMINALISTIKA,

recenzovaný vědecký časopis, se zaměřením na právní vědu a praxi, kriminalistiku, vybrané forenzní disciplíny a bezpečnostní vědy. Jeho posláním je zveřejňovat výsledky vědecké, odborné a vědeckovýzkumné práce v uvedených oborech. V časopise budou uveřejňovány původní, aktuální a zajímavá témata, odrážející stav bádání v těchto oblastech vědy a praxe, splňující metodologické a normativní zásady vědeckých a odborných příspěvků, které mohou být předkládány v ČJ, SJ, AJ ve standardní struktuře. Vydavatel tím otevírá prostor k prezentování výsledků teoretické a výzkumné práce širokému okruhu domácích i zahraničních autorů.

Téma a obsah příspěvků posuzuje redakční rada a o jejich konečném zařazení rozhoduje šéfredaktor. Statě jsou uveřejněny výhradně na základě výsledků nezávislého recenzního řízení, přičemž do konečné verze statí jsou připomínky recenzentů zapracovány.

Autor předložením příspěvku vydavateli bezplatně poskytuje právo k jejich publikování v tištěné i elektronické podobě. Zároveň stvrzuje, že příspěvek vytvořil vlastní tvůrčí činností, neexistují k němu autorská práva třetích osob. Otisk povolen s písemným souhlasem vydavatele a při zachování autorských práv. Za původnost a pravdivost článků odpovídá autor.

Informace autorům

Rozsah příspěvku: 10 – 15 normostran včetně příloh.

Úprava textu: Příspěvek standardně členěný s úvodem, závěrem a literaturou, strany nečíslovat

Formát textu: doc., docx.

Typ písma: Times New Roman

Řádkování: jednoduché

Okraje: 2,5 cm

Zarovnání textu příspěvku: do bloku

Poznámky pod čarou: velikost 10, zarovnání vlevo, řádkování jednoduché

Označení tabulek, grafů, obrázků:

Tab. číslo Název tabulky – popis nad tabulkou, zarovnání vlevo

Graf. číslo Název grafu – popis pod grafem, zarovnání na střed

Obr. číslo Název obrázku – popis pod obrázkem, zarovnání na střed

Název příspěvku: velikost 14, tučné, zarovnání na střed

Jméno a příjmení autora (autorů): bez titulů, velikost 12, tučné, zarovnání na střed

Abstrakt: velikost 12, normál, rozsah max. 10 řádků

Klíčová slova: max. 8

Text příspěvku: velikost 12, normál, odstavce začínat tabulátorem

Nadpisy jednotlivých částí: velikost písma 12, tučné, psát od levého okraje. Od prvního řádku oddělit prázdným řádkem.

V závěru příspěvku uvést kontaktní adresu: jméno a příjmení autora (autorů) včetně titulů, vědecko-pedagogických hodností, názvu a adresy pracoviště, e-mailové adresy

Citování dle normy ČSN ISO 690: 2011

V příspěvku doporučujeme citovat formou **průběžných poznámek**, nebo **formou jméno-datum (harvardský systém)**. V případě průběžných poznámek na bibliografické citace odkazujeme pořadovým číslem poznámky. Číslo musíme odlišit od vlastního textu použitím horního indexu. Seznam bibliografických odkazů je řazen podle abecedy a musí obsahovat všechny povinné součásti.

Poznámky pod čarou vždy vkládat pomocí funkce: Vložit – poznámku pod čarou.

Harvardský systém

V příspěvku lze rovněž citovat formou jméno a datum (harvardský systém). Odkaz na zdroj v textu: (Příjmení autora rok, příp. strana) - (Novák 2001), (Novák 2001, s. 11). Je-li jméno autora uvedeno přímo v textu, stačí do závorek uvést rok a stranu: (2001, s. 31). V případě, že dva nebo více informačních pramenů jednoho autora má stejný rok, odlišují se malými písmeny, které následují za rokem: (Novák 2004a, s. 120). Seznam bibliografických odkazů je řazen podle abecedy.

Pokyny najdete na webové stránce www.vsfs.cz/pravo

